

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М. Є. ЖУКОВСЬКОГО «ХАРКІВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

До Міжнародного дня
жінок та дівчат у науці

***АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО
СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ***

**ХІІ Міжвузівський
науково-практичний семінар**

Збірник наукових доповідей

Випуск 12

16 лютого 2021 року

**Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»**

Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання : збірник наукових доповідей : XII Міжвузівський науково-практичний семінар, 16 лютого 2021 р., м. Харків. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. С. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2021. – Вип. 12. – 174 с.

Збірник містить тези наукових доповідей студентів, магістрів, аспірантів і викладачів ЗВО України, у яких розглянуто проблемні поля розвитку наукових досліджень сучасних соціальних комунікацій, потенціал дистанційного обслуговування в інформаційно-сервісній сфері, культурно-аксіологічний аспект інформаційної справи, проблеми духовності в сучасному світі, особливості науки, техніки, мистецтва в глобалізованому світі, гендерну політику як фактор культуротворення, міжкультурну комунікацію та перекладознавство, лінгвістичні інтерпретації національної самобутності. Також розглянуто питання щодо психологічних особливостей жінок, які займаються наукою та психологію жінки цифрової епохи.

Матеріали збірника будуть цікаві студентам і науковцям в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, філології та прикладної лінгвістики, філософії та культурології, психології та педагогіки, соціології, права.

Рекомендовано до друку рішенням науково-методичного семінару кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», протокол № 6 від 01.02.2021 р. та рішенням ради факультету міжнародних комунікацій та підготовки іноземних громадян протокол № 7 від 08.02.2021 р.

За зміст публікацій несуть відповідальність автори.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ
ХІІ Міжвузівського науково-практичного семінару
«Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання»

Голова:

*Нечипорук Микола Васильович – д. т. н., професор, ректор
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»*

Співголова:

*Прилуцька Алла Євгенівна – к. філос. н., доцент, професор ХАІ
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»*

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Павліков В. В. – д. т. н., старший науковий співробітник, проректор з наукової роботи Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Тараненко І. М. – канд. тех. н., доцент, декан факультету міжнародних комунікацій та підготовки іноземних громадян Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Богдан О. М. – старший викладач кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Кунденко Я. М. – к. філос. н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківського національного університету будівництва та архітектури

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор і укладач:

Прилуцька Алла Євгенівна – к. філос. н., доцент, професор ХАІ
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Редактори:

Гавриш І. П. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Заверющенко О. Л. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Карпенко О. О. – к. пед. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Коновченко О. В. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Медведь О. В. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Фунікова Т. В. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Ігнатова Л. М. – асистент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Богдан О. М. – старший викладач кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Литвинова О. В. – старший викладач кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

СЕКЦІЯ І
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ІНФОРМАЦІЙНА СПРАВА

***КУЛЬТУРОЛОГІЧНІСТЬ СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ІНФОРМАЦІЙНО-СЕРВІСНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ***

***Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, завідувач кафедри документознавства та
української мови***

***Національного аерокосмічного університету
ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554005>

Динамічні зміни культурної парадигми сучасного суспільства, особливе значення інформації як найважливішого чинника політики, економіки, релігії та повсякденному житті людини зумовили особливу значимість інформаційно-сервісних практик у формуванні культурного ландшафту сучасності.

Значення культурологічного знання для людини досить широко представлено в наукових дослідження сучасних українських і зарубіжних дослідників. Однак виявлення безпосередньо культурологічної свідомості в контексті обґрунтування професійної компетентності фахівців інформаційно-сервісної сфери вимагає пошуку окремих підходів і серйозного наукового вивчення. Ця гносеологічна лакуна зумовила актуальність нашого дослідження.

Сучасна інформаційна епоха вимагає сучасних інформаційних фахівців. При насиченості ринку праці фахівцями-програмістами сьогодні гостро відзначається дефіцит менеджерів інформаційних потоків, фахівців з високим рівнем інформаційної культури для вирішення широкого спектру соціокультурних завдань. Наприклад, це – адекватні аналіз та оцінювання соціокультурної, геокультурною ситуації для вибору алгоритму інформаційної послуги, облік системи духовно-ціннісних пріоритетів, національно-культурних особливостей, ментально-культурної специфіки в ділових відносинах, вибір оптимальних форм і способів надання інформаційних послуг тощо.

Крім того, необхідно відзначити, що сьогодні, коли Україна стала повноправним активним учасником загальноєвропейських і світових економічних, наукових, культурних програм і проектів, коли для громадян України надані широкі можливості професійної реалізації в різних країнах, у різних культурних традиціях формування культурологічних свідомості стає надзвичайно актуальним.

У результаті аналізу та співвіднесення культурних змін в останнє десятиліття й особливостей функціонування установ, структур, що надають інформацію, було виявлено, що саме в контексті активізації

міжнародних зв'язків та їх культурних координат знання, вміння та навички інформаційно-аналітичної діяльності, інформаційної логістики, культур-адаптаційних технологій створення, передачі, обробки інформації є запорукою формування гармонійних партнерських взаємодій всіх видів інформаційно-сервісних установ (архіви, бібліотеки, інформаційно-адміністративні центри, ЗМІ, тощо).

Не випадково, що під час підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» навчальна дисципліна «Культурологія» є фундаментом їхньої професійної діяльності. Вона об'єднує діахронічний і синхронічний аспекти сучасної інформаційної культури, синтезує наукові методи щодо досліджень генези, функціонування інформаційних практик у різних культурних традиціях на теоретичному й фактологічному рівнях, формує розуміння культурних і соціальних регуляторів інформаційних процесів, дає уявлення про бар'єри комунікації в культурі, їхні причини, способи подолання. Саме культурологія узагальнює знання й уміння попередніх (відповідно логіки навчання) гуманітарних та історичних дисциплін, і від рівня деталізації окремих інформаційно-сервісних практик піднімається до рівня концептуалізації професійної діяльності.

Усе це забезпечує формування культурологічної свідомості фахівця інформаційної, бібліотечної та архівної справи та розуміння своєї професійної місії як активного суб'єкта загальнокультурних процесів сучасного інформаційного суспільства.

СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ПУБЛІЧНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ
Васильєва Л. А., доцент кафедри філософії та суспільних наук
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554021>

Сучасне суспільство, як надзвичайно складне явище в розумінні сучасних комунікативних процесів, не може розглядатися без уваги до феномену публічності та людини публічної. При цьому, розглядаючи новітні форми публічної комунікації, хотілося б звернути увагу на нове явище сучасного публічного дійства – явище мему (від англ. «meme»), що в демонстративній самобутній формі здатне розкрити самопрезентаційну сутність людини публічної в сучасному публічному дискурсі.

Явище мему повною мірою не досліджене сучасними науковцями, оскільки, на думку багатьох, воно не має доведеного наукового статусу. Крім того, відомо, що поняття «мему» виникає лише наприкінці ХХ ст. і вперше осмислюється як своєрідний «одичний код культури» британським біологом Р. Докінзом, що порівнює його з культурним геном: «Прикладом мемів є мелодії, ідеї, модне слівце чи висловлювання, способи приготування юшки чи споруда арок. Так само як гени розповсюджуються в генофонді, переходячи з одного тіла в інше, меми розповсюджуються в

такому ж сенсі, переходячи від одного мозку до іншого за допомогою процесу, який у широкому значенні може розумітися як імітація» [2, с. 189]. Тут імітація як головна якість самопрезентаційної сутності визначає демонстративну природу мему. Коли «людина не знаходить себе, а втрачає в круговороті новітніх комунікацій, вона наче стає одинокою і покинутою. Намагаючись подолати самотність, людина включається у всякого роду відчужені від її індивідуальності колективи» [4, с. 265]. Така колективістська спільність може здаватися потрібним «подоланням індивідуалізму» чи джерелом видовищної презентації як розважального фактору поведінки масової публіки, що інтенсивно розповсюджує мем. «Спільність – передумова спілкування», в якому є і елемент відокремлення, не тільки через внутрішню групову диференціацію, не тільки через спільність інтересів та діяльність усіх хто спілкується таким чином, але і їх взаємну опозицію та боротьбу» [4, с. 227]. Найвища значущість такого культурного коду полягає в надбудові над цією опозиційністю ціннісних орієнтацій спільності, що пристосовує до життя зовсім нові культурні цінності, які з часом стають загальнозначущими.

Слід також підкреслити, що основними рисами публічності в сучасних умовах є її абсолютна відкритість, фрагментарність та еkleктичність. Сучасне суспільство активно претендує на освоєння нових публічних взаємодій людей, де присутні величезні соціально-культурні прояви ризикової активності, що можуть посилювати агресію, расову, гендерну й релігійну нетерпимість, провокуючи конфліктні реакції та паніку.

Людина в публічній сфері, наповнюючи себе знаками публічності й постійно демонструючи їх, формує постійну взаємодію зовнішнього і внутрішнього, стає невимушеним учасником окремих культурних патернів, а сама її публічність створює своєрідне культурне коло. При цьому людина стає публічною лише тоді, коли має окрему потребу, намір бути демонстративно відкритою для інших, бути перед очима, коли публічність стає емоційно-вольовим поривом людини, її життєвою потребою, пов'язаною з її самоактуалізацією, саморефлексією й самоутвердженням.

Відмітні ознаки стану публічності людини: наявність іманентного середовища внутрішнього світу людини та його прояв у нормах буття; наявність емоційно-вольового імпульсу щодо публічної дії; постійна потреба в повторних публічних реакціях; потреба в постійній самоактуалізації та публічність заради самої публічності, що відкриває в людині властивість «популярної речі».

Таким чином, можна стверджувати, що людина через публічне дійство в сучасному інформаційному просторі розкриває свою самопрезентаційність у ситуації вибору, де публічність набуває форм «штучної одностайності». При цьому істинне духовне в людині публічній утрачає свою значущість, набуваючи прихованих, завуальованих форм.

Тут людське «Я», з одного боку, здатне довести людську діяльність до примітивних шаблонів спілкування, з другого – може канонізуватися, набути форм церемоніалу, ритуалу.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Л. А. Людина публічна в культур-комунікативному просторі сучасності. Харків : Мачулін, 2019. 392 с.
2. Докінз Р. Егоїстичний ген. Київ : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 540 с.
3. Лысенко Е. Н. Интернет мемы в коммуникации молодежи. Вестник СПбГУ. Социология. 2017. Т. 10. Вып. 4. С. 410–424.
4. Хренов Н. А. Публика в истории культуры. Феномен публики в ракурсе психологии масс. М.: Аграф, 2007. 496 с.
5. Vasylieva L. Brand is a public semantic-symbolic conglomerate of modern communicative space. European Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna, 2017. 1(1). Pp. 44–46.

***ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ***

Парафійник Н.І. канд.філос.наук, доц.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554027>

Глибокі економічні, політичні, соціальні та культурні перетворення у сучасному українському суспільстві, орієнтовані на інтеграцію країни у світове співтовариство, безумовно, визначають особливості діяльності Державної митної служби України. На сьогоднішній день для митної системи настав період освоєння нових моделей митних відносин, використання новітніх схем регулювання міжнародного товарообміну, швидкої адаптації та реагування на постійні зміни зовнішньоекономічного середовища, що обумовлює необхідність постійної модернізації митної служби як одного з пріоритетних об'єктів державного управління.

Необхідною умовою ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах інформатизації суспільства є організація автоматизованого інформаційного обміну між Державною митною службою України та суб'єктами зовнішньоекономічних відносин. Сьогодні Держмитслужба проводить активну і цілеспрямовану роботу із широкого впровадження у діяльність митних органів процедур з митного контролю та оформлення, заснованих на застосуванні сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій. Найбільш інноваційною із таких процедур є електронне декларування.

Електронне декларування включає декларування товарів і транспортних засобів шляхом подання електронної митної декларації та інших електронних документів, митний контроль та оформлення товарів і

транспортних засобів на підставі поданих електронних документів. Воно дозволяє створити безпаперове інформаційне середовище для митниці і суб'єктів зовнішньої економічної діяльності на базі новітніх інформаційних технологій. Метою електронного декларування є прискорення товарообігу, скорочення часу на здійснення митного контролю, виключення суб'єктивних факторів при здійсненні митних процедур шляхом застосування при здійсненні митного оформлення товарів вантажної митної декларації в електронному вигляді.

Сьогодні декларування, митний контроль та оформлення товарів здійснюється із застосуванням електронних вантажних митних декларацій. Процедура електронного декларування товарів є попередньою операцією, яка покликана сприяти прискоренню митного оформлення товарів і транспортних засобів, а також здійсненню передбачених Митним кодексом України митних процедур. Вона виконується у такому порядку: підприємство заповнює в установленому порядку вантажну митну декларацію в електронному вигляді; додає до неї електронні копії документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів; формує повідомлення та засвідчує його електронним цифровим підписом; передає зазначене авторизоване повідомлення каналами передачі даних за допомогою системи інформаційно-телекомунікаційного комплексу «Електронна пошта» до відповідного структурного підрозділу митного органу.

Реалізація процедури електронного декларування товарів дозволяє сформуванню необхідних умов для застосування інформаційних технологій на якісно новому рівні й забезпечить запровадження електронного документообігу між митними органами та підприємствами із використанням механізму електронного цифрового підпису. Основною функцією електронного цифрового підпису є забезпечення правочинності електронних документів у рамках електронного документообігу та електронного декларування. Застосування електронного цифрового підпису в електронних документах здійснюється з використанням послуг акредитованого центру сертифікації ключів відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Під час приймання електронних документів здійснюється відповідна процедура перевірки електронного цифрового підпису з використанням відповідних програмно-інформаційних комплексів (на рівні митного органу або центральної бази даних), що дає можливість пересвідчитися у цілісності та достовірності електронного документа.

В Україні відбулося спрощення умов внесення суб'єктів підприємницької діяльності до реєстру підприємств, допущених до електронного декларування, та спрощення форми договору про надання посадовим особам митних органів права безперешкодного доступу до фінансових і банківських документів підприємства, які стосуються переміщення товарів і транспортних засобів, після закінчення митних

процедур і пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Перехід до електронного декларування позитивно впливає на роботу митних органів, оскільки з'являється можливість декларувати товари шляхом подання документів, вантажної митної декларації виключно в електронному вигляді (через мережу Інтернет не виходячи зі свого офісу), що дозволяє заощаджувати час на здійснення митних формальностей. При цьому перевірка та обробка відомостей, занесених у електронні копії митних документів, здійснюється автоматично, що, у свою чергу, сприяє скороченню тривалості проведення митних процедур.

Електронне декларування є актуальним у контексті євроінтеграції України, адже багато країн Європи вже впровадили таку форму діяльності у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Саме тому автоматизація митних ділових процесів та впровадження нового програмного забезпечення у роботі Державної митної служби України слугують підвалинами успішності її діяльності як на державному, так і на міжнародному рівні торгівельної співпраці. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють оформлення товарів на митниці, позитивно оцінюють переваги митного декларування в електронному вигляді.

Ефективна діяльність митниці у значній мірі залежить від висококваліфікованих кадрів, які здатні забезпечувати електронне декларування. Випускники спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» мають високий рівень професійних знань, умінь і навичок, володіють достатнім рівнем знань з електронного документообігу, митного діловодства, основ міжнародно-сервісної діяльності.

ПОНЯТТЯ ЕТИКЕТУ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СКЛАДНИКА СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

***О. Л. Заверющенко, к. філол. н., доцент,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554031>

Останнім часом усе частіше поняття мовлення як засіб спілкування замінюють на поняття комунікації (спілкування). Лексема «комунікація» походить від латинського *communis* – «з'єднує» та має два значення: 1) шляхи сполучення, лінії зв'язку і т. ін.; 2) спілкування, зв'язок (для передачі певної інформації). Комунікація в другому значенні з поданих двох значень трактується як «спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох інших».

Існує чимала кількість класифікацій комунікації за різними ознаками, зокрема за метою, намірами та мотивами учасників. В основу однієї з

класифікацій покладено знакову систему комунікації. Так, комунікація може бути *вербальною*, коли як знакову систему використовують мову, і *невербальною*, у разі використання невербальних знакових систем (*екстралінгвістики*, а саме пауз, покашлювання, сміху, плачу, позіхань; *паралінгвістики*, зокрема характеристик голосу: темпу, тембру, висоти, гучності, наголосів, акцентів; *кінетики*, як-от: жестів, міміки, пантоміміки; *контакту очей*, а саме спрямованості руху, частоти контакту, його тривалості; *проксемики*, зокрема міжособистісного простору: дистанції, розміщення під час спілкування, *часових характеристик спілкування*, наприклад часу спілкування, вчасності його початку тощо) (С. Александрова).

Фахівці розглядають спілкування як синонімічне комунікації поняття та виділяють такі його види: офіційне (ділове) – неофіційне (приватне); усне – письмове; діалогічне – монологічне; міжособистісне – публічне; безпосереднє – опосередковане; контактне – дистантне.

Ділову комунікацію (ділове спілкування) розуміють як процес обміну інформацією між усіма учасниками комунікативного акту, зокрема при вирішенні проблем управління, на виробництві, у будь-якій організації, установі тощо з метою підвищення ефективності результату діяльності. Ділове спілкування є наймасовішим видом спілкування людей у соціумі. Без ділової комунікації не обійтись у сфері економічних, правових, дипломатичних, комерційних, адміністративних відносин (С. Давидюк). Тому її можна вважати видом соціальної комунікації. Ділова комунікація є предметом вивчення багатьох наук – лінгвістики, психології, теорії комунікації тощо. Розрізняють усну та писемну ділову комунікацію. До усної ділової комунікації ставлять такі вимоги: точність, логічність, недвозначність у формулюванні думки; відповідність між мовними засобами та змістом, обставинами мовлення, стилем викладу; уживання сталих словосполучень; різноманітність мовних засобів; нешаблонність у побудові висловлювання; виразність дикції; відповідність інтонації мовленнєвій ситуації. Необхідно, щоб ці вимоги базувалися на знанні літературних норм і відчутті мови.

Етикет ділової комунікації охоплює правила поведінки та стійкі формули спілкування (слова, словосполучення, мовні звороти-кліше) у ситуаціях установлення контакту зі співрозмовником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності. Важливо підкреслити, що за допомогою етикетних засобів мовець (відправник, комунікатор) і його адресат (реципієнт) передають соціальну інформацію про себе: чи знайомі вони, про взаємини рівності / нерівності за віком, службовим становищем, про свої особисті стосунки (якщо вони знайомі), про те, за яких обставин (офіційних чи неофіційних) відбувається спілкування тощо.

Важливим компонентом ділового спілкування залишається привітання. Якщо раніше чоловік, побачивши жінку, повинен був вітатися першим, а молодший першим вітав старшого за віком, рангом, то зараз етикет ділових стосунків спростив ці правила: можна вітатися в будь-якому порядку. Однак той, хто заходить до приміщення або підходить до

групи людей, вітається першим. Заходячи до незнайомого офісу, лікарні, навчального закладу тощо вітаються з секретарем, реєстратором, черговим.

На сучасному етапі розвитку соціальних комунікацій, вітаючися, першим (першою) може подати руку як жінка, так і чоловік, як старший за віком, так і молодший. При зустрічі жінки також подають руки одна одній за бажанням (І. Вольф). Традиція подавати руку при вітанні та при знайомстві є дуже давньою, вона може пояснюватися як прагненням тактильного контакту для більшого зближення, так і намаганням показати, що рука не тримає зброю, тому тримати руки в кишенях, коли вітаються, є неприпустимим. Чоловіки знімають вітаючися рукавички, а також можуть знімати й головні убори, що, однак, відходить у минуле. Поцілунки та обійми під час ділових зустрічей не є прийнятими в усіх народів.

Поцілунок між східними політиками став зараз звичним і для європейців. Однак часто це не справжній поцілунок, а лише його імітація, як і поцілунок жіночої руки (І. Вольф). Звичай цілувати жінці руку на знак поваги в особливо урочистій ситуації як форма вітання зберігся лише в Польщі та Австрії. Однак це слід робити лише в закритому приміщенні, при цьому чоловік нахилиється в кількох сантиметрах над тильною поверхнею руки жінки й дивиться на жінку.

Етикетними формулами вітання, які вживаються в діловому спілкуванні, є *«Доброго ранку! Добрий день! Добридень! Добрий вечір! Здрастуйте! Моє шанування!»* Фамільярними є привітання типу *«Привіт! Салют!»* Старший може привітати молодшого, а також давні й добрі друзі вітаються: *«Радий Вас бачити! Як справи? Як здоров'я?»* На таке привітання звичайно відповідають: *«Дякую. Добре. Непогано. Усе гаразд. Прекрасно»*. Не починають докладно розповідати про свої справи, якщо ситуація не передбачає відповіді на конкретне запитання (А. Коваль). Прекрасними доповненнями до вербального привітання можна розцінювати добру посмішку, кивання головою.

Коли хочуть познайомити незнайомих між собою людей, то звичайно називають їхні прізвища, імена, за потреби посади. При цьому промовляють: *«Познайомтеся, будь ласка, це...»*, *«Дозвольте познайомити Вас»*. На це відповідають: *«Дуже приємно! Я радий з Вами познайомитися!»* або *«Дуже радий, що знайомство нарешті відбулося»*. За діловим етикетом дозволеним є також і простіший варіант, наприклад: *«Пан Антоненко – пані Миколайчук»* або можна уточнити інформацію про людей типу *«Пан Антоненко, директор школи, – пані Миколайчук, інспекторка»*. Не всі дослідники етикету вважають, що фрази типу *«Дуже радий(-а)»*, *«Дуже приємно»* тощо в цьому разі є сучасними. Кращою формою відповіді буде *«Добрий день»* і прізвище (ім'я) людини.

При знайомстві людей різної статі, різного статусу, зокрема чоловіка й жінки, старшого й меншого за віком, рангом, чоловіка першого представляють жінці, потім називають жінку, відповідно прізвище молодшої особи, потім прізвище старшої.

Не буде помилкою представитися самому, коли під час ділового прийому зустрічається одночасно багато незнайомих між собою людей. Раніше було неприпустимим, щоб жінка перша називала себе в незнайомому товаристві, сьогодні ж ситуація змінилася. Якщо людина представляється сама, то каже: *«Дозвольте з Вами познайомитися! Дозвольте відрекомендуватися! Дозвольте представитися!»* Потім додає, як правило, свої ім'я та прізвище або, коли потрібно це робити багаторазово, наприклад на прийомі, тільки прізвище на зразок: «Мене звати Ірина Степаненко», або «Я Микола Ващук».

Якщо особа знайомиться з групою людей у діловому товаристві, то кожний по черзі подає руку й називає себе. Коли товариство вже сидить за столом, то сьогодні, як і раніше, прийнято, щоб чоловіки вставали при знайомстві з жінками, за винятком чоловіків надто поважного віку та тих, кому важко піднятися за станом здоров'я, зокрема через травму. Жінка сама може вирішувати, чи вставати їй при знайомстві як з жінкою, так і з чоловіком (І. Вольф).

Отже, норми й правила етикету ділової комунікації, прийняті в даному суспільстві в даний момент, можуть мінятися, але їхня сутність залишається незмінною – висловити повагу до іншої людини. Етикет ділового спілкування ґрунтується на таких правилах і нормах поведінки партнерів, колег, які сприяють розвитку співпраці, розв'язанню поставлених проблем. А це означає й зміцнення взаємодовіри, постійне інформування партнера щодо своїх намірів і дій, а також запобігання обману й порушенню взятих зобов'язань.

МЕДІАПРОСТІР УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

М. Ю. Спірідонов, аспірант кафедри філософії

***Науковий керівник – завідувач кафедри філософії, доктор філософ. наук,
професор І. В. Чорноморденко***

Київський національний університет будівництва і архітектури

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554033>

Сучасний світ давно увійшов у нову фазу розвитку – інформаційну, у зв'язку з цим невідмінно відбувається переформатування медіапростору. В Україні, як демократичній державі, повинні функціонувати якісні, прозорі й незалежні медіа. Медіапростір України перебуває на етапі розвитку та становлення, і це відбувається в межах демократичних процесів. Демократія в медіа – це в першу чергу відкритість, а тому медіапростір є досить незахищеним і вразливим. Завданням держави в межах формування та відстоювання національних інтересів є забезпечення балансу між відкритістю медіапростору й захистом від різних впливів і посягань. Так-от, наприклад, утримання медіа вимагає великих грошей, яких немає в пересічних людей, також серед актуальних проблем, із якими стикнулася сучасна Україна, є монополізація засобів масової інформації (далі – ЗМІ) із

боку олігархів, натепер контроль над основними телеканалами зберігають найзаможніші громадяни, які висвітлюють свої бізнес-інтереси й інтереси тих чи інших політичних сил. Практично немає незалежних громадських медіа. На жаль, у суспільства мало дієвих засобів впливу на них, і над вирішенням цієї проблеми необхідно працювати.

Саме тому це питання потребує дискусії. За прикладами демократичних країн можна виділити наступні важливі кроки до формування відкритого, якісного та незалежного медіапростору:

– прийняття та розширення вже наявної законодавчої бази, тим самим підвищення контролю за функціонуванням суспільного телерадіомовлення, що могло б подавати порівняно незалежний, якісний контент-продукт, але робити це з урахуванням специфіки держави, що перебуває на шляху до подолання корупції;

– заборона власникам ЗМІ висвітлювати свої бізнес-інтереси (це необхідно для того, щоб ЗМІ було забезпечене від «роботи» на бізнес-інтереси власника);

– розвиток сучасних медіа, наприклад, через створення ютуб-каналів. Це потребує значно менших витрат грошей, ніж того потребують традиційні телеканали, що фінансуються державним бюджетом чи олігархатом. У цьому випадку вплив на інформаційний простір може бути значним, зокрема, якісним і відкритим, без лобіювання інтересів різних бізнес-груп, зовнішніх структур, іншими словами, могло б гарантувати їхню незалежність від будь-яких впливів та утисків;

– напрацювання більш прозорої системи отримання ліцензій для засобів масової інформації тощо;

Дослідження крізь призму наукового дискурсу проблем і викликів національного медіапростору є вимогою сьогодення для розбудови демократичного суспільства, бо ж не випадково ЗМІ вважають четвертою гілкою влади.

Джерела:

1. Вартанова О. Д. Державне регулювання медіа-простору: світовий досвід для України (на прикладі аудіовізуальних засобів масової комунікації) // <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Marrch/07.htm>

2. Концепція створення системи суспільного телебачення і радіомовлення України // http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=33893&cat_id=33892

ВНУТРІШНІЙ PR ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кучер О. М., ст. викл. каф. 801

**Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554036>

Головною метою внутрішнього PR у закладі освіти є організація цільового інформаційного впливу на внутрішню аудиторію (співробітників і студентів).

Ефективність роботи закладу освіти в цілому великою мірою залежить від того, наскільки правильно функціонує система інформування та впливу на перцепцію колективом та студентами свого закладу та керівників.

Володіння інформацією допомагає членам колективу відчувати своє залучення до спільної справи, відчувати свою значущість, керівництво ж натомість отримує можливість довести до громадськості результати роботи, дізнатися думки співробітників про дії як керівників, так і колективу в цілому.

Такому зворотному зв'язку потрібні засоби внутрішньої комунікації, до яких, у першу чергу, належить преса. Газета закладу вищої освіти має відображати життя і діяльність закладу – навчальну, наукову та виховну роботу, організацію культурних і спортивних заходів, міжнародні зв'язки тощо.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день газета часто є підрозділом служби PR освітнього закладу, виконуючи завдання, які як правило, ставляться перед PR: формування позитивної громадської думки про роботу навчального закладу як всередині колективу, так і за його межами.

Крім газети, до інструментів внутрішнього PR, можна й віднести й музей освітнього закладу, який вирішує такі комунікативні задачі, як: відновлення та збереження традицій, що існують в закладі вищої освіти; виховання корпоративної культури, сприяння формуванню у членів колективу (співробітників і студентів) відчуття поваги до історії закладу й гордості за свою alma mater.

Велике значення має також і сайт освітньої установи. Його структура розрахована не тільки на зовнішню громадськість, але й не меншим чином на внутрішнє користування. На сайті навчального закладу має міститися вся інформація про навчальний заклад – історія, професорсько-викладацький склад, структура закладу, сторінки підрозділів, матеріал про наукову, освітню, культурну тощо діяльність, необхідна й корисна інформація для абітурієнтів і роботодавців і т. п.; для студентів і викладачів – розклад занять.

Дієвими та ефективними інструментами внутрішнього PR навчального закладу є проведення різних внутрішніх заходів – спеціальних подій, таких, наприклад, як Посвячення в студенти, День першокурсника, День студента, спортивні змагання між командами викладачів і студентів,

різноманітні творчі конкурси, святкові заходи, присвячені різним подіям (День учителя, День університету, День факультету, Новий рік тощо).

Подобні заходи ведуть до згуртування студентського колективу, надають студентам можливість неформального спілкування з викладачами й представниками адміністрації, активізують спільну діяльність студентів та викладачів, що сприяє налагодженню комунікації між ними, встановлює довірливі стосунки, формує корпоративний світогляд.

***DOCUMENTATION SCIENCE AS AN OBLIGATORY COMPONENT IN
TRAINING BACHELOR STUDENTS MAJORING IN INFORMATION,
LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES***

Karpenko O. O., Ph.D., Associate Professor,

***M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University “Kharkiv Aviation
Institute”***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554038>

Contemporary trends in digitalizing the world require the improvement in training information specialists as to collecting, recording, organizing, storing, preserving, retrieving, and disseminating printed or digital information. In this context the problem of documentation science as an obligatory component in training bachelor students majoring in Information, Library and Archival Studies is of great importance.

Documentation Science is defined in different ways:

- the study of the recording and retrieval of information;
- as a process by which we brought together, classified and distributed all documents of all kinds of all the areas of human activity;
- the art of collecting classifying and making readily accessible the records of all intellectual activity;
- science about documents and document and communication activity.

There are two main approaches to considering documentation science in Ukraine when teaching it at higher education institutions: documentological (based on Paul Otlet’s ideas) and classical one (based on the ideas of K. G. Mityaev). In M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute” the classical approach of documentation science is taught for bachelor students as one of the obligatory components within the education program of the specialty 029 “Information, Library and Archival Studies”. This specialty is also known as 0322 “Library, Information and Archival Studies” abroad and is considered as the study of the methods of selecting, acquiring, organizing, and storing collections of information, and facilitating the use of information. But compared to the education program 029 museum and library studies are included in education program 0322 as its obligatory components. Nevertheless, documentation science is an obligatory component of both education programs in Ukraine and abroad.

The content of the academic subject “Documentation Science” in M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”

is reflected in the relevant curriculum. This discipline is taught to first-year students during the first semester.

The academic subject “Documentation Science” is geared toward forming a system of theoretical and applied knowledge about documents as the main components of document communications, their essences, structures, functions, classifications, as well as their main types and patterns of functioning in document flows.

The main tasks of the academic subject are the following:

- to consider the essence of classifications of documents and their types;
- to analyze components of documentation science;
- to study the legitimacy of documentary and communication activities.

After learning the academic discipline “Documentation Science” students must achieve general, professional competencies and learning outcomes that are relevant to the education program of the specialty 029 “Information, Library and Archival Studies”.

Among general competences that students must have there are the following ones:

- ability to abstract thinking, analysis and synthesis, the generalization of information in the process of creating primary and/or secondary documents, in particular, advertising documents;

- knowledge and understanding of the subject area and the professional activity in the information and service field of the social communication system;

Professional competences concern the following abilities:

- ability to provide selection, analysis, evaluation, systematization, storage, dissemination, and provision of information and knowledge in any form in various subsystems of the social communications system;

- ability to use methods of systematization, search, storage, classification of information for different types of content and media to optimize activities of information institutions;

- ability to create clear, concise and accurate management documentation under current regulations, in particular, to know the requirements for managing documents and relevant standards.

Program learning outcomes are geared toward:

- knowing, understanding and applying in practice the legislative and sectoral regulations for the implementation of information activities;

- ensuring the efficiency of document and communication systems;

- studying in order to deepen the acquired and acquire new professional knowledge to ensure competitiveness in the labor market in today's socio-cultural environment.

Besides, the academic subject has interdisciplinary links with other subjects within the specialty 029 “Information, Library and Archival Studies” including the office work, analytical and synthetic processing of documentary information, archival science, information resources, electronic document management, etc.

During the coronavirus lockdown, this academic subject is taught via e-learning in Mentor which is based on Moodle. All the necessary study materials are available there. And all lectures and practical classes take place through installed into Mentor BigBlueButton web conferencing tool with possibilities of sharing the newest information that is relevant to studying separate topics of the curriculum concerning the academic subject "Documentation Science".

Taking into account the above-mentioned it is possible to state that the academic subject "Documentation Science" is an obligatory component that is responsible for forming knowledge and abilities of future information specialists in the field of Information, Library and Archival Studies.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРИБУТТЯ ЯК ЧЕРГОВИЙ КРОК ДО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

***О. М. Богдан, старший викладач кафедри документознавства та
української мови***

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554042>

У сучасних умовах глобалізації світової економіки Україна щороку розширює рамки міжнародної економічної співпраці, а цей процес не може не супроводжуватись паралельним процесом приведення митного законодавства та митних процедур країни до загальносвітових норм. Черговим кроком на цьому шляху стало введення до вітчизняної митної практики такого документа, як загальна декларація прибуття.

Суттєвим доповненням до митного законодавства нашої країни стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів № 141-IX» від 02.10.2019. За цим нормативним актом, по-перше, формується інститут авторизованих економічних операторів; по-друге, доповнюються окремі статті Митного кодексу, через що митний документообіг поповнюється новим документом – загальною декларацією прибуття (ЗДП), яка стає обов'язковою для подання митним органам при перетині товарами митного кордону України. Більш детально про нього говориться в наказі Міністерства фінансів України від 13.08.2020 №502 «Про затвердження Переліку відомостей, що вносяться до загальної декларації прибуття», який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.10.2020 за №1019/35302.

Положення про ЗДП набули чинності з 07.11.2020 року й по суті не є примхою вітчизняних законотворців, а стали логічним продовженням розвитку митної справи в усьому світі й виконанням раніше взятих у цій галузі Україною зобов'язань. Запровадження ЗДП – це наступний крок на шляху впровадження в Україні міжнародних норм і стандартів у митній справі, передбачених міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), Рамковими

стандартами безпеки та спрощення світової торгівлі Всесвітньої митної організації та Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Варто зазначити, що в країнах ЄС система попереднього інформування митних органів функціонує ще з 2007 року, отже, можемо сказати, що Україна, можливо. З деяким запізненням, але все ж таки підіймає своє митне законодавство й процедури митного контролю до європейського рівня.

Отже, у чому полягає важливість документа, що став предметом нашого розгляду? Загальна декларація прибуття – це повідомлення органу доходів і зборів про товари, призначені для ввезення на митну територію України, у тому числі з метою транзиту, що містить відомості, необхідні для проведення аналізу ризиків з метою безпеки та надійності. Вона має подаватися до органів доходів і зборів, у зоні діяльності якого розташовано пункт пропуску через державний кордон України, де товари вперше перетнуть митний кордон України, до прибуття цих товарів на митну територію України, у тому числі в митному режимі транзиту, з дотриманням відповідних строків.

ЗДП подається до органів доходів і зборів перевізником, що переміщує товари, або від його імені іншою особою у вигляді електронного повідомлення, засвідченого електронним цифровим підписом, або через інтерфейс для подання такої декларації, розташований на офіційному сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Отже. Мета введення ЗДП – це організація безпеки та надійності низки поставок та зменшення ризиків потрапляння до країни товарів, що є небезпечними, або, як зазначив С. Глушко «загальна декларація прибуття є одним із головних інструментів аналізу ризиків та таргетингу», бо при поданні ЗДП відбувається попередній аналіз інформації про перевезення товарів, що ввозяться в країну або прямують транзитом до інших держав, ще до прибуття до пункту пропуску на митному кордоні України.

Крім того, як зазначено в статті 194 частини 11 Митного кодексу України «відсутність на момент здійснення митних формальностей у пункті пропуску через державний кордони України загальної декларації прибуття є підставою для відмови в пропуску через митний кордон України товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що їх перевозять, та притягнення перевізника до адміністративної відповідальності відповідно до цього кодексу». У Митному кодексі України також зазначено. Що з моменту пред'явлення органу доходів і зборів товарів, що ввозяться на митну територію України на підставі загальної декларації прибуття, така декларація є документом, що засвідчує факти, які мають юридичне значення, а перевізник несе адміністративну відповідальність відповідно до Митного кодексу України.

Отже, можемо зробити висновок, що загальна декларація прибуття є важливим документом для організації безпеки постачання товарів до

України й логічним та своєчасним кроком в процесі подальшого успішного входження нашої країни до світового економічного простору.

ДІЛОВЕ ЛИСТУВАННЯ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СЕКРЕТАРЯ-РЕФЕРЕНТА

Коновченко О. В., канд. філол. наук, доцент
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554050>

Секретар-референт – одна з найпоширеніших професій на ринку праці. Сучасного секретаря називають правою рукою керівника, адже він володіє оперативною інформацією, регулює різні виробничі процеси і в разі потреби може брати управління на себе. З активним впровадженням систем електронного документообігу в діяльність вітчизняних установ змінюються вимоги до оформлення документів і, зокрема, ділової кореспонденції. І саме секретар-референт, як відповідальний за організацію листування керівника установи, має знати інновації в цій сфері.

Склад реквізитів ділового листа, вимоги до змісту та розташовування його реквізитів, вимоги до бланка листа та його оформлювання регламентують нормативно-методичні документи з організації діловодства, зокрема національний стандарт України ДСТУ 4163–2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» (далі ДСТУ 4163–2003) і Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних і місцевих органах виконавчої влади (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 55 від 17 січня 2018 р.) (далі Типова інструкція).

17 квітня 2019 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою № 375 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 і від 17 січня 2018 р. № 55» змінив і уточнив деякі положення Типової інструкції, що вплинуло і на оформлення ділових листів. Відповідно міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади узгоджують свої інструкції з діловодства для підприємств, що належать до сфери їхнього управління. Органам місцевого самоврядування рекомендовано також узгодити із цими змінами їхні інструкції з діловодства.

Розглянемо ці зміни й уточнення.

1. Позначення особи адресанта, адресата, виконавця тощо документа.

У ДСТУ 4163–2003 особу адресанта, адресата, виконавця тощо документа в реквізитах «Адресат», «Гриф затвердження», «Резолюція», «Гриф погодження», «Відмітка про засвідчення копій», «Відмітка про виконавця», «Відмітка про виконання документа і направлення його до справи» ідентифікують за допомогою прізвища та ініціалів цієї особи.

Наприклад, реквізит «Адресат», у разі адресування документа керівникові установи або його заступникові, оформлюють так:

Голові Державного комітету
статистики України
Прізвище, ініціал(и)

У реквізиті «Підпис» ідентифікація особи зворотна – спочатку ініціал(и), потім прізвище. Наприклад:

Голова Державного комітету
статистики України

Підпис

Ініціал(и), прізвище

У Типовій інструкції (зі змінами від 17 квітня 2019 р.) слова «ініціал імені» замінено на слова «власне ім'я», слова «по батькові» виключено, тобто в реквізитах «Адресат», «Гриф затвердження», «Резолюція», «Гриф погодження», «Відмітка про засвідчення копій», «Відмітка про виконавця», «Відмітка про виконання документа і направлення його до справи» запропоновано ідентифікувати особу, називаючи її ім'я і прізвище, причому прізвище слід набирати великими літерами (крім реквізиту «Відмітка про виконавця»).

Наприклад, реквізит «Адресат» слід оформлювати так:

Голові Державної митної служби
Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ

Реквізит «Відмітка про виконавця» слід оформлювати так:

Олена Петренко 256 23 29

У реквізиті «Підпис» ідентифікація особи зворотна – спочатку власне ім'я, а потім прізвище великими літерами, наприклад:

Міністр фінансів

підпис

Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ

2. Склад й оформлення реквізитів:

2.1. Довідкові дані про установу.

Порівняно з ДСТУ 4163–2003 у Типовій інструкції уточнено, що довідкові дані про установу містять не лише поштову адресу, номери телефонів, телефаксів, адресу електронної пошти, а й адресу офіційного веб-сайту тощо; наголошено, що елементи поштової адреси зазначають у такій послідовності: назва вулиці, номер будинку, назва населеного пункту, району, області, поштовий індекс.

2.2. Дата документа.

Згідно з ДСТУ 4163–2003, датою документа є дата його підписання, затвердження, прийняття, зареєстрування. Елементи дати наводять арабськими цифрами в один рядок у послідовності: число, місяць, рік. Дату дозволено оформлювати у послідовності: рік, місяць, число.

У Типовій інструкції датою документа є дата його реєстрації. Дату зазначають арабськими цифрами в один рядок у такій послідовності: число, місяць, рік. Крім того, наголошено, що в текстах нормативно-правових актів та посиланнях на них і документах, що містять відомості фінансового характеру і в яких застосовують словесно-цифровий спосіб зазначення дат, проставляють нуль в позначенні дня місяця, якщо він містить одну цифру, наприклад: 02 грудня 2017 року. Дозволено вживати слово «рік» у скороченому варіанті «р.», наприклад: 03 грудня 2017 р.

2.3. Реєстраційний індекс документа.

Впровадження систем електронного документообігу змінило і систему реєстрації документа. Відповідно, у Типовій інструкції зазначено, що для нанесення реєстраційного індексу на документі застосовують штрих-код та/або QR-код, який автоматично проставляє система електронного документообігу.

2.4. Адресат.

Згідно з ДСТУ 4163–2003, якщо документ надсилають фізичній особі, то її прізвище, ім'я та по батькові (або ініціали) слід зазначати в називному відмінку, а потім наводити поштову адресу, наприклад:

Іванченко Петро Семенович
вул. Садова, буд. 7, кв. 24
м. Вінниця, 21003

У Типовій інструкції зазначено, що в разі надсилання документа фізичній особі спочатку зазначають власне ім'я та прізвище у давальному відмінку, а потім поштову адресу, наприклад:

Олександр Гончаруку
вул. Сурикова, буд. 3а, кв. 1, м. Київ, 03178

Крім того, у Типовій інструкції пояснено, коли саме в реквізиті «Адресат» в разі надсилання листів установам слід наводити поштову адресу. Зокрема, поштову адресу зазначають, коли документ надсилають разовим кореспондентам, наприклад:

Міністерство юстиції
вул. Городецького, буд. 13, м. Київ, 01001

У разі надсилання документа органам законодавчої і виконавчої влади, постійним кореспондентам їхню поштову адресу на документах не наводять.

2.5. Звертання до адресата.

Порівняно з ДСТУ 4163–2003 у Типовій інструкції зі змінами від 17 квітня 2019 р. виокремлено звертання до адресата. Зокрема зазначено, що, коли документ адресують конкретній особі, у листі нижче реквізиту «Адресат» можна наводити особисте звертання у кличному відмінку в такому форматі:

Пане (пані) Власне ім'я

або

Пане (пані) Прізвище

або

Пане (пані) посада або звання

або

Панове

У разі потреби перед словом «Пане», «Пані» або «Панове» можна використовувати слово «Шановний», «Шановна» або «Шановні» відповідно.

2.6. Підпис.

У Типовій інструкції уточнено, що коли замість посадової особи, найменування посади, прізвище, власне ім'я якої зазначено на проєкті документа, його підписує особа, яка виконує її обов'язки, або її заступник, обов'язково зазначають фактичну посаду, власне ім'я і прізвище особи, яка підписала документ, при цьому виправлення вноситься рукописним способом особа, яка підписує документ. У разі заміщення керівника за наказом (розпорядженням) до найменування посади додаються символи «В. о.».

У ДСТУ 4163–2003 зазначено, що відповідні виправлення роблять рукописним або машинописним способом, зазначаючи, наприклад: «Виконувач обов'язків», «Заступник».

2.7. Печатка.

У Типовій інструкції уточнено, що гербовою печаткою засвідчують лише гарантійні листи (у ДСТУ 4163–2003 було сказано, що перелік документів, на які ставлять відбиток печатки, визначає організація на підставі нормативно-правових актів).

2.8. Відмітку про наявність документа в електронній формі як реквізит документа в Типовій інструкції не згадано (і це закономірно, адже установи запроваджують електронний документообіг).

2.9. Відмітка про надходження паперового документа до установи.

Порівняно з ДСТУ 4163–2003 у Типовій інструкції зауважено, що цей реквізит проставляють не лише власноруч або за допомогою штампа, а й за допомогою автоматичного нумератора чи штрих-коду на лицьовому полі в правому кутку нижнього поля першого аркуша оригіналу документа.

3. Бланк і загальні правила оформлення документів:

3.1. Бланк документа.

ДСТУ 4163–2003 визначає два види бланків документа (кутовий і поздовжній) і два варіанти розміщення реквізитів на бланку (сцентроване і прапорове).

Типова інструкція передбачає бланки документів на основі поздовжнього розміщення реквізитів, причому реквізити заголовка розміщують центрованим способом.

3.2. Гарнітура і розмір шрифту.

У Типовій інструкції зазначено, що для оформлення текстів службових документів використовують гарнітуру Times New Roman та шрифт розміром 12–14 друкарських пунктів або 8–12 друкарських пунктів для друкування реквізиту «Прізвище виконавця і номер його телефону», виносок, пояснювальних написів до окремих елементів тексту документа або його реквізитів (у ДСТУ 4163–2003, відповідно, йшлося лише про розмір шрифту – 12–14 друкарських пунктів).

3.3. Шрифт.

У Типовій інструкції додано інформацію про те, що для назви виду документа використовують напівжирний шрифт великими літерами; для заголовків та короткого змісту документа – напівжирний (прямий або курсив) (у ДСТУ 4163–2003, відповідно, йшлося лише про назву виду документа, яку слід друкувати великими літерами).

3.4. Міжрядковий інтервал.

У Типовій інструкції змінено міжрядковий інтервал: для тексту – 1 (у ДСТУ 4163–2003, відповідно, рекомендовано 1,5 міжрядкових інтервали); для складових частин реквізитів «Адресат», «Гриф затвердження» – 1,5 (ДСТУ 4163–2003, відповідно, пропонував 1,5–2 міжрядкові інтервали).

3.5. Відступ від межі лівого берега документа.

У Типовій інструкції змінено розміри відступу від межі лівого берега для окремих реквізитів документів. Зокрема для абзаців у тексті слід робити відступ 10 мм (згідно з ДСТУ 4163–2003 – 12,5 мм), для реквізиту «Адресат» – 90 мм (згідно з ДСТУ 4163–2003 – 92 мм), для реквізиту «Гриф затвердження» – 100 мм (згідно з ДСТУ 4163–2003 – 104 мм).

Таким чином, Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних і місцевих органах виконавчої влади порівняно з ДСТУ 4163–2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» запровадила зміни в змісті та оформленні окремих реквізитів, а також у загальних правилах оформлення документів. Секретар-референт, який бажає бути професіоналом своєї справи, має знати про ці зміни й дотримуватись їх задля здійснення ефективної ділової комунікації.

АРХІВНІ УСТАНОВИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАКТИКАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

О. В. Телюпа, старший викладач

***Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554052>

У зв'язку із глобальним зростанням значення інформації розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільного життя є одним із пріоритетних напрямків державної політики.

В цих умовах формується нове розуміння архіву як суб'єкта інформаційних процесів, коли архіви розглядаються як інформаційні системи – організаційно впорядковані сукупності архівних документів, довідкового апарату та інформаційних технологій. Сукупності ретроспективних документів є інформаційними ресурсами архівів. Архіви здійснюють інформаційну діяльність саме з метою забезпечення суспільства ретроспективною інформацією.

Якщо раніше архіви задовольняли переважно потреби державного апарату, то в останні десятиліття в Україні більш значущими факторами є потреби громадянського суспільства, інтереси дослідників і пересічних громадян, які поступово стають основним користувачем архівної інформації.

Не дивлячись на те, що в цілому сучасна архівна система України позбавляється зайвої централізації, державні архіви відіграють провідну роль в системі архівних установ України, яка має структуру, відповідну до структури державної влади і включає, зокрема, Державну архівну службу України (Укрдержархів), центральні і місцеві державні архіви.

До місцевих державних архівів відносяться обласні державні архіви, які існують в кожній області та архівні підрозділи районних державних адміністрацій. Обласні державні архіви здійснюють реалізацію державної політики в галузі архівної справи, виконують завдання, що охоплюють всі сфери архівного будівництва. На відміну від центральних, обласні архіви є загальними і такими, що постійно комплектуються, тобто обласні архіви систематично приймають документи обласного значення будь-якої тематики. Основна частина цих документів – це документи місцевих органів влади, а також державних установ та організацій, однак в обласних архівах зберігаються також історичні документи та документи особового походження, технічні та кінофотофонодокументи.

На сьогодні архіви не лише забезпечують постійне накопичення фондів як ресурсів інформації, а й здійснюють аналітичну роботу, вдосконалюють залучення фондів до наукового та культурного обігу. Зокрема, в останні роки обласні архіви широко видають документи власних фондів.

В ході інформаційної діяльності архіви забезпечують користувачів первинною і вторинною архівною інформацією. Первинна архівна інформація – це безпосередньо інформація архівних документів, вторинна – це інформація, отримана із архівних документів, облікових документів архівів та інших документів унаслідок їхньої аналітико-синтетичної переробки.

Отже, в сучасних умовах архіви є суб'єктами інформаційної діяльності, яка є одним із важливих напрямків їхньої роботи поряд із забезпеченням зберігання ретроспективної інформації.

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ПОТРЕБА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

А. А. Литвин, студентка

*Науковий керівник – доц. каф. д. пед. наук Г. А. Дегтярьова
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554056>

У зв'язку зі швидкими темпами розвитку сучасних технологій у людини виникає гостра потреба вміти реагувати на постійні зміни, оскільки, по-перше, це впливає на якість її життя, по-друге, виникає висока ймовірність залишитись осторонь прогресу. На сьогоднішній день важливо орієнтуватися в медіапросторі, розуміти принципи функціонування різних видів ЗМІ, розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість, знати правила культури спілкування та методи захисту від можливих негативних впливів в інформаційному суспільстві, самостійно створювати медіаповідомлення та використовувати технології мультимедіа в галузі професійної діяльності, збирати, обробляти, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетності.

Перш за все потрібно розглянути поняття “медіаграмотність”, яке можна визначити як сукупність компетентностей, які допомагають критично та конструктивно сприймати повідомлення різних медіа: традиційних, соціальних мереж, зовнішньої реклами, інтернет-маркетингу. Таким чином, ключовими словами з даного визначення будуть «сукупність компетентностей», які можна охарактеризувати та узагальнити умовним переліком цих компетентностей.

По-перше, потрібно усвідомлювати глобальний вплив ЗМІ на суспільство. Це є першим кроком людини до медіограмотності. По-друге, потрібно розуміти те, як саме побудовані ЗМІ, тобто бути медіаграмотним означає усвідомлювати логіку різних ЗМІ, які поширюють свої повідомлення на визначену аудиторію з певною метою. По-третє, потрібно вміти аналізувати вплив медіа на реальність. Людина має сприймати інформацію, порівнюючи з сучасною дійсністю, логічно зіставляти з реальними фактами, опиратися на власний досвід чи досвід тих людей, які є більш компетентними в певних питаннях. По-четверте, людина має вміти користуватися сучасними технологіями та бути готовою до використання нових ЗМІ (вивчати нові програми та технології), але знати цьому міру, тобто не бути залежною. По-п'яте, потрібно вміти орієнтуватися в сучасному медіасередовищі, віднаходити релевантну інформацію та уникати «інформаційного сміття», знати, через які медіадодатки, технології краще шукати інформацію. По-шосте, потрібно бути спроможним створювати функціональний та актуальний власний контент, а також постійно його оптимізувати. По-сьоме, користуючись соціальними мережами, дотримуватися загальних етичних норм та не порушувати права інших людей на законодавчому рівні.

Таким чином, можна зробити висновок, що медіаграмотність є сучасною потребою інформаційного суспільства, адже зараз головною цінністю стала інформація, яка постійно функціонує й оновлюється в медійному просторі.

***ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ
ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА***

Дмитрієнко Олена Анатоліївна, студентка 835 дс групи

Заверющенко О. Л., к. філол. н., доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554062>

Сьогодні документообіг як в окремій державі, так і в суспільстві в цілому є системою, яка матеріалізує процеси накопичення, перетворення, зберігання інформації, а також процеси управління, зокрема підготовку, прийняття ефективних управлінських рішень та контроль за їхнім виконанням.

В умовах сьогодення однією з найскладніших сфер для впровадження автоматизованих інформаційних систем в Україні є документообіг саме державних структур. Це є значною проблемою, адже документообіг у нашій державі є системою, яка забезпечує роботу з вхідними, вихідними та внутрішніми документами, що реєструються, передаються працівникам організації, допомагають здійснювати контроль за виконанням певних робіт, вести довідкову роботу. Саме ефективна організація електронного документообігу є дуже важливою складовою процесів управління та прийняття управлінських рішень.

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» поняття «електронний документообіг» («обіг електронних документів») трактують як сукупність процесів створення, опрацювання, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, що виконуються із застосуванням перевірки цілісності й у разі необхідності – з підтвердженням факту одержання таких документів. Електронний документ, у свою чергу, розуміють як документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, серед яких можна виділити обов'язкові реквізити документа.

Електронний документообіг є провідним технічним елементом системи електронного урядування, саме він забезпечує циркуляцію електронних документів, які є основою сучасної форми взаємодії держави та суспільства. Звернення за допомогою електронного документа є необхідною умовою для швидкого надання послуги державою громадянину. Однак кожний електронний документ повинен мати встановлений законодавством набір реквізитів, до яких належить

електронний цифровий підпис – елемент, що ідентифікує автора документа.

Запровадження електронного документообігу дозволить вирішити низку завдань, серед яких є такі:

1) автоматизація роботи з документами, пошук та відбір необхідної інформації, обмін документами в межах системи;

2) автоматизація функцій управління; розсилання, зберігання та використання вхідних, вихідних і внутрішніх документів за єдиною нумерацією з початку року в електронному вигляді;

3) забезпечення надійного зберігання всіх версій документів та інших інформаційних об'єктів, максимально зручна систематизація сховища документів без використання паперових аналогів; наскрізний контроль за проходженням і виконанням документів;

4) забезпечення захисту документів від несанкціонованого доступу;

5) оперативний пошук інформації про вхідні, вихідні та внутрішні документи за комбінацією будь-яких реквізитів або за контекстом документа;

6) автоматизація процесів реєстрації документів, заповнення кодованих реквізитів, надання звітів про виконання доручень, відправлення, приймання та опрацювання електронної пошти;

7) визначення кола осіб, які за посадовими обов'язками здійснюють підготовку та опрацювання документів, призначення рівнів їхнього доступу до інформації, повноважень та прав;

8) підготовка друкованих ілюстрованих узагальнювальних відомостей, реєстраційних карток, журналів реєстрації, реєстрів розсилання, статистичних та аналітичних довідок про стан виконання документів та ін.

Стрімке зростання обсягів інформації, що використовується в управлінській діяльності організацій, її структурна складність та швидка оновлюваність робить необхідним запровадження та використання сучасних інтегрованих систем електронного документообігу. Упровадження інтегрованої системи електронного документообігу значно покращить та пришвидшить усі етапи руху документів, її мета та роль як елементу електронного урядування є надзвичайно важливими, тому вони повинні займати належне місце в програмі нагальної інформатизації суспільства.

Таким чином, запровадження в Україні електронного документообігу набуває значної загальнонаціональної ваги у зв'язку з розширенням використання інформаційно-комунікаційних технологій у суспільних відносинах держави.

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ
АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ**

Путілова Д. С., студентка

Науковий керівник – ас. каф. 801, Кушнарєнко О. С.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554064>

У сучасному світі існує велика кількість інформації, яка потребує документування, збереження та передачі майбутнім поколінням. Інформація може містити набуті знання, історію, мати юридичне, наукове та історичне значення для суспільства й бути представленою в різному вигляді.

Одним із видів фіксації інформації є аудіовізуальні документи (АВД), що містять зображальну і (або) звукову інформацію, яку фіксують та відтворюють відповідними технічними засобами. Хоча АВД – відносно молоде історичне джерело порівняно з писемними документами, воно набуло рівного їм значення й має доволі високу цінність, іноді унікальну та недоступну для відтворення у вигляді письмових документів. Аудіовізуальні документи існують на міжнародному рівні, краще сприймаються й містять якомога яскравішу інформацію, ніж будь-які інші документи. До АВД відносять фонодокументи (матеріали на магнітній фонограмі, грамплатівках та інші), фотодокументи (фотографії, діапозитиви, матеріали в цифровому форматі та інші), кінодокументи (оптична фонограма та інші), відеодокументи (матеріали на магнітних плівках чи дисковому носіїві та інші). Як і всі інші документи, АВД вразливі до природного, механічного та хімічного впливу. Наприклад, паперові фотографії, магнітна плівка, кіноплівка можуть рватися, вигорати, старіти та осипатися. Тому існує необхідність та потреба в приверненні уваги суспільства до процедури оцифрування та реставрації документів.

Поряд з іншими всесвітніми проблемами людства, такими як глобальне потепління, нестача питної води та продовольств, якими занепокоєна ООН, стоїть і проблема зберігання аудіовізуальних документів. Аби показати гострість цієї проблеми, слід звернутися до міжнародних документів. Існують всесвітні програми, правила та рекомендації та хартія ЮНЕСКО «Про збереження цифрової спадщини», у якій прописуються принципи та заходи для збереження документів.

Для архівного зберігання АВД широко використовуються магнітні, цифрові, оптичні та електронні носії. Але все ж таки оптичні та магнітні диски, касети з магнітною плівкою не можуть забезпечити довгострокового зберігання даних, тому періодично проводиться перезапис колекцій на інші більш сучасні носії. Надалі пропонуються технології довгострокового зберігання аудіовізуальних документів на компакт-дисках, наприклад виготовлення носіїв з використанням підкладок з високостабільних матеріалів, проводяться дослідження зі

скляними, кварцовими та навіть сапфіровими підкладками, а також розробляються сучасні методи технології створення наноструктур сфокусованим лазерним випромінюванням, прецизійної обробки оптичних матеріалів. Їх зчитування можливе у звичайному дископриймачі паралельно зі стандартними компакт-дисками.

Досить популярною для реставраційного процесу була технологія обробки матеріальної основи документа. Для плівкових носіїв (кіноплівка, фотоплівка, негативи на склі) – це процес промивання та ручного ретушування. Щодо магнітних відеокaset з обробкою сигналу в реальному часі – перемотування, очищення та перезапис на нові магнітні носії (з лінійною обробкою сигналу в реальному часі).

Створення технологій довгострокового зберігання інформації стало одним з пріоритетних напрямків. Однією із сучасних технологій довготривалого зберігання аудіовізуальних документів є їх переведення в цифрову (електронну) форму, що дозволяє вирішити ряд проблем, а саме забезпечити контролювання й копіювання документів без втрати якості, усунення дефектів на носіях з аналоговою формою представлення (подряпини на відеоматеріалах, шум на аудіозаписах та інше), мультимедійне подання інформації. Сьогодні великою популярністю користуються програми з оцифрування, проведення реставраційної роботи та подальше зберігання документів. Така технологія є дуже комфортною та простою, адже створюються належні умови для довгого та надійного зберігання АД. Документи зазвичай зберігаються на спеціальних носіях інформації, мають один формат представлення, програмне забезпечення та відповідно єдину технологію відтворення інформації. Вивчення та перейняття міжнародного досвіду оцифрування та збереження аудіовізуальних документів є одним з найголовніших завдань вітчизняного документознавства.

РОБОТА З КАДРАМИ ЯК БАГАТОГРАННИЙ ПРОЦЕС

В. О. Пелипенко, студентка

Науковий керівник – д-р пед. наук, доц. Гирич З.І.

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554068>

Управління персоналом набуває все важливішого значення як чинник підвищення конкурентної спроможності, довгострокового розвитку. Більшість дослідників, як зазначає Ю. Палеха, формулюють сучасну концепцію управління персоналом достатньо широко, підкреслюючи її відмінності: за критеріями оцінки ефективності (більш повне використання потенціалу співробітників, а не мінімізація витрат); за ознакою контролю (самоконтроль, а не зовнішній контроль); за переважною формою організації (органічна, гнучка форма організації, а не централізована бюрократична).

У науковій літературі, що стосується роботи з людьми на макрорівні, вирізняють поняття *людські ресурси*, *трудові ресурси*, *робоча сила*, на рівні організації – частіше зустрічаються поняття *персонал*, *кадри* і, відповідно, *управління персоналом* чи *кадровий менеджмент*. Кадри є не лише соціально-економічною, а й політичною категорією, оскільки вирішення будь-якої економічної, соціальної чи політичної проблеми вимагає людей, які могли б їх розв'язувати на професійному рівні. Як багаторівневе поняття, кадри, насамперед, характеризуються чисельністю та структурою (розглядаються як у статистиці, так і в динаміці), професійною приналежністю й компетентністю.

Процес роботи з персоналом передбачає наявність об'єкта й суб'єкта управління. Суб'єктом управління є посадові особи, а також відповідні органи підприємства, до обов'язків яких входять функції управління персоналом. Об'єктом управління є працівники підприємства, на яких спрямовано вплив функцій керування персоналом. До об'єктів управління відносять також потенціальних кандидатів на посади, які складають резерв персоналу та звільнених працівників, які мають право звертатись з питань, що стосуються їхньої праці в минулому. Всі робітники виконують різні за складністю роботи й мають неоднакову професійну підготовку.

Менеджмент персоналу – багатогранний та досить складний процес, який має свої специфічні підходи та напрями, закономірності, принципи та методи управління, генезис. На основі теоретичної й емпіричної перевірки гіпотез, теорій і концепцій, розробок провідних теоретиків менеджменту вдосконалювалися практика управління персоналом та система підготовки спеціалістів з роботи з кадрами.

Управління персоналом може набути системності й завершеності на основі комплексного вирішення кадровою службою проблем, що виникають, введенні нових та вдосконаленні існуючих підходів і методів роботи. Найбільш впливовими на персонал організації вважаються поведінковий, системний і ситуаційний підходи.

На думку дослідників, суть сучасного управління персоналом полягає в тому, що людей треба розглядати як головну цінність, здобуту в конкурентній боротьбі, і її потрібно розвивати, мотивувати та відповідно спрямовувати, щоб досягти стратегічних цілей організації. Найбільш ефективними напрямками роботи з персоналом вважаються організаційно-економічний, техніко-технологічний, правовий, соціально-психологічний та педагогічний. Керівник, який переймається питаннями максимальної ефективності своєї діяльності й роботи підлеглих, повинен уміти використовувати всі можливі напрями й підходи роботи з персоналом.

Методи управління персоналом – це сукупність (система) управлінських прийомів, що сприяють забезпеченню високої ефективності діяльності організації. За допомогою правильного вибору методу управління забезпечується досконалість усієї виробничо-економічної діяльності. Серед методів, що використовуються в управлінні персоналом,

є загальні, які широко застосовуються в управлінні іншими об'єктами (виробництвом, народним господарством у цілому): адміністративні, економічні, соціально-психологічні і велика кількість конкретних, часткових методів.

Таким чином, робота з кадрами як багатогранний процес передбачає розгляд основних термінів та понять, елементів системи управління персоналом, еволюцію менеджменту персоналу, розвиток підходів до управління персоналом, напрями та методи управління персоналом.

***РЕСУРС МЕНТОР ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-
ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ КАФЕДРИ***

Сосновська А. В., студентка

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Карпенко О. О.
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554070>

Пандемія Covid-19 вплинула на зміни в умовах роботи і навчання закладів вищої освіти, зокрема форм роботи кафедр. Це сприяло більш активному використанню електронних документів та навчальних матеріалів у ЗВО. У цьому контексті актуалізується проблема використання спеціальних засобів для якісного інформаційно-документаційного забезпечення роботи кафедри, зокрема використання системи Ментор на кафедрі документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ». Виведення інформаційно-документаційного забезпечення кафедри на новий рівень функціонування відбувається вже протягом кількох років, адже впровадження сучасних технологічних процесів, що сприятимуть ефективній організації документообігу, є необхідним елементом її роботи.

Із введенням дистанційного навчання, однією з основних напрямів роботи з інформаційно-документаційного забезпечення кафедри стало наповнення єдиної загальноуніверситетської системи онлайн навчання – сайту Ментор, що базується на платформі Moodle. Цей сайт ще з минулого семестру почали використовувати як засіб для автоматизації роботи зазначеної кафедри. Сайт Ментор надає можливість викладачам створювати електронні курси з кожного предмету та виставляти оцінки в електронний журнал за бажанням, оскільки оцінки обов'язково виставляють у спеціально передбаченій для цього системі Pilot.

Електронний навчальний курс із будь-якої дисципліни на платформі Moodle – це курс визначеного формату з певного предмету, який розробляється викладачем та включає в себе лекційний і методичний матеріал, плани практичних занять, електронні ресурси, матеріали для самостійної роботи, тестові завдання тощо і використовується для дистанційного навчання.

Створення навчальних курсів в Moodle передбачає такі можливості:

- використання інструментів для розробки авторських дистанційних курсів;
- розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт;
- додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) у форматах .doc, .odt, .html, .pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали у різних форматах та через додаткові плагіни;
- проведення швидкої модифікації навчальних матеріалів;
- використання різних типів тестів (GIFT, Aiken, Moodle XLS);
- автоматизації процесу перевірки знань, звітів щодо проходження студентами курсу та звітів щодо проходження студентами тестів;
- додавання різноманітних плагінів, що дозволяє використовувати різноманітні сторонні програмні засоби для дистанційного навчання.

Такі переваги платформи Moodle сприяють активному розвитку інформаційно-документаційного забезпечення та покращенню роботи кафедри під час пандемії.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У БІБЛІОТЕКАХ

А. Т. Шевченко, студентка

*Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Н. І. Парафійник
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554072>

Нові вимоги до якості надання інформаційних послуг, стрімкий розвиток соціальних комунікацій, спричинили появу нових методів і засобів надання інформаційних послуг. Документно-інформаційне обслуговування полягає у безперешкодному доступі до інформації в реальному масштабі часу незалежно від місця її зберігання та опрацювання.

Сучасні тенденції бібліотечної діяльності поступово змінюються від традиційного накопичення документів до надання користувачеві повнотекстового доступу до значних масивів інформації у віддаленому режимі. Обслуговування у сучасних бібліотечних центрах здійснюється за параметрами якості, актуальності, швидкості, доступності та оперативності інформаційних послуг.

Розвиток інформатики і сучасних технологій представлення й передавання даних визначив потребу в оновленні традиційних механізмів розподілу й поширення бібліотечно-інформаційних ресурсів та запустив роботу з новими інформаційними технологіями для покращення й пришвидшення документно-інформаційного обслуговування користувачів, зокрема в онлайн-режимі.

Документно-інформаційне онлайн-обслуговування у бібліотеці полягає в отриманні користувачами бібліотечних послуг, не перебуваючи

безпосередньо в самій бібліотеці, або в час, коли бібліотека не працює, тобто є «роз'єднаними» з бібліотекою в часі і просторі. Саме це є роботою між користувачем і працівниками бібліотеки, її матеріальними, інтелектуальними та технологічними ресурсами, орієнтований на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом надання доступу до інформаційних продуктів і ресурсів дистанційно.

Доступ до інформації забезпечується виконанням таких вимог: мовної доступності; простоти та швидкості бібліотечного обслуговування шляхом оперативного надання інформації за запитом користувачів; ясності та зручності для самостійного отримання ними потрібної інформації; облаштування вдалого бібліотечного простору за допомогою безкоштовного доступу до Інтернету, надання в безоплатне використання безкоштовного бібліотечного комп'ютера, доступу до різноманітних гаджетів, а також наявності спеціалізованого комп'ютерного обладнання для людей з вадами зору та слуху тощо.

Такий вид роботи дозволяє орієнтуватися на користувача інформації індивідуально, наприклад розвивати і вдосконалювати інформаційні онлайн-сервіси: особистого кабінету читача, віртуальних довідково-інформаційних служб, адресно-цільового інформування, створення інформаційних продуктів під конкретний запит. До того ж це дає можливість використання всіх доступних технологічних нововведень та охоплення великої кількості користувачів, постійний моніторинг ефективності використання сервісів і послуг, їх розвиток та вдосконалення. Найголовнішим позитивним чинником у такій роботі є доступність, а саме орієнтація на легкі у використанні і доступні для кожного користувача сервіси та послуги.

Отже, можна констатувати, що документно-інформаційне обслуговування користувачів в інтерактивному режимі – перспективний напрям бібліотечного обслуговування, що стрімко розвивається і тісно пов'язаний із забезпеченням вільного доступу до інформації та можливістю отримати її самостійно. Саме цей вид інформаційно-бібліотечної діяльності є запорукою перспективи входження країни в суспільство знань, інформаційне суспільство. Публічні бібліотеки України поступово долучаються до цього процесу, оскільки це є важливою потребою сучасного суспільства.

БІБЛІОТЕКИ ЯК СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ

К. В. Анахіна, студентка

*Науковий керівник – канд. філос. наук Н. І. Парафійник
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554076>

Інформація є важливим соціальним, економічним і політичним потенціалом людства. В умовах безперервного збільшення обсягів

інформації постає проблема її генерування й оптимізації. Відповідно до цього змінюються форми й способи роботи з величезними обсягами нових знань та інформації. Цей процес супроводжується змінами в усіх галузях людської діяльності, зокрема і в бібліотечній.

Сучасна бібліотека – це соціальний інститут, а не лише сховище для книг, вона є своєрідним електронним архівом, місцем, де можна отримати доступ до інформації як на традиційних носіях, так і в електронному вигляді. Основними завданнями бібліотеки як соціокультурної структури, незалежно від часів і суспільних устроїв, є збирання, упорядкування, зберігання знань та інформації на всіх носіях і з усіх каналів інформації та обслуговування, наявними в бібліотеці джерелами, усіх бажаючих. Нині бібліотека розглядається як найдемократичніший соціальний інститут, що мусить бути максимально наближеним до повсякденного життя населення. Бібліотека забезпечує користувачам вільний, рівноправний доступ до найрізноманітнішої інформації, надає можливість для безперервної освіти, допомагає задовольняти культурні, комунікаційні потреби, а отже – реалізує право людини на вільний, всебічний розвиток особистості.

Цікаво, що сьогодні в бібліотеці можна зустріти не тільки традиційних читачів, які звертаються до друкованих документів, а й таких, що прийшли до бібліотеки користуватися фондами колекцій на електронних носіях, відео чи інформацією мережі Інтернет. І таких користувачів стає все більше. Сьогодні інформаційні технології та комп'ютери увійшли в усі сфери людської діяльності, тому використання таких технологій в бібліотеках – не виняток. Все більше бібліотек намагаються задовольнити запити користувачів найкращим чином за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, адже вони дозволяють збільшити кількість відвідувань, полегшити працю бібліотекаря. А найголовніше – комп'ютеризація бібліотек відкриває можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, зменшує витрати часу на пошук необхідної інформації, робить доступ практично до будь-якої інформації відкритим. Також, на відміну від традиційних, паперових фондів, які створюються повільніше, електронні ресурси створюються значно швидше, але тут багато залежить від фінансового стану бібліотеки. І вже сьогодні виникає проблема не їх накопичення, а їх зберігання і спільного використання. Саме тому використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек видається досить актуальним питанням, що потребує всебічного дослідження.

Провідним напрямком модернізації бібліотечної справи є її інформатизація: впровадження і розвиток в бібліотеках нових інформаційних технологій, формування і використання електронних ресурсів, впровадження мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек, підключення до всесвітньої мережі Інтернет. Це призводить до створення нових структурних підрозділів, змін функціональних обов'язків працівників, залучення спеціалістів з різних

галузей знань. Крім того, Інтернет інтенсивно впливає на довідково-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотек, викликаючи необхідність реорганізації довідково-бібліографічних служб, змін у традиційних функціях бібліографів.

Значну роль відіграє й інформаційна зона, створена у бібліотеці, матеріали якої можуть здивувати, зацікавити, привабити відвідувачів. І, безумовно, велике значення має надання людям можливості проявити себе, реалізувати свої здібності у книгозбірні, адже вони мають непоганий досвід з організації виставок творчих робіт своїх користувачів, їхніх бенефісів, спілкування за інтересами тощо.

Провідне місце у структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота. Саме книжково-ілюстративна виставка є засобом розкриття інформаційних ресурсів бібліотек, дієвим засобом впливу на формування читацької уваги, візитною карткою, що відображає стиль закладу і творчі можливості персоналу. Сьогодні утворюється нова модель публічної бібліотеки, яка передбачає певні зміни в організації бібліотечного простору, оптимізацію доступу користувачів до бібліотечних зібрань. Тому привабливе оформлення та ефективне розміщення виставкового обладнання обумовлює збільшення площі відповідного структурного підрозділу. В процесі обладнання бібліотечних виставок задіяні практично всі складові механізми комунікації, налагоджена ефективна системна інформація про документи та бібліотечні послуги. Однією із переваг виставки є можливість безпосереднього знайомства з документом. Як відомо ні каталог, ні картотека, ні інформаційне видання не можуть забезпечити всіх можливостей для адекватної оцінки документу.

У сучасних умовах бібліотека залежить від своїх читачів, тому повинна відповідати їхнім вимогам, знати та розуміти їхні потреби. Для виконання їх запитів необхідно забезпечити високий рівень бібліотечно-інформаційного простору, вдосконалити ІТ та зробити обслуговування читачів бібліотечними ресурсами більш швидким та комфортним. Видання інформаційної продукції, в якій зацікавлені і місцева влада, і населення, використання документних ресурсів бібліотеки для формування інтелектуальної еліти суспільства, розширення партнерських зв'язків, забезпечення комфортності обслуговування, підтримка населення – все це є запорукою успіху діяльності бібліотеки.

HR-БРЕНД ЯК СКЛАДОВА HR-МЕНЕДЖМЕНТА ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ

А. В. Матвієнко, студентка

Науковий керівник – к.п.н., доц. О. О. Карпенко

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554080>

У сучасних конкурентних умовах компанії продовжують пошук шляхів підвищення ефективності системи управління діяльністю інформаційних установ. Усвідомлюючи ключову роль персоналу в цьому процесі, сьогодні актуальним є створення стійких HR-брендів, здатних забезпечити тривале результативне функціонування їхньої діяльності як у внутрішньому, так і в міжнародному економічному просторі. Це актуалізує дослідження HR-бренду як складової HR-менеджменту інформаційних установ.

HR-бренд – це фактичне сприйняття компанії як роботодавця власними співробітниками і ринком праці в цільовому сегменті. Репутація – це те, що ми маємо, незалежно від того, працюємо ми над цим чи ні. Управління брендом, також бренд-менеджмент, брендинг – це застосування маркетингових технологій до конкретного продукту, продуктової лінійки чи бренду. Брендинг передбачає створення системи цінностей відносно конкретного продукту, продуктової лінійки чи бренду.

З виникненням нового напрямку в менеджменті – управління брендом роботодавця, виникає необхідність зміни управлінських дій менеджменту, які б сприяли формуванню бренду роботодавця (Employer Brand Manager). Ця діяльність є складовою HR-менеджменту щодо залучення кваліфікованих фахівців, оскільки бренд будь-якої інформаційної установи як роботодавця – цілеспрямовано сформовані якості компанії як роботодавця, які асоціюються у цільовій аудиторії з однозначно позитивним і унікальним набором матеріальних й нематеріальних переваг умов зайнятості, що виділяють дану організацію на ринку праці. Імідж, який набуває інформаційна установа при раціонально розробленому HR-бренду у стратегічному розвитку, буде одним із головних чинників постійної пропозиції кандидатів на вакантні посади підприємства.

Роль менеджера з формування бренду роботодавця зростає із розвитком цієї галузі знань. Успіх програми зі створення бренду роботодавця залежить від активності та розуміння проблеми керівниками на всіх рівнях управління, оскільки ефективне керівництво – це ключ до сталого розвитку бренду роботодавця. Важливою основою HR-брендингу є також увага до співробітників, якісна робота з персоналом всередині компанії, чітке уявлення про економічні, професійні і психологічні вигоди, які отримує працівник, приєднуючись до організації, впровадження нових кадрових технологій, розробка систем мотивації за ключовими показниками ефективності. Бренд як «ядро» стратегії управління

персоналом включає в себе корпоративну культуру, бренд роботодавця, інноваційний потенціал бренду, товар. Необхідною умовою ефективного управління ними є інтеграція персонал-орієнтованих технологій і інструментів бренд-менеджменту, що посідає важливе місце в системі менеджменту інформаційних установ.

Отже, саме ефективно розроблений бренд та активна політика щодо його розвитку і підтримки, що є важливими елементами комунікацій зі споживачами, сприятиме створенню особливої системи функціонування персоналу підприємства, яка містить виняткові умови праці, що впливають на бажання співробітника працювати на дану інформаційну установу, а отже, підвищуватиме ефективність її діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТООБИГУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ УКРЗАЛІЗНИЦІ

К. В. Виродова, студентка

Науковий керівник – канд. філол. наук. М. Г. Шленьова

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554084>

Залізничний транспорт в Україні є однією з найбільших інфраструктурних компаній національного рівня, вплив якої на всі процеси, що відбуваються в економіці, дуже значний. Саме залізниця забезпечує єдність економічного простору шляхом задоволення потреб юридичних і фізичних осіб у вантажних та пасажирських перевезеннях. Наразі компанія забезпечує 82% вантажних і майже 50% пасажирських перевезень, які здійснюються усіма видами транспорту. За обсягами вантажних перевезень Українська залізниця займає четверте місце на Євразійському континенті.

Залізничний транспорт має низку характерних рис, властивих тільки йому. Це обумовлює використання специфічних внутрішніх типів і форм документів. При цьому весь документообіг можна поділити на дві групи:

- 1) документи, пов'язані з перевезенням вантажу;
- 2) документи, пов'язані з перевезенням пасажирів.

Процес перевезення вантажів супроводжується десятками документів, які, в свою чергу, можна поділити на п'ять груп: організаційно-розпорядчі, перевізні, супроводжувальні, акти та службові. До організаційно-розпорядчих належать документи, що ініціюють перевезення. Зокрема, заявки на перевезення вантажу, заяви та розпорядження, від яких буде залежати маршрут і цілісність відправки. Під перевізними документами розуміють дорожні відомості, включаючи корінець і квитанцію про приймання вантажу, накладну. Супроводжувальні документи використовують для виконання додаткових операцій із вантажем: митного, санітарного, ветеринарного контролю тощо. Акти – це документи, що їх створює група осіб для підтвердження фактів або подій. До службових

документів можна віднести архів перевезень, книгу реєстрації повідомлень, форми звіту тощо.

На перший погляд може здатися, що при перевезенні вантажів використовується безліч документів. Проте головною особливістю їх є те, що практично всі вони мають затверджений однаковий бланк. Ця особливість вказаних документів дозволяє легко створювати їх і здійснювати обробку в системі електронного документообігу. При цьому саме використання електронного документообігу полегшує можливість керувати, захищати і швидко отримувати з них потрібні відомості.

Ще однією особливістю електронного документообігу на залізниці є те, що маршрути руху документів налагоджені й практично незмінні. Така особливість дозволяє закласти в систему документообігу жорстку незмінну логіку передання документів від користувача до іншого та уникнути додаткових витрат на модулі маршрутизації.

Необхідно зазначити, що сьогодні електронний документообіг вантажних перевезень взаємодіє не тільки між структурними підрозділами, філіями Укрзалізниці, але й між залізницями інших країн.

На жаль, сьогодні повний перехід до електронного документообігу між замовниками перевезень і Укрзалізницею неможливий. Це обумовлено тим, що поки що відсутні стандарти обміну електронними документами між організаціями. З цієї причини низка документів від сторонніх організацій надходить до залізниці виключно в паперовому вигляді.

Зараз для пасажирських перевезень існує два види квитків: звичайний паперовий квиток, який продають в касах вокзалів, та електронний квиток. Електронний квиток – це проїзний документ, що підтверджує право пасажирів на проїзд у залізничному транспорті. Для його отримання треба зареєструватися на сайті Укрзалізниці або інших сайтах, які поширюють проїзні документи. Нині з'явилися спеціальні мобільні додатки, що дають змогу користуватися, купувати, завантажувати та друкувати квиток.

Загалом слід зазначити, що використання систем електронного документообігу в роботі залізниці значно підвищує якість обслуговування клієнтів, знижує ймовірність втрати або псування вантажу на шляху, а також зменшує витрати, пов'язані з обробкою документів, що зрештою приводить до збільшення прибутковості Укрзалізниці як суб'єкта господарювання.

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК

Д. С. Гук, студентка

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Карпенко О. О.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554086>

У сучасному світі цифрові технології є складовою всіх сфер діяльності людини. У цьому контексті посилюється важливість дослідження проблеми диджиталізації як складової інформаційно-сервісної діяльності сучасних бібліотек, що набуває особливої значущості в умовах пандемії Covid-19. Актуальність цього дослідження пов'язана з необхідністю впровадження новітніх бібліотечних технологій для задоволення потреб користувачів, які змінюються разом із розвитком інформаційних технологій.

Диджиталізацію зазвичай визначають, як перетворення даних у цифрову форму, але часто це поняття також розглядають як спрощену форму терміну «цифрова трансформація», що є результатом цифрової революції в інформаційному суспільстві. Процес диджиталізації покращує комунікацію бібліотеки та споживачів інформації, допомагає краще зрозуміти інформаційні потреби користувачів та популяризувати сучасну соціокультурну, освітню, науково-дослідну та інші види діяльності бібліотек.

Цифрові технології використовують у закладах культури у всьому світі, що дозволяє їм відповідати новітнім трендам інформаційно-сервісної діяльності споживачів інформації. Діяльність бібліотек, як закладів культури в сучасному світі, спрямована на вдосконалення бібліотечних процесів щодо підвищення якості обслуговування користувачів за допомогою використання новітніх технологічних можливостей. Однією з найважливіших переваг диджиталізації бібліотек є зацифрування документів для збереження культурних надбань суспільства. Саме зацифрування бібліотечних фондів дозволяє зберігати рідкісні та унікальні документи (книги, фото-, відеоматеріали та ін.) для майбутніх поколінь, а також підвищує ефективність здійснення науково-дослідної діяльності.

Проведений аналіз ресурсів Інтернету засвідчив, що сьогодні існує чимало бібліотечних цифрових проєктів, які допомагають усім користувачам залучатись до культурних надбань суспільства, зокрема нашої країни. Серед таких проєктів є чимало проєктів для людей із вадами зору, найвідомішими з яких є онлайн-бібліотека українських аудіокниг «Слухай» та інклюзивна онлайн-бібліотека «Ліхтар». Ці бібліотеки пропонують інформаційно-бібліотечний сервіс для користувачів із 2018 року. При цьому онлайн-бібліотека «Слухай» містить сто аудіокниг класичної української прози та поезії зі шкільної програми, а також твори сучасних письменників з авторським зачитуванням, що сприяє

формуванню української культури в користувачів цієї бібліотеки. Інструкція з навігації на головному сайті бібліотеки «Ліхтар» може допомогти людям із вадами зору скористатись її сервісом за допомогою клавіатури або миші. При цьому для користування сервісом бібліотеки достатньо знати десять клавіш, під час застосування яких усі дії людини з вадами зору озвучуються синтезатором українською мовою, а для людини з частковими проблемами із зором передбачено ще й зміну кольору вибраного нею тексту для кращого розпізнавання.

Отже, диджиталізація є складовою інформаційно-сервісної діяльності сучасних бібліотек. Для реалізації функціонального призначення щодо забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки застосовують цифрові технології не лише для зацифрування фондів бібліотек, а ще й для проведення відповідних заходів, які реалізують їх призначення, але це є темою наших подальших досліджень.

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ТА УКЛАДАННЯ КОНТРАКТІВ З ЕКСПОРТУ ПІДПРИЄМСТВАМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

А. В. Калугіна, студентка

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. І. П. Гавриш
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554088>

Фармацевтична галузь в Україні є однією із високотехнологічних галузей, пов'язаних із хімічною промисловістю. Часто підприємства цієї галузі тісно співпрацюють із українськими та іноземними партнерами. Належний рівень документування цієї взаємодії сприяє розвитку як окремого підприємства, так і розвитку усієї галузі, зокрема встановленню та підтриманню міжнародної співпраці.

Підготовка до укладання контракту між компаніями здійснюється в кілька етапів, перший із яких – вибір ринку та його вивчення. Сучасна міжнародна торгівля має дуже велику конкуренцію, щороку з'являється нова продукція та її модифікації, тобто асортимент постійно зростає. Тому на початковому етапі необхідно вивчити ринок, порівняти умови укладання контракту та зупинитися на найкращому варіанті. Другий етап включає вибір контрагента. Контрагентом є суб'єкт господарювання. Якщо укладання угоди відбудеться з неперевіреним контрагентом, компанія може зазнати як фінансових втрат, так і іміджевих. Заключним етапом підготовки до укладання контракту є попередні перемовини, які націлені на уточнення основних умов. У переддоговірний період складається проект контракту, у якому фіксують фактичну домовленість сторін під час перемовин.

Найчастіше подальшу співпрацю фармацевтичних компаній на документному рівні фіксують у зовнішньоекономічному контракті, який

доповнюють специфікацією. У зовнішньоекономічному контракті зазначають: предмет укладання контракту; умови поставки; якість, комплектність та упакування товару; вартість товару та умови сплати; зобов'язання сторін; відповідальність сторін; гарантійні зобов'язання; форсмажорні обставини; вирішення суперечок; інші умови; термін дії; адреси та банківські реквізити сторін; підписи сторін. Усі дані в зовнішньоекономічному контракті повинні бути перевірені, інформація подається однозначно, правильно сформульовано, бо кожний розділ може стати джерелом виникнення ризиків. Прикладом цього може бути неправильне фіксування валюти/ціни (товару) та валюти платежу (за цей товар). Унаслідок цього можливий ризик втрати авансового платежу та взагалі – несплати товару.

Якщо товар потребує більш детальної характеристики або номенклатура товару досить велика, тоді необхідну інформацію зазначають у специфікації (додатку). Це невід'ємна частина зовнішньоекономічного договору. Найчастіше у специфікації зазначають назву, ціну, кількість товару, що його поставляють, упакування та якість товару. Dodatok потрібен для усунення розбіжностей між сторонами у виконанні замовлення.

Результатом завершення підготовчого етапу є проєкт контракту. Як правило, сторони самостійно готують свій варіант контракту, а потім переходять до узгодження. Внесення змін і доповнень у контракт здійснюється двома способами, а саме: зміни і доповнення оформлюють як окремий додаток до контракту чи вносять безпосередньо до тексту контракту. Також у контракті можуть бути зазначені й інші умови, наприклад, гарантії якості, умови перевезення, кількість примірників контракту тощо. Обов'язково вказують термін дії контракту, зазвичай договір підписують від кількох місяців. Його зазначають для того, щоб знати, коли можна висунути вимоги і претензії у разі невиконання договірних зобов'язань за контрактом. Таким чином, підприємства можуть реалізувати свої інтереси. Після чого створюється повноцінний документ із урахуванням усіх побажань обох сторін, що візується юристом компанії продавця та підписується також в країні продавця.

Отже, оформлення та укладання контрактів з експорту підприємствами фармацевтичної галузі можна умовно поділити на підготовку до укладання контракту (вибір ринку, його вивчення, вибір контрагента, перемовини) та етап оформлення (підготовка проєкту, висунення та узгодження умов контракту, підготовка специфікації) й підписання контракту. Кожен із етапів є надзвичайно важливим, оскільки від його продуктивності залежить, чи буде укладено контракт. Фармацевтичні підприємства зазвичай співпрацюють з різними іноземними партнерами, кожен укладений контракт не лише спрямований на отримання прибутків, а й слугує напрацюванню позитивного іміджу підприємства та сприяє розширенню його міжнародної співпраці.

**ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
ДІЛОВОДСТВА В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ**

А. С. Гордієнко, студентка

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медведь О. В.
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554092>

У сучасних умовах економічного розвитку країни особливо важливою сферою є діловодний супровід і забезпечення процесу управління організаціями, підприємствами, установами тощо.

Діловодство – це діяльність, що охоплює питання документування й організації роботи з документами в процесі здійснення управлінських дій. Останнім часом серед фахівців набуває поширення така назва цього виду діяльності, як «документаційне забезпечення управління» (ДЗУ).

В організаціях, і державних установах також, діловодство встановлює загальні правила документування управлінської діяльності в підрозділах і регламентує порядок роботи з документами з моменту їхнього створення, надходження до відправлення або передання до архіву.

Над цими питаннями працювали, зокрема, такі науковці, як Т. В. Іванова, К. В. Кислюк, Ю. І. Палеха, Л. П. Піддубна та ін.

У дослідженнях цих науковців висвітлено аспекти документаційного забезпечення сучасного управління з урахуванням нових інструкцій і стандартів, новітніх тенденцій розвитку вітчизняного діловодства. Зібрані матеріали досліджень охоплюють як безпосереднє оформлення документів, так і опис організації діловодства організацій, установ, підприємств усіх форм власності. У наукових студіях наведено розгорнуті характеристики основних нормативних положень щодо створення документів, приділено увагу систематизації документації, особливостям керування документацією, а також деталізовано технологічні аспекти роботи як із традиційними, так і з електронними документами.

**АВТОМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В ПРИВАТНОМУ
АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ «ЕНЕРГОРЕСУРСИ»**

В. С. Єнчев, студент

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. І. П. Гавриш
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554094>

На сьогодні в умовах глобалізації та інформатизації суспільства діяльність підприємств, установ та організацій пов'язана з обробленням великої кількості інформації. Розвиток технологій та створення й використання всесвітньої мережі Інтернет зумовили глобальні зміни в процесах не лише продукування, а й поширення інформації. Збільшення інформаційних потоків призвело до інтенсифікації процесів обміну

інформацією й необхідності удосконалення наявних форм документообігу та розроблення й впровадження засобів автоматизації цих форм. Автоматизація документообігу на підприємстві – одна з найважливіших складових ефективного управління.

У приватному акціонерному товаристві «ЕНЕРГОРЕСУРСИ», яке спеціалізується на виготовленні металоконструкцій, ремонті високовольтного обладнання, автоматизація руху документопотоків реалізується за допомогою системи BAS ERP, що створена для великих підприємств із можливістю автоматизації низки робочих процесів, зокрема системи «BAS Документообіг КОРП».

Окреслена система розроблена з урахуванням сучасних вимог до роботи з інформацією: а) система передбачає можливість роботи з різними видами документів, у процесі оброблення яких створюється та використовується обліково-реєстраційна картка, що оптимізує процес пошуку цих документів та контролю за їх виконанням; б) чітко структурованою є система зберігання документів (вони зберігаються у вигляді тек з урахуванням права доступу до різних операцій із документами); в) автоматичне завантаження файлів з каталогу зі збереженням оригінальних імен, їх розпізнавання та індексування; г) реєстрування вхідних та вихідних документів із генерацією наскрізних реєстраційних номерів, зокрема: облік документів, що надійшли, друк штрих-кодів та реєстраційних штампів, автоматизація процедури розгляду документів та подальший контроль за ними, інформування виконавців, підтримка регламентованих термінів виконання документів та формування справ, передання їх на зберігання та, у разі втрати актуальності, знищення, створення звітів щодо надходження документів для виконання та протермінування документів; д) можливості сканування інформації та подальшої роботи з цими документами; е) розширені можливості користування електронною поштою.

Програма передбачає як стандартні зв'язки між документами, що встановлюються автоматично, так і додаткові зв'язки із зазначенням правил їх використання, ці зв'язки можуть мати разовий, множинний, односторонній чи двосторонній характер. Привертає увагу можливість використання кількох резолюцій, які формуються автоматично або вручну, навіть якщо авторами резолюцій є як співробітники товариства «ЕНЕРГОРЕСУРСИ», так і посадові особи, з якими товариство співпрацює.

У програмі також реалізовано щоденну звітність співробітників, яка включає дані про час, проект, зміст роботи. На підставі цих відомостей створюються звіти про витрати часу співробітників на певні види робіт, про роботу підрозділів або роботу за певний період. Вона дозволяє вести персональний та загальний календарі і планувати діяльність товариства з урахуванням зайнятості співробітників.

Отже, програма «BAS Документообіг КОРП», що на сьогодні активно впроваджується в діяльність приватного акціонерного товариства «ЕНЕРГОРЕСУРСИ», сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, оскільки передбачає можливість роботи з великими потоками спеціальної інформації і забезпечує можливість автоматизації як виробничих процесів, так і роботу зі створення, використання та зберігання задокументованої інформації.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бреус В. М., студентка групи 835 дс

Прилуцька А. Є., доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554096>

У наш час організаційно-розпорядча діяльність займає провідне місце в системі управлінської діяльності різних організацій, у тому числі й у закладах вищої освіти. Адже вона забезпечує ключові процеси в установі, тобто лежить в основі організації управління, є орієнтиром в ієрархії структурних підрозділів та у відповідному русі документів в межах й за межами закладу, а також регулює розпорядчо-виконавчі дії відповідно нормативно-правовим актам, що й актуалізує питання організаційно-розпорядчої документації в освітніх закладах. Саме організаційно-розпорядча документація стосується взаємин з вищими органами управління, усередині навчального закладу, а також із сторонніми організаціями.

Особливостям організаційно-розпорядчої документації в освітній галузі присвятили свої праці сучасні вчені: Глущук С. В., Даниленко О. В. та Шевчук С. В. Крім того визначено, що організаційно-розпорядча документація є однією з груп управлінської документації.

Усі документи, які належать до організаційно-розпорядчої документації, прийнято поділяти на організаційні, що містять інструкції, положення, правила, статuti; розпорядчі, які включають постанови, рішення, накази з загальних питань, розпорядження, вказівки; довідково-інформаційні: довідки, протоколи, огляди, акти, доповідні та пояснювальні записки, доповіді, звіти, плани роботи, договори, телеграми, телефонограми; з кадрових питань, тобто заяви, накази, трудові книжки, особові листки, особові картки, характеристики, автобіографії; особисті офіційні документи – це розписки, пропозиції, заяви, скарги громадян, особисті доручення тощо.

Як зазначає фахівець в галузі діловодства О. Загорецька, основною функцією організаційно-розпорядчих документів є регулювання діяльності органу управління задля виконання поставлених перед ним завдань,

одержання максимального ефекту від своєї діяльності та діяльності закладу вищої освіти загалом.

Видання або прийняття в навчальних закладах організаційно-розпорядчих документів обумовлено актами законодавства та підзаконними нормативно-правовими актами, що регламентують його діяльність, і здійснюється в ході провадження університетом виконавчої й організаційно-розпорядчої діяльності з метою виконання університетом статутних завдань і функцій.

У закладах вищої освіти організаційно-розпорядчі документи оформлюються на бланках, що виготовляються згідно з вимогами Національного стандарту України «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. ДСТУ 4163-2003», затвердженому наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07 квітня 2003 року № 55.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що створення організаційно-розпорядчої документації в закладах вищої освіти має певні особливості, а саме:

- обов’язкову відповідність нормативно-правовим актам;
- розгалуженість освітніх організацій, що обумовлює великий обсяг документів.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ В КАДРОВІЙ СЛУЖБІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ткаль Ю. Р., студентка групи 835 дс

Прилуцька А. Є., доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554098>

Організація роботи з документами в кадровій службі полягає в ефективному управлінні персоналом. Управління персоналом визнається однією з найбільш важливих сфер роботи, здатною багаторазово підвищити її ефективність. Актуальність теми полягає в тому, що саме на роботі кадрової служби базується діяльність всіх інших структурних підрозділів закладу, що вказує на значимість цього органу в структурі вищого навчального закладу.

Вагомий внесок у вивчення організації роботи з документами в кадровій службі внесли Бандур С. І., Новіков В. М., Пугачов В. П., Робертс Дж., Співак В. О. та інші. У своїх роботах вони розглядали проблеми підвищення якості систем управління кадрової служби закладу вищої освіти шляхом удосконалення системи документаційного забезпечення.

У процесі своєї діяльності кадрова служба закладу вищої освіти здійснює управління людськими ресурсами, яке складається з наступних основних етапів.

1. Формування пакетів документів студентів освітнього закладу.
2. Облік викладацького складу закладу вищої освіти.
3. Документаційне забезпечення обліку та руху персоналу установи.

Тобто, відповідно до вищезазначених етапів кадрова служба розробляє плани із задоволення майбутніх потреб закладу в студентах; професійно орієнтує й адаптує викладацький склад, тобто формує розуміння, що від них вимагає організація, і які результати очікує; розробляє програми та методики з метою підвищення ефективності роботи персоналу; розробляє маршрути руху кадрів в межах та за межами установи; формує корпоративну культуру, тобто набір головних цінностей, переконань, норм і правил поведінки, які сповідують всі члени організації.

Усе вищезазначене свідчить про те, що організація роботи з документами в кадрових службах освітніх закладів дуже складна та різнопланова. Так, для ведення кадрового обліку в освітніх закладах розширяють описи співробітників і підрозділів у розрізі навчальної діяльності (педагогічний стаж, дисципліни, які викладаються, наукова діяльність та інші). Штатний розклад має свої особливості, пов'язані з обліком викладачів з вченими званнями й необхідністю ведення «планованого» штатного розкладу. Крім цього, підготовка документів з особового складу вимагає дотримання усіх норм і вимог, які забезпечують їхню юридичну чинність.

В епоху інформатизації суспільства, ці завдання вирішують електронні системи документообігу, які дають змогу автоматизувати всі процеси, пов'язані з документами, а також значно скоротити витрати часових, матеріальних та фінансових ресурсів. Головною перевагою автоматизованих систем є те, що вони впливають на якість роботи кадрових працівників та дають змогу зробити їх працю більш ефективною, швидкою та раціональною.

Отже, кадрова служба займає одне з провідних місць в структурі управління закладами вищої освіти. Особливостями в роботі кадрової служби у вищому освітньому закладі є те, що вони комплектують різні пакети документів для студентів, викладачів та працівників. Крім цього, вони забезпечують правильну організацію навчального процесу студентів, контролюють науковий процес із супроводом викладацьких документів, а також формують кадровий резерв закладу.

**ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ: РЕКЛАМНИЙ РОЛИК ЯК НАВЧАЛЬНЕ
ЗАВДАННЯ**

Балюк М., магістр

**Науковий керівник: Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, к. філос. н, доцент
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554100>

Рекламно-інформаційна діяльність відіграє важливу роль в іміджевій політиці сучасних навчальних закладів. При створенні ролика про спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» необхідно було чітко визначити мету, вибрати сценарний хід, стиль подання матеріалу.

Отже, ідея і мета, на мою думку, полягали в залученні уваги молодих умів до спеціальності. Після позначення мети важливо було проаналізувати цільову аудиторію й зрозуміти, хто буде реципієнтом інформації. У нашому випадку – це молоді люди від 15-ти до 25-ти років. Молодь, яка збирається вступати до університету, має властивість цікавитися навколишнім світом, масовою культурою, політикою, різного роду рухами, мистецтвом, зокрема кіно. На основі отриманих даних було прийнято рішення створювати фільм, який сподобається молодим людям.

Ролик повинен був бути захоплюючим, цікавим і піднімати теми, що хвилюють мене й свідому молодь: політика, рух за свої права й справедливість, екологічні катастрофи та повний інформаційний хаос.

Коли основна ідея була намічена, потрібно було приділити увагу двом важливим складовим – аудіоряду й відеоряду. З музичним супроводом питань не виникало. Я хотіла віддати данину поваги одному з найулюбленіших творів shingeki no kyōjin і взяла звідти саундтрек Шінсея Каматтечана «My war», текст якого бездоганно передавав потрібний мені настрій як аранжуванням, так і текстом: «Let's start a new life from the darkness. Until the light reveals the end. Sinister faces, growing curses. This is my last war ». У контексті відеоролика ці рядки значили важливість володіння інформацією.

З візуальними образами проблем також не було: я взяла популярні твори, що розкривають потрібний настрій, нарізала їх під біт і отримала бажаний результат. Деякі кадри були зняті мною особисто.

Я зробила наголос на агресивність візуального ряду, темп подання інформації, на атмосферу, що навряд чи сподобається більшості глядачів. Однак такий підхід точно здатний знайти свого глядача, який зможе перейнятися тим, що відбувається, і стати нашим абітурієнтом. Для цього все й було зроблено.

Підбиваючи підсумки, важливо відзначити, що соціальна реклама, вірусні відеоролики, реклама спрямована на комерційну вигоду починаються з ідеї і аналізу цільової аудиторії. Після чого вже підбираються психологічні інструменти, що допомагають у досягненні

поставленої мети, наприклад, певні тригер-фрази, що викликають певний емоційний стан, або візуальні образи, побудовані особливим чином.

ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД ЯК СКЛАДОВА РОБОТИ ПАРЛАМЕНТУ

М. Ю. Дерев'ягіна, студентка

Науковий керівник – к. п. н., доц. О. О. Карпенко

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554102>

Сучасні тенденції розвитку соціуму спрямовані на використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх рівнях його комунікацій, від особистих до державних. Це зумовлює необхідність інтеграції України до міжнародного кіберпростору, зважаючи на розбудову електронної демократії у нашому суспільстві, необхідною складовою якої є електронний уряд. У цьому контексті актуалізується проблема дослідження феномену електронного уряду як складової парламенту – вищого законодавчого органу.

Стрімка еволюція новітніх інформаційних технологій поступово призводить до цифровізації усіх процесів у державі, як ззовні так і зі середини, а отже і як наслідок до цифровізації уряду, тобто до електронного урядування.

Саме електронне урядування, що розглядають як форму організації державного управління, що передбачає активну взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування з суспільством, людиною, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Це є основою для поняття електронний парламент, що визначають як вищий законодавчий орган, який набуває більшої ефективності, прозорості, доступності та звітності завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям та як наслідок формує поняття «електронні державні послуги». Такі державні послуги надають в електронному вигляді органи державної влади та органи місцевого самоврядування людині та громадянину, фізичним та юридичним особам.

Зважаючи на вищевикладене, можна розглядати електронне урядування або власне електронний парламент як комунікацію в електронній системі між органами, уповноваженими на виявлення волі народу, та власне народом, а також у формуванні ринку нових послуг влади в умовах глобалізації суспільства.

Інтеграція України до європейського простору потребує впровадження інформаційно-комунікаційних технологій рівня країн Європейського Союзу. Це зумовлює необхідність на постійній основі опрацьовувати та аналізувати вітчизняне інформаційне середовище електронного урядування як єдиний та най прогресивніший веб-портал органів виконавчої влади й аналізувати його із аналогічним веб-порталом європейського зразку – European Parliament.

Проведений порівняльний аналіз сайтів Верховної Ради України та Європарламенту засвідчив, що серед спільних їх складових є такі:

- доступ до електронного каталогу або пошук по сайту;
- можливість перекладу сайту на різні мови. Але при цьому на сайті Європарламенту немає перекладу на українську мову, а на сайті ВРУ – можливість перекладу сайту на англійську та російську мови;
- посилання на пов'язані ресурси мережі Інтернет;
- відкритий доступ до повнотекстових матеріалів;
- досить сучасний дизайн та комфортне використання;
- посилання на офіційні сторінки парламентів в інших мережах;
- можливість відтворювати пов'язані дописи або новини відповідно до запитів користувачів;
- можливість переглядати відеозаписи минулих конференцій;
- мобільність зв'язку між офіційним сайтом та соціальними мережами;
- можливість повернення до попередньої версії сайту.

За результатами аналізу можна стверджувати, що сайт Європарламенту має ще можливість спостерігати за засіданнями у режимі онлайн.

При цьому недостатньо розвиненими напрямками на сайті Верховної Ради України можна вважати такі:

- розробка поправок;
- статус поправок;
- питання до уряду;
- системи комунікації з виборчими округами (е-пошта, блоги тощо).

Отже, зважаючи на вищевикладене, перспективами вдосконалення системи електронного урядування як складової парламенту в нашій країні є такі:

- розроблення національних і міжнародних стратегій щодо побудови демократичного інформаційного суспільства, що відбивають сучасні вимоги часу;
- забезпечення зворотного зв'язку між державними органами та зацікавленими сторонами;
- залучення громадян до законотворчого процесу в країні;
- використання ІКТ на всіх рівнях законодавчих, наглядових і представницьких органів із забезпеченням відповідної технічної підтримки їхнього функціонування.

ІНТЕРНЕТ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Долгай Р. В., студент 844д

Науковий керівник – ст. викл. О. М. Кучер

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554104>

Сховища колективних знань – бібліотеки та інтернет містять культурну спадщину, пам'ять про теперішню та минулу цивілізацію. Проведення бібліотечних та інтернет-досліджень допомагає швидко знайти потрібну інформацію.

Існує думка, що в інтернеті ніколи не проводяться ефективні дослідження, що для проведення ретельних досліджень потрібен доступ до бібліотечних ресурсів. Прихильники цієї думки стверджують, що інституційні бібліотеки платять значні суми, щоб надати своїм клієнтам доступ до власних баз даних – тобто баз даних, що містять тези, бібліографічну інформацію та, часто, повні тексти статей, опублікованих у наукових журналах. Крім того, дослідники можуть стверджувати, що документи, опубліковані в Інтернеті, не мають тієї ж ваги та достовірності, що дослідження, які рецензуються та публікуються великими видавцями.

Як зазначає Джозеф М. Мокслі (Joseph M. Moxley “Library and Internet Research”), важливо врахувати різницю між інтернет-ресурсом та академічним ресурсом, доступ до якого здійснюється через інтернет. Наприклад, якщо просто створити певний запит, перші результати пошуку – певна кількість сайтів з інформацією – хороший ресурс, але не обов'язково достовірний та академічний. Незважаючи на те, що можна знайти корисну інформацію про загальні теми, для цілей академічного завдання, можливо, було б розумно використовувати інтернет для доступу до баз даних конкретної бібліотеки. В інтернеті розміщено різноманітні ресурси, деякі з яких корисні для повсякденних щоденних посилань, а інші, які більше підходять для академічного дослідження.

Вище зазначений вчений Джозеф М. Мокслі проводив опитування серед американських студентів і отримав такі результати: деякі студенти повідомляють, що вони ніколи не використовують ресурси своєї бібліотеки. Вивчення дослідницьких процесів студентів виявили, що багато з них обмежують свої дослідження пошуковою системою Google, приділяючи особливо пильну увагу першим посиланням. Студенти, які проводять дослідження таким чином, часто отримують джерела, які не дають можливості підготовки обґрунтованих, ретельних, а найголовніше офіційних академічних досліджень.

Для проведення ефективних досліджень необхідно користуватися як бібліотекою, так і інтернетом. Обмеження бібліотекою відсікає деякі інноваційні роботи, які ще можуть бути недоступні для періодичних

покажчиків та тез доповідей бібліотеки. У свою чергу, покладатися виключно на Інтернет – це надзвичайно контрпродуктивно і недостовірно.

Оскільки дослідницькі бібліотеки збільшують кількість електронних ресурсів, на які вони передплачують користування, зараз багато традиційних ресурсів доступні через інтернет, хоча для цього може знадобитися спеціальний доступ. Отже, розбіжності між бібліотекою та інтернетом стираються.

Сучасні бібліотеки – це не тільки сховища паперових документів, а й власники змішаних – традиційних і нових електронних ресурсів. Проте, на відміну від традиційних фондів, які створюються повільніше, електронні ресурси створюються значно швидше і вже сьогодні виникає проблема не їх накопичення, а їх зберігання і спільного використання. Насправді, жодна бібліотека не ставить за мету укомплектувати всі роботи, що видаються в світі, будуть то традиційні книги чи електронні видання. Розуміючи утопічність цієї задачі, бібліотеки намагаються встановити зв'язок один з одним і використовувати те, що є у інших. Бібліотека нового типу – це віртуальна бібліотека, де користувач знаходить не тільки те, що складає фонд того чи іншого сховища, але й має змогу миттєво отримати будь-яку інформацію із будь-якої бібліотеки світу. Таку можливість і дає бібліотекам інтернет.

Активний розвиток інтернет-технологій відкриває реальні можливості для ефективних шляхів реалізації бібліотечних систем інформаційного обслуговування користувачів в режимі on-line. Плюси інтернету очевидні: тільки за допомогою глобальної інформаційної мережі буде забезпечена загальнодоступність світових інформаційних ресурсів, тому доступ в інтернет необхідний кожній бібліотеці. Інтернет – це ідеальне середовище, що дає можливість географічно віддаленим організаціям створювати спільні проекти, координувати та об'єднувати свої ресурси.

Проте, використовувати цю можливість заважають деякі проблеми. В Україні жодна бібліотека ще немає повного електронного комплектування; каталоги доступні лише на державних мовах (що ускладнює процес навчання іноземних студентів); в Україні дуже мало електронних видань наукового і навчального профілю; невеликі обсяги інформації українською мовою (тобто вузький доступ до іншомовних видань світових вчених); платність доступу до серйозних баз даних; низька швидкість пошуку в інтернеті; низька мережева грамотність, як користувачів, так і співробітників бібліотек; пошук по ключових словах, що не відповідає вимогам більшості користувачів.

Таким чином, питання авторитетності бібліотек та Інтернету як окремих понять вже сильно стирається в контексті сучасного суспільного життя і втрачає свою актуальність. Але виникнення

симбіозу «Інтернет-бібліотека» змушує ставити нові питання та вирішувати нові завдання, актуальні саме для теперішнього стану речей.

***АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЕЛЕКТРОННИМИ АРХІВАМИ ТА
КОРИСТУВАЧАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВЧЕНИХ ЗАХОДУ***

Резнік Максим Мирославович

Науковий керівник – доц. О. В. Коновченко

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554106>

Як відзначають архівісти, оцифрування (сканування) документів архівними установами як спосіб копіювання, стали масово застосовувати з початку ХХІ ст. Світова тенденція, що сьогодні активно підтримується фінансово, – це створення цифрової архівної спадщини. Багато архівних служб світу (США, Канада, Франція, Іспанія, Росія, Польща) вже оцифрували значну кількість архівних документів. Щодо України, то оцифрування документів НАФ України розглядається як стратегія забезпечення збереженості документів, за допомогою розширення доступу до них в іншому форматі.

Дана тенденція також робить можливим спрощений доступ до документних ресурсів України. Зокрема це забезпечує реалізацію взаємодії архіву з користувачами за допомогою мережі Інтернет. Тому виникає питання: як правильно та зручно забезпечити інформаційне обслуговування користувачів через мережу Інтернет, урахувавши їх потреби та погляди на даний процес?

Які методи досліджень можуть допомогти зрозуміти точку зору користувачів в області архівів в режимі онлайн та в цілому в цифрових бібліотеках? Найчастіше це стосується оцінки існуючих середовищ, тобто вивчення реакції користувачів на існуючу послугу з сильним акцентом на зручність використання. Рідко дослідження проводяться до розробки цифрової бібліотеки або поки вона розробляється, навіть якщо вони нещодавно були завершені.

Якщо ми підходимо до концепції якості цифрової послуги, її можна визначити, використовуючи стандартне визначення: «здатність програмного продукту дозволяти зазначеним користувачам досягати певних цілей з ефективністю, продуктивністю, безпекою та задоволеністю в певних контекстах використання (згідно з ISO/IEC 9126-1:2001). Як зазначає Дж. Р. Гріффітс, цифровий архів складається з трьох основних елементів: контенту, який він робить доступним, послуг, які він надає, і користувачів, тому дії по розумінню потреб, очікувань і сприйняття користувачів, незалежно від того, чи є ці потреби явними чи ні, є ключовими для надання якісних послуг.

У північноамериканському контексті якість використання архівної інформації більше не передбачається і не визначається в абстрактних

термінах, а конкретно перевіряється за допомогою деяких методів вимірювання ефективної взаємодії користувача та архіву. У 2010 році M. G. Daniels, E. Yakei, J. Champan проводили ряд досліджень щодо ефективності їх взаємодії.

Незважаючи на різноманітність методів вимірювання аудиторії і різних проаналізованих ресурсів, отримані дані після досліджень можна об'єднати. Ці різні дослідження сходяться на деяких основних питаннях ефективної взаємодії кінцевих користувачів з архівами в мережі. Їх результати стосуються в основному чотирьох різних областей:

Архівна термінологія. Всі дослідження сходяться на думці, що занадто технічна мова, що використовується в інтерактивних засобах пошуку архівів, являє собою перешкоду для користувачів. Зокрема, не відразу зрозумілі самі конкретні архівні терміни. Бар'єр, створюваний архівним жаргоном, являє собою перешкоду не тільки для розуміння описів, а й для використання розширених функцій пошуку, використання яких заборонено користувачам, оскільки вони супроводжуються складними і неоднозначними мітками. Тому неминуче і абсолютно необхідно «розшифрувати» архівний жаргон, перевівши його на більш інтуїтивно зрозумілу, спільну мову архіву та користувача.

Ієрархічна структура. Було відмічено, що користувачам важко перемішатися по багаторівневої ієрархії, типової для архівних описів. Неоднозначність ієрархії змушує користувачів вибирати переважно функції пошуку для пошуку інформації, а не переглядати описові рівні.

Інструменти пошуку. Основні дослідження вище зазначених вчених показують складне використання функцій пошуку, що зазвичай надаються онлайн-архівами. Архівісти традиційно не оцінюють ставлення до архівної документації, прагнучи будувати свої інформаційні системи відповідно до «нейтрального порядку» будь-якого списку (наприклад, хронологічного порядку). З іншого боку, кінцеві користувачі – звичні до загальних пошукових систем – очікують результатів пошуку, представлених відповідно до семантичного рейтингу релевантності (наприклад, в Google).

Візуалізація вмісту. Проведені дослідження не дають однозначної позиції щодо цього аспекту. Є кілька суперечливих ознак, що стосуються загальної переваги мінімальних описів, а не детальних та аналітичних. У деяких випадках було відзначено позитивне ставлення до інформації, яка представляє собою короткі розповідні тексти, що посилаються на більш детальну інформацію.

Усі зазначені вище результати дослідження стосувалися архівів у режимі онлайн, щоб перевірити задоволеність користувачів послугами. Дані дослідження були проведені західними вченими в контексті роботи американських архівів. Але детальне вивчення результатів аналізу взаємодії архіву з користувачами цілком може бути корисним для покращення онлайн-сервісу українських архівів за допомогою мережі

Інтернет. Актуальність даного питання підтверджують останні події щодо карантинних заходів та обмеження комунікації в соціумі. Саме використання інтернет-ресурсів стало розумною альтернативою для багатьох установ, тому оптимізація даного аспекту діяльності несе за собою вагомий вклад у підтримку діяльності українських архівів.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О. В. Антонова, студентка

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. О. В. Коновченко
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554109>

Електронні ресурси – це інформаційні ресурси, які керуються комп'ютером, у тому числі ті, які потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера (І. Антоненко та О. Баркова). Електронними ресурсами є електронні дані (інформація у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відеоінформацію тощо, або їхні комбінації), електронні програми або об'єднання цих видів в одному ресурсі. Електронні ресурси становлять логістичну підтримку, необхідну для надання електронних послуг, що їх пропонує бібліотека закладу вищої освіти за допомогою комунікаційних технологій. Перевагою надання таких послуг є швидкий доступ до інформації шляхом усунення просторових та часових бар'єрів. Бібліотека ЗВО може надавати такі електронні послуги: доступ до онлайн-каталогів, доступ до онлайн-баз даних, довідкові служби електронної пошти, доступ до Інтернету тощо.

Бібліотека ЗВО відіграє важливу роль у підвищенні ефективності доступу до електронних ресурсів. На ефективне використання електронних ресурсів у її діяльності впливають такі чинники: технології, що передбачають відповідні витрати, управління, навчання та інформаційна підтримка. Схарактеризуємо ці чинники.

Технології стосуються підключення до мережі Інтернет. Зрозуміло, що підключення має бути дуже добрим, оскільки до електронних ресурсів потрібен легкий доступ (орендована лінія, супутникове з'єднання, бездротове підключення). Цього можна досягти лише за рахунок інвестицій в інфраструктуру та технології бібліотеки ЗВО. Зокрема, слід передбачити такі витрати: витрати на мережу, обладнання, програмне забезпечення, технічне обслуговування (ремонт, витратні матеріали, заміни, оновлення); передплата онлайн-баз даних; витрати на заробітну плату персоналу, навчання персоналу та користувачів.

Проблеми управління стосуються процедури відбору та придбання електронних ресурсів, а також правових наслідків використання та організації інформації. На сьогодні можливі різноманітні способи доступу

до електронних ресурсів бібліотеки ЗВО. Зокрема доступ може бути повнотекстовим (в Інтернеті або під час доставки документа) або через щорічну передплату, причому передплату слід переглядати щороку. Правові наслідки пов'язані з авторським правом та ліцензіями, що обмежують доступ до інформації. Не слід забувати й того, що деякі редактори забороняють завантажувати повнотекстові документи. Що стосується організації інформації, то моніторинг використання електронних ресурсів може надати важливу інформацію для належного управління в тому розумінні, що стає можливим оцінити, що зручніше купувати для поповнення бібліотечного фонду.

Аспекти, пов'язані з навчанням, стосуються всіх категорій користувачів бібліотеки ЗВО: здобувачів освіти, викладачів, дослідників, бібліотекарів, для яких потрібно прийняти різні рішення. Вони повинні знати, як користуватися комп'ютером, до яких типів ресурсів має доступ університет, як знайти відповідні джерела інформації. Фахівці рекомендують запровадити курс інформаційної грамотності для студентів, щоб вони були здатні керувати безліччю доступної інформації. Викладачів та дослідників слід інформувати про нові надходження зі сфери їхніх інтересів. Бібліотекарі, як посередники між різними типами користувачів та електронними ресурсами, мають постійно вдосконалюватися щодо шляхів доступу до інформації. Брак коштів для придбання інтернет-ресурсів та послуг призводять до обмеження їх використання, а отже, навчання – це аспект, який слід враховувати в управлінській політиці закладів вищої освіти.

Інформаційна підтримка забезпечується як традиційним, так і електронним середовищем. Для академічного середовища важливими поки що є друковані видання, оскільки вони прості у використанні, бо не потребують використання технологій. Натомість електронні видання вимагають технологій, середніх витрат та навчання, а також можливості створення електронного архіву.

Таким чином, впровадження електронних ресурсів у діяльність бібліотек закладів вищої освіти є надзвичайно важливим завданням інформаційного забезпечення науки та освіти.

ОБЛАСНІ ДЕРЖАВНІ АРХІВИ В СИСТЕМІ АРХІВНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

К. С. Сорокина, студентка

О. В. Телюпа, старший викладач

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554111>

Сьогодні архівна система має конкретно-історичний зміст, вона є похідною від суспільно-державного ладу та політичного устрою. Саме осмислення суті архівної системи дає можливість засвоїти її особливості,

зіставити сильні і слабкі сторони розвитку суспільства та вплинути на тенденції розвитку архівної справи країни. Архівна система є сукупністю основоположних принципів організації архівної справи, способів психології її ведення, що забезпечує цілісність та скоординованість функціонування архівних установ.

З поняттям «архівна система» тісно пов'язані поняття «системи архівних установ», під якими розуміють побудовану сукупність архівних установ і мережу архівних установ, що розташовані на певній території.

Систему архівних установ України складає сукупність архівів та архівних підрозділів, що забезпечують формування Національного архівного фонду (НАФ), його зберігання та використання відомостей, що містяться в архівних документах.

В Україні систему архівних установ складають: спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері архівної справи та діловодства (Укрдержархів); центральні державні архіви України; галузеві державні архіви; державні архіви областей; місцеві державні архівні установи; інші місцеві архівні установи; науково-дослідні установи; архівні підрозділи державних наукових установ, музеїв, бібліотек; архівні підрозділи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних установ і організацій; архівні підрозділи об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ та організацій, основаних на приватній власності; підприємства та організації у сфері архівної справи та діловодства.

Обласний державний архів є структурним підрозділом обласної державної адміністрації, що утворюється головою обласної державної адміністрації і підзвітний та підконтрольний голові обласної державної адміністрації і Державній архівній службі України. На сьогодні в Україні, обсяг фондів такого архіву складають, як правило, документи дорадянського періоду, документи радянського періоду та періоду незалежності та аудіовізуальні документи.

Зазвичай, державний архів області має такі структурні компоненти: апарат управління; відділ фінансово-господарського забезпечення; сектор управління персоналом; відділ організації та координації архівної справи, обліку та довідкового апарату; відділ формування НАФ та діловодства; відділ забезпечення збереженості та реставрації документів; відділ інформації, використання документів та документального забезпечення.

Обласний державний архів, відповідно до характеру діяльності, має такі основні завдання:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері архівної справи та діловодства в області;

2) здійснення управління архівною справою та діловодством на території області, координація діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності у питаннях архівної справи та діловодства;

3) забезпечення додержання законодавства про НАФ та архівні установи, здійснення контролю за діяльністю архівних установ і служб діловодства;

4) проведення науково-методичної роботи в галузі архівознавства, археографії та документознавства, впровадження досягнень науки, техніки, передового досвіду в практику діяльності місцевих архівних установ;

5) внесення до НАФ архівних документів, що мають місцеве значення, ведення обліку й постійне зберігання цих документів, а також використання відомостей, що в них містяться.

Отже, обласні державні архіви накопичують, зберігають та реставрують різногалузеві документи з можливістю їх подальшого використання як децентралізовані філії Національного архівного фонду України.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Д. А. Зайцева, студентка

Науковий керівник – ст. викл. О. М. Богдан

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554116>

Щоденний розвиток суспільства зумовлює зростання обсягів документації, що у свою чергу призводить до збільшення ролі інформаційно-комунікаційних технологій в архівній справі. Саме архівні установи мають обробляти інформацію та опрацьовувати великі масиви документів, щоб забезпечити населенню доступ до ретроспективної інформації.

Поява такого поняття як «інформаційно-комунікаційні технології» пов'язана з інформаційною революцією, яка справила неабиякий вплив на розвиток суспільства. Її результатом стала поява й розвиток різноманітних інформаційних технологій, комп'ютерної техніки, програм та засобів, які покликані допомагати під час роботи з інформацією. У цього поняття безліч визначень, проте, якщо їх узагальнити, то можна сказати, що інформаційно-комунікаційні технології – сукупність програмного та технічного забезпечення за допомогою якого відбувається збір, опрацювання, накопичення, передача та використання інформації. І вони мають велике значення, оскільки використовуються не тільки в архівній справі, а й у фінансовій та освітній діяльності, сфері безпеки, діяльності у сфері охорони здоров'я і, можна сказати, бізнесу в цілому.

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність архівних установ зокрема покликана підвищити ефективність їх функціонування та значно полегшити роботу працівників, що приведе до більш швидкого та якісного обслуговування відвідувачів. Проте, на жаль, питання, пов'язані із забезпеченням архівних установ сучасними

інформаційно-комунікаційними технологіями, ігноруються. До основних проблем, які гальмують цей процес, можна віднести, по-перше, нестачу фінансових коштів, унаслідок чого ми отримуємо й інші проблеми: відсутність сучасного комп'ютерного та програмного забезпечення, нестача кадрів, небажання працівників учитись новому та відсутність у них навичок роботи із сучасними технологіями.

Тому зрозуміло, що потрібно забезпечити насамперед належне для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій фінансування, чого можна буде досягти за умови покращення економічної ситуації країни та більшого фінансування цієї сфери. Для цього працівникам архівних установ слід, на мою думку, більше привертати увагу до цієї проблеми. Це можна зробити, наприклад, звертаючись до вищих інстанцій, беручи участь у різноманітних конференціях, засіданнях та тренінгах, присвячених архівній справі. Також можна навіть спробувати знайти людину, яка буде вкладати гроші в установу, тобто так званого «мецената» або «спонсора», хоча це й дуже складно.

Крім цього, обов'язковим є створення дієвого навчання працівників для роботи з цими технологіями: надання можливостей проходити підготовчі курси за кошти державного бюджету, постійне їх ознайомлення з останніми досягненнями науки та техніки.

Отже, можна зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології мають дуже велике значення, оскільки сучасне суспільство стрімко розвивається. Через це архівна справа стає однією з ключових ланок, адже вона обробляє та зберігає той великий масив інформації, який утворюється внаслідок цього розвитку. Проте існує ряд проблем, які заважають упровадити ефективні інформаційно-комунікаційні технології в їх діяльність, насамперед недостатнє фінансування, через що їм дуже складно перевести свою діяльність на якісно новий рівень. Отже, потрібно намагатися самостійно привертати до цієї проблеми якомога більше уваги, тому що від цього залежить подальша діяльність архівних установ.

СЕКЦІЯ II

ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА. ІСТОРІЯ. ПРАВО

ВЗАЄМИНИ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Пономарьов О. С., кандидат технічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

Чеботарьов М. К., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554120>

Філософський аналіз феномену освіти дозволяє виявити як безсумнівні позитивні її сторони, так і суперечності й очевидні недоліки. Позитивами слід вважати в першу чергу подання учням і студентам знань про світ і людину в узагальненому й систематизованому вигляді. Це надає їм можливості у відносно обмежений часовий термін отримати такий обсяг знань, якого вони самотужки не змогли б засвоїти протягом усього свого життя. Ще одним позитивом постає діалоговий характер взаємодії педагога й учня чи студента, який має можливість перепитати щось про те, чого він не зрозумів, і отримати відповідь.

Разом із тим, існує низка суперечностей і недоліків. Наприклад, із позицій гносеології освіти сама освіта постає об'єктом пізнання і водночас постає одним із механізмів, способів і засобів пізнання. Крім того, пізнання в системі освіти відбувається переважно опосередковано, не як безпосереднє знайомство зі світом та його об'єктами і явищами, а як знайомство зі слів викладача або ж з підручників та іншої літератури. Через це переважна більшість учнів і студентів утрачає здатність і навіть потребу в самостійному отриманні знань і в пошуку істини. Більш того, частина з них використовує для пізнання тільки раціональні канали, практично виключаючи з процесу пізнання емоційні канали.

У результаті ці учні й студенти лишаються нездатними відчувати радість пізнання, утрачають емоційну мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, а отже, істотно збіднюють її. Одним із наслідків наведених ситуацій слід уважати трансформацію процесу сприйняття навчального матеріалу в його засвоєння, яке відбувається в кращому разі на рівні запам'ятовування. Розуміння ж тих чи тих складних моментів не є обов'язковим. До того ж серед студентів та й частини викладачів вищої школи набув істотного поширення технократичний характер мислення. Ці ситуації породжують гонитву за новими технологіями, за прибутком. Водночас людина розглядається лише як потенційний споживач, а її призначенням вважається обслуговування техніки і технологій. На

природу ж здебільшого дивляться лише як на джерело необхідних ресурсів.

Поширення ідей технократизму заважає глибокому розумінню цілісної єдності людини і природи, того, що людина є невід'ємним елементом природи, а сама природа – середовищем мешкання людини. Таке розуміння передбачає дбайливе ставлення людей до природи як до свого дому, який забезпечує саму можливість нашого нормального існування й життєдіяльності. Орієнтація освіти на парадигму розуміння відкриває перспективу переходу від технократичного типу мислення до системного, яке максимальною мірою враховує взаємозв'язки людини з природою, суспільством і створеною ними «другою природою» або техносферою як сукупністю артефактів і технологій.

Глибоке розуміння нерозривної єдності людини і природи, принципової неможливості існування людини поза природним середовищем планети Земля, в умовах якого й виникла людина, зумовлює необхідність зосередження зусиль на відновленні належного ставлення до природи. Його проявом має постати гармонізація взаємин людини і природи. Однак ця гармонізація не може бути легким завданням. На заваді його успішному здійсненню постають різні бар'єри. Першим із них має вважатися небажання переважної більшості людей відмовитися від досягнутого рівня комфорту й від прагнення його подальшого підвищення. Цю проблему може зняти запропонована авторитетними вченими концепція сталого розвитку.

Другим істотним бар'єром постає небажання бізнесу поступитися хоча б частиною своїх прибутків заради успішного вирішення нагальних завдань щодо відведення реальної й невідвортної загрози існуванню людської цивілізації. При цьому зовсім не йдеться про якісь додаткові витрати, хоча й вони не були б зайвими. Мається на увазі можливість певного скорочення прибутків у зв'язку з переходом на нові, природозаощадливі й енергозбережні технології. При цьому бізнес ще й отримує можливість не тільки надолужити, а й наростити прибутки за рахунок застосування цих технологій. І тут знову вирішальною умовою стає розуміння підприємцями істотної власної й соціальної значущості рішучої зміни ними своєї стратегії ведення бізнесу й використовуваних технологій.

Третім бар'єром на шляху гармонізації взаємин людини і природи постає недостатнє розуміння широким загалом людей не просто необхідності, а й невідвортності й невідкладності виконання цього завдання як єдиного шансу зберегти життя на Землі й людську цивілізацію з її надбаннями у сфері духовної й матеріальної культури. Як писав лауреат Нобелівської премії Ілля Пригожин, «ізольоване місто приречене на зникнення. В тій самій ситуації перебуває будь-яка жива істота. Життя потребує взаємодії з середовищем, і, зрозуміло, це рівною мірою має силу і для людини» [3, с. 253].

Ще одним бар'єром, що ускладнює можливості гармонізувати характер взаємин між людиною й навколишнім природним середовищем, як це не дивно, постає поведінка людей, які розуміють необхідність здійснення цього завдання, але через свою безвідповідальність нічого не роблять у цьому напрямку. На наше глибоке переконання, істотна провина в цій ситуації лежить на системі освіти, яка недостатньо спрацювала над формуванням і розвитком почуття особистої відповідальності у своїх вихованців.

Раніше ми вже підкреслювали, що «розуміння сутності відповідальності, як і розуміння взагалі, є непростою проблемою. Ця проблема ускладнюється також ще й через те, що сутність феномену розуміння пов'язана з індивідуальними психічними рисами й особливостями людини, з характером її психологічної діяльності» [2, с. 140]. Як свідчить життєва практика, повнота розуміння та його глибина істотною мірою визначаються як інтелектуальним розвитком людини, рівнем її освіченості, так і світоглядними позиціями й життєвими цінностями, її духовним світом, загальною й професійною культурою.

Відповідальне, навіть трепетне ставлення до природи впливає також і з самого менталітету українського народу. Із цього приводу відомий український філософ С. Б. Кримський пише, що природа – це не просто материнсько-родинний початок, але й дзеркало людської душі, яке резонує на людські драми [1, с. 68]. Тому зовсім не випадково в нашій культурі набули поширення такі словосполучення, як «рідна природа», «краса природи» тощо. У них відображається цілісна єдність раціонального розуміння самоцінності природи та емоційного її сприйняття як джерела життя, радості й натхнення. І ставлення до природи як до своєрідного «материнсько-родинного початку» повинне втілюватися в турботу про неї, у її захист і збереження для майбутніх поколінь.

Для успішного розв'язання порушених тут та великої кількості інших проблем педагогіка вищої школи повинна розробити і впровадити в практику діяльності принципово нову освітню парадигму. Її центральним моментом має стати орієнтація не тільки на розуміння студентами навчального матеріалу, але й на формування їхньої здатності системно мислити, бачити можливості, шляхи і способи використання цього матеріалу. Разом з розумінням і системним мисленням педагогіка вищої школи повинна запропонувати надійні технології формування й розвитку відчуття студентами своєї особистої відповідальності за все, що відбувається в суспільстві. Це повною мірою стосується й завдань зі збереження й покращення стану навколишнього природного середовища та гармонізації взаємин людини і суспільства з довкіллям.

Ще одне надзвичайно важливе завдання вищої школи полягає в істотному підвищенні рівня екологічної свідомості широкого загалу населення. Істотна його складність і відповідальність в умовах обмеженості можливостей науково-педагогічного складу закладів вищої

освіти зумовлює необхідність формувати відповідні знання, уміння й педагогічні навички студентів з тим, щоб уміло й цілеспрямовано вони здійснювали відповідний вплив на своє оточення.

Напевне, частина з них не захоче оволодівати додатковим до професійної підготовки матеріалом. Їх можна належним чином зацікавити, визначивши ту чи іншу мотивацію, а можна залишити як є. Адже комунікаційні й педагогічні навички та уміння, отримані іншими студентами, будуть використовуватися як своєрідне тренування шляхом відповідного їх впливу на своїх одногрупників. Подвійне значення цього впливу полягатиме і в певному формуванні навичок спілкування й переконання у тих, хто спочатку не збирався ними оволодівати, і у зміцненні сформованих навичок у тих, хто свідомо оволодівав ними.

Ми добре розуміємо, що як завдання освіти з істотного підвищення рівня екологічної свідомості суспільства і її практичного спрямування, так і розроблення й упровадження нової освітньої парадигми з її чіткою орієнтацією не на запам'ятовування, а на розуміння навчального матеріалу вимагають глибоких теоретичних та експериментальних досліджень. Їхнім підґрунтям повинні бути впевненість педагогів-новаторів у доцільності та високій суспільній значущості цієї діяльності, у системному підході до її здійснення, а також у практичному використанні того синергетичного ефекту, що виникатиме в процесі здійснення цих досліджень і використання їх результатів.

Неодмінним складником синергетичного ефекту слід вважати й інтерес дослідників до перспектив, які відкривають нові психолого-педагогічні підходи й зацікавленість у можливих результатах їх упровадження в освітню практику, адже при цьому стає можливим успішне розв'язання й глобального завдання з гармонізації взаємин людини і природи, збереження життя на Землі.

Література:

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ : ПАРАПАН, 2003. 240 с.
2. Пономарьов О. С., Серєда Н. В., Чеботарьов М. К. Відповідальність як педагогічна категорія. Харків : Підручник НТУ «ХПІ», 2013. 172 с.
3. Пригожин И. Очеловечивание человека, креативность природы и креативность человека : пер. с фр. // Вызов познанию: стратегии развития науки в современном мире. М.: Наука, 2004. 475 с.

ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Каніщев Г. Ю., канд. іст. наук, доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554122>

Процеси інформатизації й віртуалізації давно стали вагомими чинниками розвитку сучасного суспільства. Саме тому Т. Кун у своїй праці «Структура наукових революцій», що вийшла у Чикаго 1975 р., увів термін «інформаційне суспільство». Цей термін позначає суспільство, де головною діяльністю є вивчення, збирання, зберігання й розповсюдження інформації у формі знань.

Формування інформаційного суспільства поставило питання щодо подальшої еволюції його правової надбудови. Маємо на увазі відображення процесів інформатизації й віртуалізації суспільства в різних галузях права. Однією з них є освітнє право. Освітнє право – це самостійна галузь права, система правових норм, що регулюють освітні правовідносини.

Освітніми є правовідносини в «трикутнику» – а) той, хто навчається (учень, студент, аспірант, докторант); б) той, хто викладає (учитель, викладач вишу); в) той, хто керує або виконує інші адміністративні функції в навчальному закладі (адміністрація навчального закладу). На початкових ступенях освіти – ясла, дитячий садок, школа – місце тих, хто навчається, частково займають їхні батьки (опікуни).

Крім того, освітнє право регулює освітні правовідносини «державна (публічна влада) – навчальний заклад», тобто відносини між установами державної влади й місцевого самоврядування, з одного боку, і адміністрацією, викладачами та учнями (батьками учнів) навчального закладу, з другого. А також освітні правовідносини «державна – держава», тобто міждержавні відносини щодо, наприклад, узгодження освітніх програм підготовки спеціалістів для потреб однієї держави в іншій державі, взаємного визнання документів про освіту тощо.

Із цієї характеристики освітнього права видно, що ця галузь права охоплює принаймні три види правовідносин, які виникають у процесі освітньої діяльності:

1. Відносини між самими учасниками освітнього процесу;
2. Відносини між навчальними закладом і публічною владою (державою і місцевим самоврядуванням).
3. Відносини між державами з приводу освіти.

Хоча деякі фахівці критикують погляд на освітнє право як самостійну галузь права, число прихильників трактування освітнього права як самостійної галузі права постійно зростає. Виокремлення правовідносин у галузі освіти в окрему галузь права зумовлено, на нашу думку, зростанням значенням освіти у житті суспільства. Приєднуємося тут до думки про

зв'язок освіти із зростанням ролі інформації в житті людини і формування інформаційного суспільства. Цим пояснюємо, зокрема, стрімку комерціалізацію освіти і, відповідно, її перетворення на прибуткову галузь національної економіки. Відзначаємо також збільшення кількості людей, так чи інакше задіяних у цій сфері. У першу чергу це стосується збільшення кількості тих, хто навчається, а також персоналу навчальних закладів. Нарешті, важливим фактором виокремлення освітнього права в окрему галузь права є процес «роздержавлення» суспільних відносин, тобто зменшення відповідальності держави в цьому випадку у сфері освіти. Це означає необхідність підвищення активності всіх інших учасників освітнього процесу у справі дотримання й захисту своїх прав у процесі функціонування освітньої галузі. Це, у свою чергу, означає, що державне законодавче регулювання сфери освіти звичайно, зберігається, але при цьому стає частиною більш широкого за своїм змістом явища – освітнього права.

Освітнє право України – галузь національного права, покликана регулювати освітні правовідносини в межах держави Україна. Це регулювання стосується правовідносин між державою Україна в особі її установ і посадових осіб публічної влади та іншими юридичними і фізичними особами (у першу чергу тими, хто навчається), а також правовідносин у галузі освіти між державою Україна та іншими державами.

Оскільки освітнє право України перебуває в стадії формування, доцільним на нашу думку, є дослідження його еволюції у зв'язку із формуванням інформаційного суспільства.

Вплив інформаційного суспільства на освіту (і відповідно, на освітнє право) проявляється, уважаємо, так:

- як уже йшлося вище, саме збільшення в разі обсягу інформації для потреб суспільства стимулює отримання освіти у її різноманітних формах;
- збільшення доступу до освіти, насамперед за рахунок школярів і студентів невеликих міст і сіл України, для яких дистанційна освіта найбільше підходить через географічну віддаленість від «традиційних» освітньо-наукових центрів;
- подальший розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій сприяє появі й подальшому розвитку дистанційного навчання як нової форми освіти;
- упровадження навчання-діалогу в процесі розвитку дистанційного навчання;
- виховання нового, інноваційного мислення у вітчизняних педагогів;
- поява нових спеціальностей та освіти за ними в тих сферах, де бракує «традиційних» академічних знань та відповідної наукової літератури (до них потрібно зараховувати й саме освітнє право).

Усі ці явища вимагають подальшого розвитку освітнього права України саме як окремої галузі права, покликаної регулювати специфічні правовідносини, які виникають і існують у галузі освіти.

Напрямки еволюції освітнього права України у зв'язку з подальшим розвитком інформаційного суспільства і дистанційного навчання у нашій державі на нашу думку, наступні:

1. Повноцінне, усебічне регулювання всіх питань дистанційного навчання поряд із традиційною офлайн-освітою. Тут погоджуємося із думкою щодо необхідності не протиставляти традиційне й дистанційне навчання, а пропагувати дистанційне навчання, як закономірний етап подальшого розвитку навчання традиційного. А відтак і використовувати насамперед вітчизняний і, меншою мірою, зарубіжний історичний досвід державного регулювання освітньої сфери для появи нового освітнього законодавства, що регулювало б питання дистанційної освіти.

2. У зв'язку із інтенсивним розвитком навчання-діалогу (як специфічної риси дистанційного навчання як такого) приділяти увагу тим, хто вчиться – учням, студентам, аспірантам, докторантам – як рівноправним суб'єктам освітнього права поруч із тими, хто навчає й, особливо, поруч із адміністрацією навчального закладу. Такий підхід, на нашу думку, дозволить краще захистити права цих суб'єктів освітнього права. Крім того, пропаганда в межах освітнього права України ідеї щодо рівноправності тих, хто навчається, відносно викладачів і адміністрації навчального закладу допоможе сформуванню в учнів і студентів відчуття власної відповідальності за результати навчання і, відповідно, відчуття обов'язку навчатися краще як запоруки успішності в процесі отримання освіти.

3. Навчання-діалог та інноваційне мислення як специфічні риси дистанційної освіти також вимагають подальшого детального розроблення в освітньому праві України всіх питань, пов'язаних із правами викладачів, адже без усвідомлення необхідності дотримання цих прав діалог між тими, хто навчається й тими, хто навчає, неможливий.

4. У зв'язку із вищевказаним невід'ємною складовою частиною українського освітнього права майбутнього, на нашу думку, має стати правове регулювання участі й тих, хто навчається і тих, хто навчає, в управлінні навчальним закладом. Цей аспект освітніх правовідносин уявляється нам особливо важливим через подальші перспективи скорочення участі держави у питаннях діяльності навчальних закладів. Зокрема, у питаннях їх матеріально-фінансового утримання, перекладання державою всіх цих питань на адміністрацію самих навчальних закладів і, зрештою, на самих учнів (студентів), їхніх батьків, а також на викладачів відповідного навчального закладу. Саме тому дуже перспективним напрямом подальшої еволюції освітнього права України вважаємо, буде розроблення ідеї навчального закладу саме як корпорації учнів (студентів), викладачів і адміністрації. Саме така корпорація, на нашу думку, у

майбутньому стане запорукою існування навчального закладу як такого (насамперед, запорукою його конкурентоздатності на ринку освітніх послуг).

Ми позначили тут лише окремі аспекти впливу інформаційного суспільства на подальший розвиток освітнього права України. Сподіваємося на подальшу плідну працю в цій галузі з боку українських правників і, відповідно, на розвиток освітнього права України як перспективного напрямку навчання вітчизняних студентів-юристів.

ІНТЕНЦІОНАЛЬНІСТЬ У ПРЕДМЕТНОМУ ПОЛІ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Н. С. Мурадян, аспірантка

Науковий керівник – проф. філософії В. О. Копилов

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554124>

У філософській літературі інтенціональність здебільшого позиціонують як спрямованість свідомості на світ, причому така дія визначена в контексті духовного начала й пізнання. «Інтенціональність – одне з центральних понять аналітичної філософії та феноменології, яке встановлює особливе відношення між свідомістю, мовою і світом. У найзагальнішому плані воно означає здатність свідомості бути – спрямованою на. Термін походить від латинського слова – *intensio*, яке схоласти XIII–XIV ст. використовували для означення – того, що постає перед свідомістю в думці» [1]. «Інтенціональність – поняття низки філософських учень, які фіксують особливість людської свідомості, що полягає в її спрямованості на певний предмет.

Люди здатні відчувати навколишній світ по-різному, за допомогою кількох різних сенсорних модальностей (зору, слуху, дотику, нюху). Вони також усвідомлюють існування частин своїх власних тіл, наприклад, коли відчують біль. Проблему усвідомлення часто називають «проблемою квалі», оскільки стану з яскравими феноменальними особливостями притаманний яскраво виражений суб'єктивний характер. Сприйняття запахів або звуків – це дуже різні переживання, проте всі вони виявляють загальну властивість, звану «феноменальним усвідомленням». Свідомість творить предмет не із себе, а із умов самої предметності. Інтенціональні переживання поділяються на прості вірування, теоретичні роздуми й оцінні особисті переживання. Прості вірування та теоретичні роздуми є характерною природною настановою, яка є набутою впродовж виховання з дитинства й становить загальну ментальність у суспільстві, у якому зростає людина, оскільки інтенціональність є ознакою ментальності. Оцінні особисті переживання пов'язані із цінностями та мотиваціями інтерсуб'єктивних відносин, що виникають у життєвому світі.

Предметність інтенціональності правосвідомості пов'язана із взаємозв'язком правової культури й правової поведінки, які цілеспрямовано підтримують фундаментальні відносини. Предметом інтенціональності правосвідомості є вчинок, який безпосередньо є проявом взаємодії, взаєморозуміння, забезпечення соціального порядку й безпеки. Інтенціональність є базовим елементом правосвідомості, оскільки допомагає тримати зв'язок між свідомістю людини й зовнішнім світом за допомогою вчинків, наповнених конкретним змістом. Суть речей полягає в суті нашого досвіду: «Не щось інше, а тільки досвід приписує смисл, причому, оскільки мова йде про фактичні речі, це актуальний досвід з його певним чином упорядкованими взаємозв'язками досвіду» [2, с. 4].

Ф. Brentano подав начерк цілої дослідницької програми, підґрунтям якої є три конкретних тези. Відповідно до першої тези, для явища інтенціональності, вираженого такими ментальними станами, як любов, ненависть, бажання, віра, судження, сприйняття, надія, дуже важливо, що ці ментальні стани спрямовані на предмети, відмінні від самих ментальних станів. Згідно з другою, об'єкти, на які завдяки інтенціональності спрямовано свідомість, характеризуються властивістю, яку Brentano називає інтенціональним внутрішнім існуванням. Згідно з третьою тезою, інтенціональність – характеристика ментального: тільки ментальні стани мають інтенціональність. Припустимо, що для природи інтенціональності істотно, що ми не можемо виявляти такі ментальні стани, як любов, ненависть, бажання, віра, судження, сприйняття, надія, якщо немає чогонбудь, що може бути предметом любові, ненависті, бажання, віри, судження, сприйняття, надії, а предметом таких станів є вчинок або дія. Якщо це так, то з самої природи інтенціональності (як її описує перша теза) впливає, що ніщо не може проявляти інтенціональність, якщо немає об'єктів (інтенціональних об'єктів), що мають властивість, яку Brentano називає інтенціональністю – внутрішнім існуванням. Сприйняття, переконання, бажання, інтенції й багато інших «пропозиційних настанов» є ментальними станами, що характеризуються інтенціональністю. Вони стосуються об'єктів і ситуацій або відображають їх у конкретній психологічній формі. Сприйняття, переконання, бажання й наміри демонструють притаманну інтенціональності ментальну подвійність: подвійність ця полягає в спрямованості інтенції від свідомості до світу і від світу до свідомості. Ніщо не може виразити інтенціональність, якщо не існує об'єкт і як наслідок учинок (дія).

Правові концепти, будучи формою творчості правосвідомості, подають її як безперервний ланцюг мінливих смислових значень і приписів. Вони настільки змістовні, що легко залучаються в розвиток різних ситуацій, а іноді показують їх у перетвореному вигляді – у вигляді правових символів, формул і звичаїв. Ю. Калиновський підкреслює важливість різноманітних комунікативно-символічних кодів, які вважає значеннєвою основою суспільної правосвідомості. Такі символічні коди

відображаються в соціальному просторі та часі й визначають поведінку окремих індивідів і соціальних груп [3, с. 112].

Отже, предметність інтенціональності полягає у вчинках і діях, які виникають під час взаємодії свідомості та впливів на об'єкт свідомості. Правосвідомість починає існувати в людині тоді, коли вона осмислює, аналізує стан чинного права й відповідно до цього в неї виникають певні уявлення про те, яким би вона хотіла бачити це право. Ключовим у правосвідомості є усвідомлення людиною того, що стан сучасного права повинен відповідати тим загальнолюдським цінностям, положення яких закріплені в міжнародних правових актах про права людини, а головне – щоб дії та вчинки відповідали цим актам.

Список використаних джерел:

1. Вострикова Е. Интенциональность. Современная западная философия. Энциклопедический словарь/ Под ред. О. Хеффе, В. С. Малахова, В. П. Филатова, при участии Т. А. Дмитриева; Институт философии. М. : Культурная революция, 2009. С. 144–145.

2. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии / Э. Гуссерль ; пер. с нем. А. В. Михайлова. М. : Акад. проект, 2009. 489 с.

3. Калиновський Ю. Ю. Парадигмальні виміри правосвідомості українського суспільства : моногр. Харків : Майдан, 2012. 346 с.

СУЧАСНА ЕЛЕКТРОННА МУЗИКА ЯК НОВІТНЯ ФОРМА КОМУНІКАЦІЇ

Осадча О.С. аспірантка кафедри філософії КНУБА

Чорноморденко І.В. д.філос.н., професор,

завідувач кафедри філософії КНУБА

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554128>

Музичне мистецтво завжди існує як своєрідний вимір буття людства, а музиканти, композитори, а сьогодні й діджеї через свою творчість доповнюють його, змінюють, оновлюють, так відбувається особливий процес комунікації, трансляція думок, ідей автора та їх вплив на слухача.

Поглянувши на історичний музичний процес, ми можемо спостерігати, як актуальні соціальні, культурні, політичні й філософські проблеми відображались у музичному мистецтві, зокрема можемо припустити, що через музику автори пропонували навіть деякі їх рішення, актуалізуючи креативність у слухача, продукуючи нове світобачення.

Незважаючи на те, що розвиток глобалізації призводить до уніфікації музичної мови та створення тенденції до приведення культури до певного «стандарту», який буде розвиватись в межах естрадної музики, виникає парадигма, спрямована на пошук взаємодії культур – транскультуралізм. Саме транскультуралізм у музиці сприяє усвідомленню національної автентичності, у той же час долається ізоляція в межах культури однієї етнічної групи.

Мистецтвознавець Я.В.Литовка вважає, що «World music» вже сьогодні є естетичною моделлю майбутнього, яка не знає расових забобонів і яка будується на принципах міжконтинентальної толерантності та мультикультуралізму. Та сказане вище стосується переважно поп-музики, ми ж розглядаємо контркультурні музичні напрямки, не зважаючи на те, що аудиторія слухачів не настільки масова, глибина й сила впливу такої музики значно сильніша і проникливіша.

Поглянемо на деякі приклади комунікації музиканта, композитора з людиною через музичне мистецтво. Спершу 1950–1960-ті роки принесли хвилю рок-н-ролу, яка впливала на процес взаємопроникнення культур: афроамериканської та білого американського населення. Музика почала сприяти расовій терпимості, а люди могли доторкнутись і відчутти особливості духу різних культур.

Наприкінці 1970-х років, у період технологізації з'являється творчість одного з перших представників електронної музики – Жана Мішеля Жарра, у якій окрім проблем екології, толерантності, транслюються космічні мотиви, що цікаво, без пісенного тексту. Так людина могла себе усвідомлювати не тільки в межах земного, обмеженого існування, а й як сутність, яка перебуває в космосі, із такої позиції слухач звільнявся від соціальних, ідеологічних нагромаджень, проживаючи безмежну свободу та політ думки.

На початку 1990-х років у Великобританії виникає джангл-музика, у результаті міксу реггі, афро-мотивів із тогочасними можливостями пультів, синтезаторів – і знову ми спостерігаємо співтворчу взаємодію між темношкірим населенням і британцями. Простір рейву став місцем рівності, єдності людей, незалежно від національності, кольору шкіри, що по суті було актуально в той час, у тому місці. Як це впливало на слухача? Це був досвід проживання чогось нового, що відкривало інший світ та світовідчуття, музика знову ж таки впливала на примирення між різнорідним населенням.

Психоделічна транс-культура на початку 1990-х років знаменувала поєднання духовних ідей Сходу і Заходу – виникає сай-транс, гоа-транс із його містичним, незвичним для людини Заходу звучанням. Тепер у технічному, трасовому супроводі ми чуємо ведичні гімни, мантри, з іншої сторони, на фоні такої музики можуть проговорюватись цитати філософів, психологічні налаштування тощо. Звісно, психоделічна музика виникла значно раніше, та зараз ми поглянули лише на окремі моменти, де ідеї композиторів, діджеїв виливались в музичний феномен.

Отже, сучасна електронна музика є одним зі способів комунікації, який сприяє єдності людей, піднімає актуальні питання та пропонує їх вирішення. Простір концерту, фестивалю, рейву – це місце, де практично втілюється вплив музичного мистецтва. Сьогодні для людини важливо бути в курсі музичних явищ, адже таким чином ми можемо впливати на вирішення глобальних проблем людства: екології, суспільства, технологій

тощо в результаті музичної комунікації. Окрім наведених прикладів, жанрів музики, способів комунікації існують інші, і там є ще що почути, побачити й відчути.

GENDER PROBLEMS IN MODERN VIETNAM

Author: Tran Manh Hung

Tutor – Prof. Kuznetsov A.

M.E.Zhukovskyi National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554130>

The concept of "gender" was proposed in 1955 by the American sexologist John Money, in which gender is seen as a social role, distinct from biological sex. The concept of "gender" has spread through the development of feminist theory and gender studies. It is intended to criticize the common perception of "biology as destiny" and refers to the ideology of gender equality.

According to some researchers, gender equality is the next stage of socio-sexual relations after the patriarchal system. Gender equality, as a principle, consists of studying and eliminating all social barriers that prevent a person from emerging as a person, as well as creating equal social opportunities for the realization of the personality of men and women in all spheres of life, depending on the preferences of an autonomous person. It can be said that the goals of gender equality are currently the main concern of countries in particular and the international community in general.

Back in 1955, the United Nations agreed with this point of view and adopted a Gender Action Program, in which gender was mainstreamed at the 4th International Conference on Women in Beijing, China; in 1979, the International Covenant on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women was adopted, and the Millennium Goal was also aimed at promoting gender equality and the empowerment of women. The United Nations General Assembly also decided to establish many international holidays, many important events in the name of gender equality and the advancement of women. This demonstrates the special priority of the international community with regard to gender equality.

In Vietnam, gender equality is an issue to which the party and state have always paid special attention. Gender equality is one of the fundamental rights and obligations of Vietnamese citizens, as stated in the Constitution, legal documents and international conventions signed by Vietnam. This is enshrined in laws such as: the 2006 Gender Equality Law; The Law on Preventing and Combating Domestic Violence 2007; National Action Program for Gender Equality; National Action Program for the Prevention of Domestic Violence.

Politically, Vietnamese women have their own political organization, the Vietnamese Women's Union. The proportion of women represented in the Vietnamese legislature has always been the top-ranked group in the region in particular and in the world in general, and this proportion is growing.

Gender equality in the world of work has also produced many positive results. Specifically, in 2017, women accounted for 48.5% of the total workforce aged 15 and over. The share of women working in some industries is a significant part, for example, over 70% of textiles and clothing, 53.7% of agriculture, 20% of forestry and fisheries and trade, which is quite a lot compared to the region and the world.

In terms of education and training, women make a great contribution. Teachers, an important subject in this area, are women of a fairly high level. The share of girls in high school reaches 49.4%; university and college students 49.9%; the professional average level was 53.7%. In terms of health and care, gender equality has also yielded positive results. The average life expectancy of Vietnamese women reaches 76 years, which is higher than that of men (70 years), higher than women in the region (73 years), women in Asia (72 years) and women older than the world (72 years).

Women are increasingly involved in economic activities and have more opportunities for good jobs and high incomes. This makes an important contribution to helping Vietnam maintain the highest economic growth in the world over the past decade, despite economic and political fluctuations in the region and the world. With a Gender Development Index of 1.003, Vietnam is the leader among 5 groups from 166 countries, ranking 68th out of 162 countries in the Gender Development Index. Vietnam's achievements in the area of gender equality are undeniable. However, there are many existing problems that seriously impede the work on gender equality.

Firstly, there is still an income gap between men and women in the same position; the average income of working women is lower than that of men; There are not many opportunities for women to get high-paying jobs.

Secondly, the percentage of women in management has increased, but is still low.

Thirdly, women still have to do mostly housework; there is still a thought of “respect for men, contempt for women” in childbirth, parenting, childcare, and family planning. In addition, women also face other problems such as domestic violence, victims of trafficking, labor exploitation and sexual abuse.

Fourthly, girls in Viet Nam face many challenges that affect their current and future development. This is a question of gender stereotypes, the psychology of preference for boys over girls, so many families prefer to have boys instead of girls; child sexual abuse or child abuse; the problem of early marriage; the problem of trafficking in girls and women for the purpose of sexual exploitation. The above problems will seriously affect the health and development of girls in the future.

In addition, Vietnam also faces the problem of gender imbalance at birth. From 1979 to 1999, according to census data from 1979 to the present, there was no gender imbalance at birth in Vietnam. The problem of imbalance in sex ratios at birth has been a real problem for population work since 2006, when the sex ratio at birth rose to 109.8 and constantly exceeds 110 boys for every 100 girls.

In 2010, there were 111.2 boys per 100 girls; in 2015 there were 112.8 boys per 100 girls, and in 2019 - 111.5 boys per 100 girls.

Gender stereotypes are the main cause of gender imbalance at birth, and the preference of boys over girls is always strongly expressed in every family. This thought has penetrated into the subconscious of every person and has become a traditional concept of the Vietnamese people. There is also another reason - the abuse of scientific and technical advances in sex selection before birth, during conception, or during pregnancy for gender diagnosis.

Efforts to achieve gender equality in Vietnam have resulted in great achievements that are highly valued and recognized by the international community. However, beyond the obvious results, there are undeniable drawbacks and limitations. But it is necessary to reaffirm: gender equality and equality of ethnic groups have become the development goals of Vietnam in particular and the international community as a whole. And the achievement of this goal is not an instant, but a long process that requires the participation of the state and the entire people.

АВТОР ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

О.П.Проценко, доктор філософських наук, професор,

Г.А. Храбров, аспірант

Національного аерокосмічного університету ім. М.Є.Жуковського «ХАІ»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554132>

Творчість – характерна риса цілеспрямованої діяльності людини, яка вказує на намір постійно здійснювати щось принципове нове, на те, що не існувало, а потім це переглядати, змінювати, удосконалювати. У цьому процесі має місце протиріччя: людина багато чого має, але в той же час завжди чогось потребує. Критичне мислення в такому полі зору виступає головним діючим механізмом.

Творчість має декілька ракурсів інтерпретації і, перш за все, гносеологічній, який пов'язаний із процесом пізнання, а також такий, який пов'язаний із діями людини, який розкриває особливості її предметно-практичної активності. Але сукупність потреб людині об'єднує ці ракурси, здійснює єдиний складний процес. Дослідники творчої діяльності зазначають обов'язкові елементи, які її обумовлюють у якості творчої. Серед них: продуктивне уявлення, здатність по-новому побачити звичайне, асоціативно пов'язати явища та процеси, які досить віддалені один від одного та інші. Крім цього, творчість активується сукупністю спеціального знання та навичок, які пробуджують інтуїцію, стимулюють появу ідеального образу або ідеальної конструкції. А ще, ініціювати процес оцінювання результатів творчої діяльності на різних рівнях. У творчості слід зазначати також сам процес творення та його результат, що безпосередньо виходить на феномен авторства.

У соціокультурному просторі сучасного суспільства, людині, яка діє, відводиться значне місце в освоюванні та перетворюванні навколишнього

світу. Її ініціююча активність протягом тисячоліть змінювалась за видами та формами презентації нового продукту та способами його присвоєння. Тому ця проблема залишається конче актуальною для філософського осмислення в умовах наявності таких факторів у житті людини, як тотальне споживання, сценарно-видовищна візуалізація, як у сфері здійснення матеріального або духовного продукту, так і у сфері дозвілля та розваг, а також різким зростанням інформації і розповсюдженням її на усі види людської діяльності. У таких складних і головним чином не визначених обставинах змінюється характер ініціатора творчої діяльності, тобто автора.

Термінологічно слово «автор», а потім і його зміст, вказують на діючого соціального суб'єкта, який пропонує новий, раніше не існуючий феномен дійсності, який належить тільки йому і принципово виступає його власністю. Цікавим є те, що в перекладі з грецької мови – «автор» означає просто «сам», тобто вказує на самостійність, а з латинської мови – «автор» характеризує зростання, множення. Тому змістовні межі поняття «автор» у цілому вказують на самостійну цілеспрямовану активність людини, направлену на збагачення продукту, будь-якого результату цієї активності, де домінують новація, інновація, креатив.

Традиційно фігура автора свідчить про існування індивідуального або колективного соціального суб'єкта. І в першому, і в другому випадку автор виступає в ролі ініціатора, який пропонує й адаптує ідеї, концепти, проекти, практики. Це завжди відповідь на соціальний або екзистенціальний запит, який не існує, а, мабуть, тільки народжується в динаміці потреб та інтересів людини. Процес створення нового продукту та його присвоєння має дискусійний характер, тому що передбачає процедуру оцінювання та офіційного або публічного визнання.

У зв'язку з процесом інтенсифікації інформативно-комунікативних процесів змінюється характер творчо-пошукової діяльності, чому повною мірою сприяє процес симуляції, який продукує копіювання, рефрени, ремейки, запозичення, тощо. Такі обставини обумовлюють і зміни в існуванні філософської інтерпретації феномену «автор» і авторства взагалі. Завдяки герменевтичним студіям, автор одержує статус інтерпретатора тексту, який надає йому новий змістовний потенціал. Таким чином можна зафіксувати зрушення в розумінні авторства: з індивідуально-персоніфікованих та різного роду об'єднаних співтовариств на дискурсивно-текстологічні показники.

**РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ У
«ФІЛОСОФІЇ СЕРЦЯ»**

Є.Ю. Затуліна, студентка

**Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Н.Л. Більчук
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554134>

Спрямованість сучасної політики вимагає підвищеної уваги до людини. Засоби масової інформації всюди пропогандують абсолютну цінність неповторності, своєрідності і самостійності кожної особистості.

Але в дійсності людина втягнута в соціальні відносини, які все більше зводяться до ділових. Показником «вдалого життя» стає престижна робота, яка й обумовлює соціальний статус людини та рівень її життя. Уважається, що саме робота й соціальний статус надають можливість висловлювати свою думку, відстоювати свою позицію, і вони ж зумовлюють реалізацію власної індивідуальності й можливість самої волі людини.

Але чи дійсно престижна робота та приналежність до якоїсь корпорації надають людині свободу? Якщо соціальна людина повинна дотримуватися правил етикету соціуму, то виконувачі ролі «ділової людини» повинні ще дотриматися суворих правил корпоративного етикету. Дослідники бізнес-етики вказують, що разом з вербальним спілкуванням велику роль відіграє й невербальне, тобто декларуються не тільки поведінка, лексика, одяг, а й хобі, стиль мислення й навіть моральні цінності, які також повинні узгоджуватися з корпоративним етикетом. При цьому дотримання цих правил є обов'язковим і необхідним.

Правила бізнес-етики стосуються не тільки зовнішньої поведінки, одягу, а й внутрішнього світу особистості, принципів і норм її морального буття. Прагнення індивідуальності завжди нашоветується на вимоги дотримання правил суспільства, а на сучасному етапі ще приєднуються чіткі правила ділової комунікації.

Проблема «людина-суспільство» постає як центральна в соціальній філософії ще в період античності та залишається актуальною й зараз. Сучасна людина змушена жити між двома протилежностями: «бути самою собою» та «бути як усі», це призводить до дуалізму внутрішнього світу людини. Своєрідне вирішення цієї проблеми було запропоновано українською філософською думкою «філософії серця».

У «філософії серця» розглядається індивідуально-неповторний світ людини, основою якого є «серце». Представлена філософсько-понятійна інтерпретація «серця» дозволяє використовувати його як самостійне поняття в різних напрямках філософської рефлексії.

Представники «філософії серця» виступають проти думки Р. Декарта й картезианців, які припускають, що мисленням вичерпуються об'єктивні знання про предмет. Вони зазначають, що коли весь світ і людина є тільки явищем, яке відображає мислення, то й духовне життя людини є цілком

відкритим для пізнання. За такого погляду сутність людини не відрізняється від її виявлених властивостей, а внутрішній світ людини визначається її існуванням, поведінкою, зовнішніми проявами.

Звертаючись до людини, з її духовним світом й ірраціональними прагненнями, філософи «серця» наполягають, що він не піддається раціональному пізнанню, яке стосується тільки зовнішньої сторони. Раціональні поняття роблять знання загальнодоступними й не виражають індивідуальних особливостей суб'єкта, який їх набуває. Раціональний метод позбавляє людину будь-якої таємничості, людина позбавляється своєї індивідуальності, перетворюючись на логічний, побудований з математичною точністю механізм.

Український філософ П. Д. Юркевич підкреслює, що знання, якими б щирими вони не були, набувають сенсу тільки тоді, коли узгоджені з внутрішнім, духовним світом людини, тому й підстава для взаємодії теоретичного та практичного знання повинна знаходитися у внутрішньому світі людини.

Відправною точкою роздумів про значення «серця» для представників «філософії серця» стала його християнсько-біблійна інтерпретація. Згідно з християнською термінологією «серце» розглядається як центр усіх почуттів і прагнень, а також зосередження первинних моральних принципів, джерелом духовного та душевного світу людини. Виходячи з положення про розбіжність сутності й явища П. Д. Юркевич прагне встановити діалектичний взаємозв'язок цих складових елементів. Душевний і духовний бік внутрішнього світу людини не повинні протистояти один одному. При цьому вони не є тотожними.

Феномен «серця» завжди визначає внутрішній світ людини й виявляє властивості, які підкреслюють індивідуально-суб'єктивне ставлення до дійсності. Відмінність духовної сутності людини від душевної знаходить відображення в біблійному вченні про «глибинні серця» й «таємне серце людини» і отримує філософське обґрунтування в П. Д. Юркевича при розгляді «непрозорості» внутрішнього світу людини для раціонального пізнання. Це дозволяє представникам «філософії серця» говорити про таємничість і незбагненність людини. При цьому розподіл внутрішньої сутності людини на приховану та проявлену й визнання домінантного стану першої для них є принципово важливим.

Спираючись на вчення про "глибину" і незбагненність "серця", філософи наполягають, що його властивості і здібності не можуть бути виведені із загальних законів, заснованих на аналізі зовнішніх проявів людини, а тому "серце" стає простою і початковою основою її внутрішньої сутності. "Серце" постає як центр індивідуально-неповторної сутності людини, яка включає в себе приховані і виявлення властивості та здібності. Будучи простою і початковою реальністю, "серце" визначається як метафізична основа цілісності людини.

Прихований, глибинний рівень у людині є непізнаним, філософи наполягають, що людина є загадкою для самої себе. Визнання таємниці, деякої глибини, що не може бути розкритою, у «філософії серця» називається сутністю людини взагалі. «Серце» як «безодня» є кінцевою ірраціональною глибиною і як центр божественності включає в себе всю повноту буття.

Приділяючи особливу увагу поняттям свободи, совісті, творчості й любові, представники «філософії серця» подають їх як основні принципи саморозвитку особистості й формування ставлення до кожного конкретного індивіда. «Серце» розкривається як центр духовного, душевного та фізичного життя, що поєднує сутність і реальне існування людини; орган усіх почуттів, серед яких особливо виділяється любов і почуття самоповаги; основа совісті й відповідальності за все, що відбувається; центр "соборної" єдності з іншими людьми й усім буттям у цілому; джерело свободи, творчості, які визначають діяльний характер людини; підстава всякого пізнання, що містить як свідомий, так і надсвідомий рівні; основний принцип постійного саморозвитку й перетворення людини.

Таким чином, створена українськими мислителями «філософія серця» є значним внеском у вирішення проблеми цілісності людини. «Серце» є філософським поняттям, що визначає онтологічну основу цілісності й субстанційності буття людини, єдність її внутрішнього світу, яке обумовлює її взаємозв'язок з навколишньою дійсністю, є основою єдності духовного й душевного аспектів внутрішнього світу людини. Тому у «філософії серця» зроблено акцент на розумінні його як основи духовності людини. Якщо поняття «душа», центром якої також є «серце», пов'язане з виразністю індивідуально-суб'єктивно сутності людини, то «дух» орієнтує на нескінченність і таємничу глибину її внутрішнього світу, пов'язуючись з індивідуальним, трансцендентним. Розгляд внутрішнього світу людини як єдності духовного й душевного, істотного та втіленого, незмінного й мінливого дозволяє представити особистість як цілісність, таємнича незбагненність якої не вичерпується жодними проявами.

Таким чином, у «філософії серця» було представлено своєрідне вирішення проблеми цілісності особистості, яке пропонує інваріант вирішення проблеми розбіжності між прагненнями людини бути собою та вимогами суспільства бути, як усі.

INFORMATION LAW: VECTORS OF MODERN SEARCHES

Parfonov M., student

Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554136>

The European vector of domestic socio-cultural development is one of basic objects of information security of Ukraine. Ukraine's security is based on the fact that the development and strengthening of the EU is deepening pan-European security in all its dimensions. The principle of the indivisibility of European security is equally important for Ukraine, the EU and its full and associate members. Stepping up European integration processes also means more active participation in international cooperation to resolve conflicts and counter the latest security threats. The key areas of information security in the field of international cooperation is integration into the international information support system security and cooperation in preventing illegal actions in the information sphere. Ukraine, which has just completed the first, most difficult phase of the political and economic transformations, building the foundations of political democracy, formation of market economy institutions, starting civil society development and comprehensive integration to global systems of international cooperation must, implementing their own potential benefits, balance political, humanitarian, socio-psychological, macro- and microeconomic factors and direction of further development of the state. For this it is necessary not only to choose a more effective model of public policy, but also to put a fundamentally new one, comprehensive approaches to ensuring information security of the individual, society and the state into practice of socio-cultural life, which, as a result, will contribute to the creation of a reliable information base for the implementation of the European vector of Ukraine's development.

In contemporary scientific discourse there are many approaches to understanding social engineering. Traditionally, in the domestic humanities social engineering is understood in three main aspects: the general approach to applied social science; as a special vector of activity management; as an activity that is organically related to social design and aims to construct new or transform existent social structures. At the same time in foreign scientific intelligence researchers consider social engineering mainly as a set or system of application tools, special psychological tools and analytical techniques used to identify malicious motivational influences to breach information security.

In contrast to the traditional approach to security, which is associated primarily with the military component, with use of military means, the European vision is based on a holistic understanding of security as mutual dependence of political, socio-economic, environmental, cultural, military and, above all, information dimensions. It corresponds to this the EU interpretation of itself as a civilian force that seeks to exercise a sustainable and long-term impact on the international environment by creating appropriate information environment, rather than using methods of forceful pressure or capture. That is why the

European vector in the formation of the internal state formation is one of the main objects of information security in Ukraine. Not only economic, military, political security is important for the sustainable development of the state, but also information security, the role and importance of which in modern conditions is increasing significantly. Information protection space of the country in all its dimensions became a guarantee of preservation and development states.

The greatest threat in social engineering may be to a person's individual information and virtual space, because it works with certain technologies that manipulatively affect the person with a psychological attack. However, the malicious use of personal data that are stored and are under the control of public authorities. With the development and improvement of social engineering tools, it becomes increasingly difficult to protect information containing personal and family secrets, individual information about a person's private life. However, the greatest danger is the information weapons – the use of specially selected means, which influence the processes of change in information and social systems in accordance with set goals. When applying social engineering technologies as informational weapons, one must remember that in the information days their destructive impact can be fatal for the entire human civilization.

ЯВИЩЕ ГЕНДЕРУ В КУЛЬТУРОТВОРЕННІ СУЧАСНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ

Краснопольський Д.Ю., студент

*Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Л. А. Васильєва
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554138>

Питання визначення поняття гендера на даний момент є достатньо актуальним у філософії, оскільки намагається розкрити сутнісну природи чоловічого та жіночого, через вихід за межі бачення феномену людини та його роздільність на чоловічий та жіночий шляхи буття.

У науковій літературі гендер визначається як соціальна надбудова над біологічною статтю людини. Іншими словами, гендер – це «культурна маска» статі, яка визначається соціокультурними уявленнями (О. А. Вороніна) та позначає рольові соціальні очікування представників жіночої і чоловічої статі. Відмінність його від поняття статі в тому, що гендер – не суто фізіологічна властивість розрізнення чоловіка та жінки, а соціально сформовані ознаки, які їм притаманні. Тут актуальним вже є визначення понять «жіночості» та «мужності».

Гендер вибудовується через систему соціалізації, розподілення праці й утвердження в суспільстві культурних норм, ролей, стереотипів, тобто він є своєрідним підсумком представлення людини в суспільстві відповідно до її статевої належності. Гендерні системи різних поколінь і

культур можуть бути різні, де культура завжди спирається на досягнення попередніх поколінь, при цьому чоловіче і жіноче (маскулінність та фемінність) є соціально-культурними продуктами окремого суспільства. Якщо осмислювати конкретніше, то слід зазначити, що маскулінність та фемінність – це нормативні уявлення про поведінку чоловіків та жінок.

Спроби розподілу на чоловіче та жіноче робилися першочергово в біології. Так, В. А. Геодакян виокремлює дві тенденції цього розподілу – збереження у наступних поколінь незмінних батьківських ознак та мінливість, яка створює нові ознаки. Чоловіча стать в цьому розділенні – це мінливість, а жіноча – збереження. На нашу думку, розподіл статевих відмінностей в різних сферах життєдіяльності людини не є цілком правильним, оскільки є багато властивостей, притаманних обом статям.

Маскулінність та фемінність часто відрізняють за культурними стереотипами. Чоловіки зазвичай є учасниками трудової та соціальної діяльності, а жінки мають проявляти себе в сім'ї та в домогосподарстві. При цьому досить поширеним явищем є «гендерна сліпота» і гендерні стереотипи. Перше передбачає собою повне ігнорування гендерних вимірів, друге – загальноприйняті уявлення, думки й судження щодо ролі та місця жінок і чоловіків у суспільстві, норм їхньої поведінки, мотивів та потреб, що стають перешкодою до змін стану справ гендерної рівності. На нашу думку, рівність жіночої і чоловічої статей – це, перш за все, рівність їхнього виявлення в публічному та приватному житті через основи самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів, долання елемента ієрархічності.

Усе це актуалізує розуміння природи чоловічого та жіночого в людському бутті й можливості їх мета-фізичної, мета-природної взаємодії. У кожній людині є і чоловічі, і жіночі риси, проте виявлення цих рис в сучасних культурних умовах формується за рахунок затребуваності в самопрезентації та публічних ролей, які має виконувати кожна окрема людина. Саме тому зараз ми спостерігаємо активну зміну в презентації соціального положення окремої статі, яке відділяється вже деякою мірою від гендерного стереотипу та історичного символічного гендерного дискурсу.

Таким чином, можна говорити, що в сучасному інформаційному суспільстві рівність чоловіка й жінки є пропорційною. А відмінності між ними в різних їхніх варіаціях слід розглядати не як небажані відхилення від норм поведінки, а як затребувану публічну репрезентацію особистісного «Я» людини, її затребуваного бажання в самореалізації та вільній самоідентифікації.

ФЕНОМЕН СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ В ОСМИСЛЕННІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Байрамова Р. Р., студентка 728-ю групи

*Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Л. А. Васильєва
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

*«Те, що не прийме смерті, як ми назвемо? – Безсмертним. – Але ж
душа не приймає смерті? – Ні. – Значить, душа безсмертна...»*

Платон, діалог «Федон», диспут Сократа й Кебета

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554140>

Питання смерті та можливості безсмертя є однією з фундаментальних філософських проблем. Воно має екзистенціальний характер та з прадавніх часів хвилює значну плеяду філософів, майже кожен з них висвітлював цю тему у своїх роботах, намагаючись повною мірою долучитися до розуміння сутності прикордонного стану людини. При цьому безсмертя хвилювало людину своєю невідомістю, а смерть – невідоротністю. Видатний античний мислитель Сократ підкреслював, що сама філософія є підготовкою людини до смерті.

Смерть усюди. Вона переслідує людину кожного дня, дихає в спину, чекає за кожним поворотом, безшумна й незрима, близька й далека одночасно. Смерть приходить тихо й непомітно. Людина дивиться їй у вічі, але не бачить, спостерігає її, але не може цілковито пізнати, лякаючись перед невидимим, незвіданим і незримим. Тільки будучи «на межі» існування людина починає повною мірою замислюватися над питанням, що ж по той бік буття, але не має змоги відповісти на нього. По суті, людина може усвідомлювати смерть лише як «математичну межу», тобто як безкінечне наближення до певної точки, досягнути якої в житті просто неможливо: не слід боятися своєї смерті, тому що коли людина є – її ще немає, а коли вона є – немає людини (В. Асмус).

Слід зазначити, що саме танатологія (від дав.-гр. *θάνατος* – смерть і дав.-гр. *λόγος* – вчення) як розділ теоретичної та практичної медицини вивчає стан організму людини як кінцеву стадію патологічного процесу, тобто смерть. Фактично вивчається смерть тіла. Але в даному разі виникає філософське питання: чи існує феномен душі та чи смертна людина?

Наука шляхом численних експериментів уже давно встановила, що тіло людини після смерті стає легшим рівно на 21 грам, і це стали вважати вагою людської душі, тобто вчені практично емпірично спробували підтвердити, що вона існує. Вагоме значення тут також має свідчення осіб, які пережили клінічну смерть і розповіли про свій досвід так званого «життя після життя». Але чи можемо ми повною мірою прийняти таке припущення?

Звертаючись до історії філософської думки, підкреслимо, що були напрямки, які визначили цей феномен. Зокрема, серед них слід назвати стоїцизм, який певною мірою заклав основи християнства та вірування в

безсмертя душі. Філософ-стоїк усе своє життя готується до смерті. І якщо при цьому він в обіймах смерті раптом злякається, то його моральна підготовка довжиною в життя буде позбавлена сенсу. Так, відомий стоїк, римський імператор Марк Аврелій закликав людей не боятися смерті, прагнути до неї, як природно прагнуть усі живі істоти, оскільки й смерть є такою ж закономірним подією, як і молодість, старість, зростання, народження... Безперечно, у філософії стоїцизму є певний сенс, оскільки якщо відкинути людський фактор, то прагнення людини виключити зі свого життя саму смерть робить її життя примітивним, наповненим тривогою про неминучість свого кінця. Людина заганяє себе в екзистенціальний кут, позбавляючи сенсу саме своє життя. Але якщо людина спокійно приймає факт кінця свого земного буття, то це чинить позитивний вплив на власні душевні сили, формуючи особливий сенс свого земного існування.

Страх перед смертю виникає в людини перед невідомістю, але якщо спробувати проаналізувати людські страхи, то можна виявити, що ми боїмося не самої смерті як такої, а небуття – чорного ніщо, що позбавлене всякого сенсу. Людина боїться знищення себе: свого характеру, індивідуальності, звичок, розуму, досягнень, емоцій, почуттів. Знищення власної особистості і є страхом небуття, коли ми, звикнувши до земного, полюбили відчувати, пізнавати, насолоджуватися й не готові прощатися з цим. Саме сум за пізнаним викликає страх перед непізнаним кінцем.

Страх перед смертю також є переважною заслугою суспільства. Воно не формує в людей готовності до смерті як закономірного завершення життя, і загалом це не поширюється. Певне навіювання зі сторони соціуму формує в нас уявлення смерті як кари, а не як невід'ємної частини життя, без якої немає сенсу та цінності всьому живому, а атеїстичний підхід «дарує» безнадію людям на затребуване безсмертя. Проте силу надії має релігія, яка по суті була створена, щоб люди наповнювали життя певним сенсом, вірили, що смерть – це не кінець. Кожна світова релігія сприймає душу людини як ядро особистості, признаючи її безсмертя. Такий підхід був розвинений ще Августином Блаженным, який свого часу запропонував докази існування Бога та безсмертності людської душі. Межі пізнаної істини, на думку Августина, є можливості людського розуму, усе, що понад, – це інтуїція, пов'язана з божественним одкровенням. Будь-яка пізнана істина не може бути противна вірі.

Релігійний світогляд відображає смерть як передумову до всієї повноти реалізації життя потойбічного в усіх онтологічних параметрах. Практично кожна релігія не говорить про те, що людина існуватиме вічно в земному житті, а формує та проповідує торжество праведників та кару грішників у потойбіччі.

Наприкінці ХХ століття філософ І. В. Вишев одним з перших систематизував наукові поняття про безсмертя, давши цьому назву «імортологія». На його думку, безсмертя можна розглядати з двох боків: 1)

безсмертя душі – релігійне уявлення, згідно з яким людська душа живе вічно, незалежно від тіла; 2) безсмертя самого фізичного тіла – уявлення про вічно живу людину.

Відомий французький філософ М. де Монтень зазначив, що безсмертя обіцяють нам тільки Бог і релігія; ані природа, ані наш розум не говорять нам про це, а англійський дослідник Б. Рассел писав, що Бог і безсмертя – ці центральні догми християнської релігії не знаходять підтримки в науці. Люди будуть і надалі вірити в безсмертя, тому що це приємно». При цьому прагнучи показати, що душа, як і тіло, смертна, Рассел підкреслював: усе свідчить про те, що наше розумове життя є пов'язаним з мозковою структурою й організованою тілесною енергією. Розумно було б припустити те, що коли припиняється життя тіла, разом з нею припиняється й розумове життя». Позиція цих філософів фактично заперечує потойбічне життя та безсмертя, оскільки вони визначають смерть як кінець функціонування організму, а душу як процес функціонування мозку, тобто коли помирає тіло, помирає душа й сама особистість.

Але саме ця віра у вічне життя, нав'язана ніби тільки релігією, і змушує науковців шукати вирішення одвічної дилеми. У сучасних умовах з розвитком високих технологій людина продовжує не знати остаточно, чи справді існує душа, але інтенсивно шукає способи досягти подовження молодості, а то й тілесного безсмертя. У даному разі наука вбачає можливість досягнення нетлінності в декількох напрямках. Учені доводять, що поки живе мозок, доки живе й сама людина як особистість, оскільки він є носієм індивідуальності людини, її мислення, пам'яті, світогляду, тому саме пересадка головного мозку є оптимальним варіантом досягти безсмертя. У цьому разі є певний нюанс, оскільки мозок є невічним і старіє так само, як і людське тіло, тому все ж таки через певний час і він перестане функціонувати. Другим варіантом є генна інженерія, за допомогою якої буде можливим створення точної копії себе, об'єднання з комп'ютером та подовження самого життя. Третім – розробки кріобіології, за допомогою якої можна буде заморозити своє тіло на певний час та знову ж таки подовжити його існування на певний час.

На нашу думку, людство не є готовим до безсмертя. По-перше, прогрес полягає в зміні поколінь, надбанні нового, а при можливості вічного існування людина може активно порушити споконвічні моральні підвалини, вирішуючи, хто вартий безсмертя, а хто ні. По-друге, загроза знецінення життя як такого. Зникає сенс самого існування. Людина, знаючи про свою конечність, намагається якоюсь мірою цінувати кожну хвилину власного життя.

Отже, сучасна людина й дотепер смерть розглядає як явище невідворотне, якого потрібно боятися й відрікатися від нього. Страх смерті виникає з того, що людина не може пізнати феномен смерті, досягнути її сутності. Проблема безсмертя повною мірою розкривається лише через

релігійну свідомість людини. Саме релігія визначає безсмертя як вічність душі, яка знаходить прихисток відповідно до своїх діянь на землі. При цьому проблема безсмертя може визначатися й через науково-біологічні й філософсько-моральні аспекти. До першого можна віднести те, що наука передбачає лише теоретичні способи досягнення безсмертя, до другого те, що безсмертя завбачає знецінення життя та моральності людини, її колективної пам'яті та ціннісних орієнтирів, що повною мірою виявляється в сучасному високотехнологічному суспільстві.

ОСМИСЛЕННЯ ЯВИЩА ЕВТАНАЗІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ю. В. Клетьонкіна, студентка

**Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Л. А. Васильєва
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554144>

Спроби осмислення проблеми евтаназії неодноразово мали місце в науковій літературі, проте вона й надалі залишається актуальною й дискусійною, оскільки кризові умови сучасної цивілізації ставлять перед людиною нові виклики й потребують нового осмислення й розуміння проблеми.

Даючи дефініцію поняття «евтаназія» (від грец. εὖ – добре та грец. θάνατος – смерть), зазначимо, що це практика припинення життя людини в швидкий та безболісний спосіб, коли людина, перебуваючи в передсмертному стані, відчуває нестерпні болі та страждає.

У багатьох країнах світу евтаназія розглядається як право на вільний вибір людини та «гідну смерть» без страждань. Згода є достатньою умовою для пришвидшення невідворотного процесу смерті людини. Тут слід зазначити, що починаючи з ХХ століття в багатьох європейських країнах все більше голосів лунало за легалізацію евтаназії. Так, першою країною, яка легалізувала евтаназію, були Нідерланди, а у Швейцарії вперше було дозволено евтаназію для іноземців. При цьому для багатьох актуальними залишаються питання: Чи можна вважати евтаназію вбивством? Чи варто легалізувати евтаназію та хто саме має брати на себе відповідальність за прийняття такого рішення?

Відповіді на ці запитання потрібно, перш за все, шукати в методі історичного реконструювання даної проблеми. Як відомо, після дослідження багатьох захоронень давніх людей науковці дійшли висновку, що уявлення людей про смерть з часом змінювались. Люди з великою пошаною ставились до цього процесу, вірячи в потойбічне життя, безсмертя душі. Так, наприклад, стародавні індійці вважали, що смерть – це ворота переродження душі, а світ розвивається за своїми космічними законами (дхарми), що перебувають у нерозривному зв'язку з морально-ціннісними законами, які впливають на людину (карма).

Більшою мірою філософський дискурс розглядає евтаназію як співвідношення природного й культурного в житті людини. Тут не існує однозначного термінологічного визначення поняття «евтаназія». Це переважно медичний термін. Але при цьому філософія ставить перед нами питання доцільності самого процесу примусової смерті та представляє затребувану спробу фундаментальних досліджень людського буття у світі.

Про смерть як благо для хворого говорили Сократ, Платон, філософська школа стоїцизму. Так, у своєму діалозі «Федон» Платон стверджував, що душа не має початку й безсмертна. Аристотель же вважав, що в людині безсмертним є тільки її розум, який після смерті зливається з вселенським розумом. Смерть за Аристотелем – це своєрідна природна протилежність життя. На противагу їм, Епікур і Лукрецій Кар відкидали вчення про безсмертя душі. Вони намагалися у свій спосіб звільнити людину від страху перед смертю та потойбічного життя. Так, Епікур стверджував, що смерть неможливо відчуту тому, що після смерті людська душа розпадається на атоми. Коли людина існує, то смерті ще немає, а коли смерть приходить, то людини вже немає, а для Лукреція Кара смерть – це природний процес, який притаманний усьому живому, Всесвіту в цілому, тому не потрібно боятися смерті.

Роздуми Ф. Бекона також викликають інтерес, оскільки він зазначав, що обов'язок медика полягає не лише в тому, щоб відновлювати здоров'я людини, але й в тому, щоб пом'якшувати її страждання, викликані хворобою, а якщо недуг визнано невиліковним, лікар повинен забезпечувати пацієнту легку й мирну смерть, адже немає на світі блага більшого, ніж подібне ставлення. На нашу думку, таке ставлення має сенс, оскільки кожна людина у своєму житті проходить через купу випробувань та страждань (через які, можливо, і з'явилася недуга) ще до хвороби, тому не заслуговує терпіти страждання ще й перед смертю, яка вочевидь вже є неминучою.

Відомо, що евтаназія має різні форми: примусову (спричинення легкої, швидкої, штучної смерті хворій людині, але поза її волею, за приписом іншого, який несе або повинен нести відповідальність за прийняте рішення); добровільну (спричинення легкої, швидкої штучної смерті хворій людині за її власним бажанням, коли людина цілком усвідомлює майбутню процедуру позбавлення себе життя). На нашу думку, примусової евтаназії як такої не повинно бути взагалі, оскільки кожна людина має сама обирати свій шлях прийняття страждань або їх позбавлення. Ніхто не повинен примушувати людину до смерті, і, як зазначено в Конституції України, кожен має право на життя, яке б воно не було. Убивцею є той, хто примушує людину до кроку відмови від життя.

З юридичної точки зору застосування евтаназії відповідає одному із основних принципів існування права – принципу гуманізму. При цьому незастосування евтаназії призводить до порушення інших прав і свобод

невиліковно хворої людини, таких як право на свободу вибору та право на повагу до гідності.

Прихильники еутаназії вважають, що перехідна стадія від життя до смерті не повинна бути такою страждальницькою і принизливою для людської гідності. З правової точки зору існування права на життя передбачає право на прийняття рішення щодо власного тіла, у тому числі й право на смерть; з медичної – якщо безнадійно хворого чекає важка, нестерпна, недалеко в конкретно визначений термін смерть, то чи не краще такого хворого позбавити страждань. У свою чергу, противники еутаназії висувають такі аргументи: неприйнятність еутаназії йде від культурної традиції, яка розглядає людське життя як найвище благо й найвищу цінність людини, легалізація ж еутаназії призведе до девальвації цих цінностей, знижуючи цінність самого людського життя. Практика еутаназії небезпечна також діагностичними помилками. Немає впевненості, що ідея еутаназії має під собою чіткі науково-клінічні й організаційно-медичні гарантії. Узаконення еутаназії може викликати можливість зловживань з боку медперсоналу, криміналізації медицини в цьому питанні.

І, насамкінець, рішення про еутаназію, попри те, що здійснюється особою усвідомлено, однак може бути поспішним і незваженим, залежним від зовнішніх впливів (насильства, погроз, шантажу, умовлянь). Заклики про те, що еутаназія, яка має своє представлення в деяких країнах світу (Нідерланди, Бельгія, США) та неминуче повинна бути легалізована в усіх інших країнах, змушують поставити дану проблему в ранг міждисциплінарного дослідження, привертаючи увагу всіх науковців з різних галузей знання. При цьому найкращим рішенням цього питання був би розвиток самої медицини та підтримка принципів гуманізму в суспільстві.

Таким чином, еутаназія – це досить складне соціально значуще явище, що має багато суперечностей й дуальну природу свого виявлення. Єдиного універсального рішення з цього питання не може бути, оскільки вибір між життям і смертю не має робитися кимось конкретно. Найкращим рішенням проблеми еутаназії є її недопущення, але не в сенсі заборонення процедури, а в прагненні держави піклуватися про здоров'я своїх громадян та не приймати інтегрований стандартних рішень. Проблема еутаназії має не тільки вузький медичний характер, вона набуває значення морально-етичної проблеми людства. Саме тому сучасний проблемний ряд феномену еутаназії має представити якісну трансформацію базисних характеристик людської присутності у світі й вимагає нових досліджень та осмислень. Людям не слід боятися смерті. Смерть надає сенс життю, бо без неї життя було б безглуздом. Якби ми були безсмертними, то не мали б щастя, оскільки все здавалося б нудним. Проте через страх смерті, страх того, що ми не встигнемо досягти поставленої мети або побачити близьких людей ще раз, ми починаємо цінувати кожен мить життя та витратити її з

користую, так щоб перед смертю не жалкувати про згаяний час та можливості.

THE SPIRITUAL CRISIS OF MODERN MAN

Pavlenko K., student

Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554150>

Great world changes are taking place in the world due to globalization processes, but the impact of globalization on spirituality has not been studied enough and needs further development. After all, spirituality is the inner world of man, the center of their intellectual and emotional-volitional forces in the unity of consciousness, self-consciousness, worldview and will.

According to scientists, the concept of “spirituality” is a category of ethics that determines the moral dimension of human life. It is a living source of human virtues, its moral capacity and the highest value.

In modern non-classical and post-classical philosophy, the problem of spirituality is becoming increasingly important. This is due to the general anthropological turn that has taken place in modern philosophy, and the desire to overcome rationalism and irrationalism in the understanding of man, to consider the reasons for the global spiritual crisis that struck humanity in the XX century, finding ways to overcome it. A significant contribution to the development of the problem of spirituality was made in philosophy, inherent in such philosophers as Martin Buber, Max Scheler, Pierre Teilhard de Chardin, Jose Ortega - and - Gasset, Albert Schweitzer, Erich Fromm, Victor Frankie. The leading idea of these scientists is: an intelligent person at the turn of the ages was unable to overcome all sorts of crises of life, including global ones, so they must be replaced by a spiritual person. And, according to the definition of these scientists, spirituality is a general cultural phenomenon that contains not only abstract theoretical values and ideals, but also acts of conscience, truth and beauty.

The main problem is the blurring of moral values. Everything is entangled in the chaos of definitions and concepts, such as: gender, distortion of the family, secularity, hedonism, new medical technologies (cloning, genetic engineering, eugenics), some even suggest deriving a new human species through better crossbreeding (Francis Galton).

The term “tolerance” roughly covers all the holes of spiritual capitulation to the world of lies and the cult of material goods – thus there is a gradual “preparation” of us for the fatal end of the “last days”.

We are given free choice, but this will does not free us from choosing the wrong one. The question remains: how to distinguish a true prophet from a false one? Especially since there are many of them today, and humanity is tired of the past, does not see joy in the present and scared of the future, so it is ready to

follow anyone who will answer painful questions and promise immediate change for the better.

There are a number of negative conditions that prevent the formation of spiritual and moral qualities of the individual: low self-esteem; lack of friendliness in the atmosphere of the team; the presence of self-doubt in a person, a low level of moral consciousness. In life, a person can be affected by external pressure of social restrictions, propaganda. The individual has the right to make completely free decisions, being fully responsible for their spiritual-moral self-determination.

Therefore, the spiritual and moral values of man can not be compared with the purely declared values, deprived of the individual's significant attitude to life. Psychological origins of spiritual values lie in human desires.

The solution to the problem of spirituality around the world is as follows:

- deepening the study of human spirituality, attention to their inner world, their feelings and experiences;
- solving global problems by combining the collective efforts of all countries and peoples of the world;
- forming a holistic view of public life, the relationship between society and man.

“Educate through learning” is the main way to solve the problem.

ДУАЛЬНА ПРИРОДА ЯВИЩА РЕЛІГІЇ

Сніда А. В., студент

***Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент С. Є. Чмихун
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554152>

Релігія як духовна складова людства, унікальне середовище діалогу культур здатна створювати цікаві дифузні форми вірувань, поєднати різні світогляди людей та формувати нові релігійні течії, але при цьому виникає питання: чи знатна культура витіснити релігію, зайнявши її місце?

На нашу думку, незалежно від бажання людей та їх світогляду в зовсім недалекому майбутньому релігія як духовна складова людства може змінити свої форми, чи навіть повністю зникнути в силу надзвичайно швидкого технічного прогресу, розвитку штучного інтелекту та інших інноваційних перетворень, що базуються на кризах людства. Так, на початку нового тисячоліття вже існують країни, де відсоток невіруючих, атеїстів, агностиків більше кількості віруючого населення (наприклад, Чехія, Швеція, Норвегія, Австралія та ін.) [4]. Як відомо, усі ці країни мають високий рівень розвитку науки, освіти, відрізняються інтенсивним впровадженням в повсякденність новітніх технологій, за рахунок чого, рівень життя значно зростає. Але чи можна сказати, що тільки наука, високий рівень життя та освіта впливають на зменшення кількості віруючих людей?

Для того щоб розібратися в поставлених запитаннях, звернемося до історико-політичних чинників, що впливають на формування зазначеного явища й підкреслимо, що релігійність самої людини залежить і від політичної складової не в меншій мірі, ніж від культурної. Яскравим прикладом тому може служити політика Радянського Союзу та інших закритих суспільств, в яких формально не було проголошення щодо боротьби з релігійним світоглядом, проте конкретні дії керівництва держави показували зворотнє: здійснювалися масові арешти, переслідувалось духовенство та релігійні проповідники, знищувались церкви. Лише в період Другої світової війни, держава почала відбудовувати храми та під жорстоким контролем дозволила церковну діяльність. Така політика може бути прикладом ідеологічного впливу держави на культурно-релігійну складову народу, його духовну спадщину. По-суті, така політика побудувала командно-керуючу систему, що мала копіювати саме явище релігії. Саме це мав на увазі К. Маркс, коли говорив про релігію як про опіум для народу: «Релігія є самосвідомістю та самовідчуттям людини, яка ще не знайшла себе, або вже себе втратила» [4, С. 57]. Доречним тут буде пригадати твір відомого американського письменника Р. Бредбері «451 градус по Фаренгейту» [1], в якому автор намагається донести нам думку, що віра допомагає людині пережити ситуації загальної кризи й дарує, перш за все, надію на краще. Коли все йде шкереберть, людина прагне надіятись та вірити хоч у що, оскільки у неї є нагальна потреба в цьому. Саме це надає сенсу її життю. Дає сили подолати труднощі, і це може бути, як релігія, так і переможна політична ідея. Вибір робить людина сама.

Отже, явище релігії – значущий духовний феномен людської культури, політики. Воно має одну з визначальних ролей у формуванні та збереженні цінностей як окремої людини, та і усього суспільства в цілому. Однак, при цьому явище релігії може виступати у ролі якоря, зупиняти соціальний розвиток окремого суспільства, ставати своєрідним захисним механізмом людської свідомості та психіки, формуючи сталі уявлення про заборону та контроль.

Людині властиве бажання відчувати себе частиною чогось більшого, усвідомлювати, що її життя не марне та прагнути до колективних форм існування, але при цьому вона має сама для себе вирішувати значущість такої колективної цінності через різні культурні форми, пам'ятаючи, що культура не витіснить, а лише здатна на певний час замінити собою релігію, зайнявши її місце, тобто стати релігією.

Список використаних джерел:

1. Бредбері Р. <https://azbyka.ru/fiction/451-gradus-po-farengajtju/> (дата обращения 10.12.2020)
2. Бучма О. Співвідношення понять «релігія» і «релігійність» / О. Бучма // Академічне релігієзнавство : Підручник. К. : Світ Знань, 2000. С. 520–522.

3. Страны с самым низким уровнем религиозности (статистика за 2012) <https://visasam.ru/emigration/religiya/strany-gde-net-religii.html> (дата обращения 02.01.2021)

4. Лялина Г. Маркс и Энгельс об атеизме, религии и церкви / Г. С. Лялина, М. М. Персиц. М.: Книга по Требованию, 2013. 668 с.

GOTHIC STYLE AND ITS PLACE IN THE ARCHITECTURE HISTORY

Nastya Chistyakova 415 gr.student,

National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute"

Language advisor: Natalia B. Zjubanova,

senior lecturer of Foreign Languages Department,

National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute"

Ukraine

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554154>

Architecture's well-known field of knowledge included in the sphere of spiritual and material culture. Also, the architecture makes us feel the emotions embedded in it. It's true because the architecture is often called "frozen music". The architecture was often changed and updated, groomed and restored without stopping this cycle, never stopping. Overwhelming old and new enticing us emotionally. Each style is special and unique but the Gothic style evokes fear, horror, interest and mystery of admiration for some of the buildings. It's interesting to consider Gothic architecture.

- Gothic architecture began to develop in Western and Central European architecture, corresponding to the mature and late Middle Ages.

- The height of the Gothic temples was achieved by using the frame system in construction.

- The features include vertical ledges - buttresses, cross vaults, carved pediments - vimpergs, pointed openwork towers - pinnacles, lancet windows and portals. The facades were decorated with intricate ornamentation and sculptures.

- Gothic style combined glass, stone, and bright colors of wall paintings and stained-glass windows. The expressive style conquered with the shine of gold, and the spiers, soaring upward, demonstrated a person's desire for the sky, and served as a reminder of the spiritual side of life.

- This architecture symbolizes infinity, tangibly expressing all that, mystical and mysterious, that is in the soul of every person.

- The style itself originated in France, spreading throughout Western Europe.

- France is rich in medieval architecture, from small Romanesque churches to great Gothic cathedrals.

- The most prominent examples are the great Gothic cathedrals of France, including Notre Dame in Paris, Reims Cathedral, Chartres Cathedral and Amiens Cathedral.

- The French regions have created their own original versions of the style, replacing some of the features with their locality. Newest styles were created in the provinces of Anjou, Maine, and Burgundy.

- Gothic is rightly associated with the heyday of German art, which was never able to accept the idea of the Renaissance.

- The creations of the German masters of the Gothic style have become one of the most valuable contributions to the history of world culture. Cologne Cathedral in Germany, which to this day is considered one of the greatest creations of the Gothic, was once admired by many artistic masters.

- However, in Alsace, you can see the seemingly impossible - the interweaving of French and German Gothic. To this day, the unfinished Strasbourg Cathedral reflects this interweaving in the best possible way.

- Gothic in England emerged very early (at the end of the 12th century) and existed until the 16th century.

- The sluggish development of cities led to the fact that the Gothic cathedral here became not a city one, but a monastic one, surrounded by fields and meadows.

- At the same time, the English Gothic school was created under the influence of territorial acquisitions, the annexation of the Norman and Angevin provinces to England; she retained traces of this origin from two sources.

- English Gothic as a whole differs from French or German in great rationalism, simplicity, tectonicity.

- Many of the largest and finest pieces of English architecture, notably England's medieval cathedrals, are largely Gothic.

- This movement, which gave the world the Tower Bridge, Neuschwanstein Castle, Westminster Palace and other masterpieces of architecture, was called neo-Gothic.

- Vladislav Gorodetsky, who lived in Kiev at the beginning of the 20th century, designed and built in 1901-1903 the famous tenement house with, the facade of which was decorated with numerous sculptures of monsters, by analogy with Gothic gargoyles. And although the style of this unusual chimera in Kiev building is eclectic, the sculptures and individual external elements of the facade serve as a clear reminder of medieval Gothic architecture.

Conclusions: It should be mentioned that this architecture style is considered as historical one. It's interesting as well as important for learners studying architecture, design and peculiarities connected with this direction in the given field of knowledge. It is useful for learners to watch and distinguish Gothic architecture style in Ukraine and abroad.

Список використаних джерел

1. Готика. Изобразительное искусство Средних веков 1140-1500. Бруно Кляйн
2. Всемирная история архитектуры. Эжен Виолле-ле-Дюк.
3. <https://www.topdom.info/article/catarticle1/articlenews420.php>
4. <https://yourwo.com/готический-стиль/>
5. <http://арх.novosibdom.ru/node/435>
6. https://ru.wikipedia.org/wiki/Готическая_архитектура
7. <https://www.hisour.com/ru/english-gothic-architecture-29026/>
8. <https://architecturalidea.com/architect/osobennosti-nemeckoy-gotiki/>

***INNOVATIVE ATTITUDE TO SCIENCE OF OUTSTANDING WOMEN IN
DIFFERENT PERIODS OF OUR HISTORY***

Nikita Rudenko 219st gr. student,

***National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov
Aviation Institute"***

Language advisor: Natalia B. Zjubanova,

senior lecturer of Foreign Languages Department,

***National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov
Aviation Institute"***

Ukraine

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554160>

The presence of women in science spans the earliest times of the history of since wherein they have made significant contributions. Historians with an interest in gender and science have researched the scientific endeavors and accomplishments of women, the barriers they have faced, and the strategies implemented to have their work peer-reviewed and accepted in major scientific journals and other publications.

The involvement of women in the field of medicine occurred in several early civilizations, and the study of natural philosophy in ancient Greece was open to women. Women contributed to the proto-science of alchemy in the first or second centuries AD. During the Middle Ages, religious convents were an important place of education for women, and some of these communities provided opportunities for women to contribute to scholarly research

Gender roles were largely deterministic in the eighteenth century and women made substantial advances in science. During the nineteenth century, women were excluded from most formal scientific education, but they began to be admitted into learned societies during this period. In the later nineteenth century, the rise of the women's college provided jobs for women scientists and opportunities for education.

•To a large extent, women's higher education in continental Europe was pioneered by this first generation of Russian women. They were the first

students in Zürich, Heidelberg, Leipzig, and elsewhere. Theirs were the first doctorates in medicine, chemistry, mathematics, and biology.

Alice Ball (1892-1916)

American chemist Alice Ball was the first woman and first African American to receive a master's from the University of Hawaii and went on to become the university's first female chemistry professor. At just 23 years old, Ball developed a groundbreaking treatment for leprosy -- a disease which previously had little chance of recovery and forced victims into exile.

Prior to Ball's research on leprosy, the best treatment available was chaulmoogra oil, which was difficult for patients to ingest or apply topically and too thick to inject. While working as a research assistant at Kalihi Hospital in Hawaii, Ball developed an easily injectable form of the oil that ultimately saved countless lives and became the best treatment for leprosy until the 1940s.

Unfortunately she died before she was able to publish the findings, and the president of the University of Hawaii attempted to claim the research as his own until Ball's former supervisor publicly spoke out that she deserved the credit for the lifesaving injection. It wasn't until the 21st century that her achievements were fully recognized and the governor of Hawaii declared February 29 "Alice Ball Day."

Rosalind Franklin (1920-1958)

Legend has it that British chemist and DNA researcher Rosalind Franklin knew she wanted to be a scientist since she was 15 years old. That dream went on to become a reality when she was offered a prestigious scholarship to King's College London, where she became an expert in the X-ray crystallography unit.

Franklin's research data was the first to demonstrate the basic dimensions of DNA strands and reveal the molecule was in two matching parts, running in opposite directions. Her data was used by James Watson and Francis Crick to get their research on the DNA model across the finish line, and was published separately as supporting data alongside Watson, Crick and Maurice Wilkins' research articles in Nature.

Many people in the scientific community argue that Franklin should have been awarded a Nobel Prize alongside Watson, Crick and Maurice Wilkins, who won the 1962 Nobel Prize in Physiology or Medicine "for their discoveries concerning the molecular structure of nucleic acids and its significance for information transfer in living material." Unfortunately, Franklin died from ovarian cancer in 1958, just four years before the prize was awarded, even though at the time the organization could have awarded it posthumously.

Dorothy Hodgkin (1910-1994)

Dorothy Hodgkin was a British chemist on the cutting edge of X-ray crystallography. In 1964, Hodgkin became the first and only British woman to win the Nobel Prize in Chemistry "for her determinations by X-ray techniques of the structures of important biochemical substances."

Throughout her career, she made numerous breakthrough discoveries, including the atomic structure of penicillin, the structure of vitamin B12 and the

structure of insulin. Hodgkin also spent decades improving X-ray crystallography techniques, which made it possible for her to complete her innovative research on insulin and improve treatments for diabetes.

She also became the second woman to win the UK's prestigious Order of Merit in 1965. While Hodgkin was a professor at Oxford University, she even mentored Prime Minister Margaret Thatcher, who would go on to win the Order of Merit herself.

Grace Hopper (1906-1992)

Grace Hopper was a trailblazing computer programmer who helped develop multiple computer languages and is considered one of the first programmers of the modern computing age.

Armed with a master's degree and PhD in mathematics from Yale, Hopper went on to have an influential career in the private sector and the US Navy. She joined the US Naval Reserve in 1943 to help with the American war effort, and throughout WWII she worked in a prestigious lab responsible for top-secret calculations such as calibrating minesweepers, calculating the ranges of anti-aircraft guns and checking the math behind the creation of the plutonium bomb.

Her career also contributed to modern computer vernacular. While Hopper was developing some of the earliest electromechanical computers -- MARK I and MARK II -- she dismantled a malfunctioning computer to find that a dead moth was causing the problem. She became the first person to call computer problems "bugs" in the system.

Problematic public statements

In January 2005, Harvard University President Lawrence Summers sparked controversy at a National Bureau of Economic Research (NBER) Conference on Diversifying the Science & Engineering Workforce. Dr. Summers offered his explanation for the shortage of women in senior posts in science and engineering. He made comments suggesting the lower numbers of women in high-level science positions may in part be due to innate differences in abilities or preferences between men and women. Making references to the field and behavioral genetics, he noted the generally greater variability among men (compared to women) on tests of cognitive abilities, leading to proportionally more men than women at both the lower and upper tails of the test score distributions. In his discussion of this, Summers said that "even small differences in the standard deviation [between genders] will translate into very large differences in the available pool substantially out [from the mean]". Summers concluded his discussion by saying:

So my best guess, to provoke you, of what's behind all of this is that the largest phenomenon, by far, is the general clash between people's legitimate family desires and employers' current desire for high power and high intensity, that in the special case of science and engineering, there are issues of intrinsic aptitude, and particularly of the variability of aptitude, and that those considerations are reinforced by what are in fact lesser factors involving socialization and continuing discrimination.

Despite his protégée, Sheryl Sandberg, defending Summers' actions and Summers offering his own apology repeatedly, the Harvard Graduate School of Arts and Sciences passed a motion of "lack of confidence" in the leadership of Summers who had allowed tenure offers to women plummet after taking office in 2001. The year before he became president, Harvard extended 13 of its 36 tenure offers to women and by 2004 those numbers had dropped to 4 of 32 with several departments lacking even a single tenured female professor. This controversy is speculated to have significantly contributed to Summers resignation from his position at Harvard the following year.

Список використаних джерел

1. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Women_in_science
2. <https://edition.cnn.com/2020/01/27/world/women-in-science-you-should-knowscn/index.html#:~:text=In%20fact%2C%20according%20to%20United,scientific%20researchers%20worldwide%20are%20women.&text=And%20according%20to%20the%20Pew,computer%20science%20and%20physical%20science.>
3. <https://www.britannica.com/topic/Women-in-Science-2100321>
4. <https://blogs.cdc.gov/niosh-science-blog/2013/11/13/women-in-science/>

THE PROBLEM OF SPIRITUALITY IN THE MODERN WORLD

Saad Osama Hussein

Supervisor - Associate Professor Bilchuk N.L.

National Aerospace University. ME Zhukovsky

«Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554162>

Spirituality is the inner world of man, the center of his intellectual and emotional-volitional forces in the unity of consciousness, self-consciousness, worldview and will. Spirituality objectifies its values in ideas, principles, norms, standards, actions of positive or negative social orientation, which are formed through the perception and evaluation of environmental phenomena. In the structure of spirituality it is expedient to distinguish between spirit and soul.

As a complex phenomenon of human existence, spirituality covers its various spheres. Usually these areas are science, morality and art, because it is believed that a person who knows the world, creates artistic values and lives morally - thus has the features of spirituality. Prof. S. Krimsky notes that "spirituality includes three principles - cognitive, moral and aesthetic". They correspond to the highest moral values - truth, goodness, beauty, as well as three types of spiritual creators: the one who knows (thinker, sage), the righteous (saint), the artist (poet, composer, etc.). All three parties together create what is called spiritual life, spiritual search. They are integrated into one whole by religion and worldview.

The concept of spirit is associated with the activity of consciousness. The spirit is always active and full of creative energy. It is due to the activity of the

spirit that a person perceives and evaluates the world primarily in ideas of different worldviews: philosophical-humanistic, moral-ethical, ecological, religious and others. However, the spirit is the integrity in the structure of the personality that makes it what it is.

The current crisis of society - systemic, consists of crisis: in spirituality, morality, ideology, politics, economics and social life. The spiritual crisis is the deepest, the most terrible, it is a crisis of the first order. This is facilitated by the propaganda of cruelty, spirituality, violence, weakening of educational work by the executive authorities, educational and cultural institutions. We are experiencing a crisis of personality - the loss of those inner limitations and virtues that do not allow human society to fall into the abyss of their dark instincts. People, the further they go, the more they take part in the pursuit of today's goals, things, the society in senseless accumulation crosses all reasonable limits, takes time, nerves, forces. Our civilization is monetary. Unfortunately, a sign of the accelerated development of civilization is the backwardness and decline of spirituality.

History has shown that man, who develops spiritually, returns to animal existence, becomes aggressive and eventually self-destructs. The inconsistency of individuals with certain spiritual qualities leads to the destruction of society. The decline of spirituality leads to human degradation. To form spirituality means to educate a person in the spirit of true humanism, comprehensively and thoroughly, taking into account the above spiritual foundations of the person, as well as the current state of natural and social sciences, economic and cultural development, literature and art, social and political relations in the world and in our country. This process involves the restructuring of society on the basis of democracy, justice and fairness. It is important to emphasize that not only spirituality depends on the level of socio-political, scientific, technical and artistic development of society, but all these aspects of socio-cultural development, as well as its pace, depend on the depth and stability of people's spirituality. The qualitative state of society, the course and direction of its further progress is largely determined by its spirituality. In other words, spirituality is not only an indicator of the nature of society, but also one of the factors of its development. Understanding the components and fundamentals of a person's spirituality is the first step towards its formation.

In modern society, the main prerequisite for the formation of a person's spirituality - freedom - has already been declared. It is the freedom to express one's talent, intelligence, abilities and capabilities. Freedom of conscience is also declared - the right to profess any religion or not to profess any. However, there is a lack of a culture of educating a person's spirituality, especially in the confessional sphere.

The individual as a member of society is integrated into various social structures through interpersonal relationships, which are regulated by law and moral norms, the values of spiritual culture. Therefore, living without morality

can only lead to social disorganization and destruction, as we see in today's globalized world.

Society must be deeply interested in new spiritual values in order to renew and modernize, to create the best conditions for the realization of human creativity, to overcome spirituality and social alienation. After all, social activity is not an end in itself, but a means of realizing one's status as a creator of a dignified life.

Література

1. Бердяев Н. А. Я та мир об'єктів (опыт философии одиночества и общения) // Мир философии. – Ч. 2. – М., 1991. – С. 252.
2. Більчук Н. Присутність смерті як складова духовності // Духовність як складова української державності. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 квітня, 2019р., с. 53-54
3. Кримський С. Заклики духовності ХХІ ст. / https://pidru4niki.com/16631116/psihologiya/krimskiy_zakliki_duhovnosti_xxi_stolittya
4. Липка О. Проблема формування духовності особи в сучасному українському суспільстві // http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20417/02_Lupka.pdf?sequence=1

ПІЗНАННЯ ТА СПИРИЙНЯТТЯ САМОГО СЕБЕ

Щикно В.Ю., студентка

*Науковий керівник - канд. філософ. наук, доц. Більчук Н.Л.,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554166>

Кожна людина рано чи пізно починає думати про свої почуття, знання, бажання. Те, що на нас впливає цей світ, ми можемо спостерігати з дитинства. Дуже складно протистояти натовпу або пливти проти течії.

Хто може зробити тебе щасливим, як не ти сам? Наш головний мозок страхує наше пізнання, тому нам іноді не так важко міркувати про себе, як лячно подивитися на себе збоку. Хто я? Чого я досягнув? В чому моє покликання? Де мені знайти взаєморозуміння із собою? В яких глибинах себе я зможу знайти щастя? Цей перелік запитань може підштовхнути нас до такої ідеї, яка полягає в загальному питанні «Як саме мені пізнати та сприйняти себе таким, який я є?».

Саме у філософії видатного мандрівного українського філософа – Григорія Сковороди існують такі роздуми. Сковорода вважає, що саме життя – це філософія. Філософствувати — значать «перебувати на самоті з собою», на самопізнання слід спрямувати людське життя. Як власну матір можна знайти вдома, так і своє щастя людина здобуває всередині себе. Мета людського життя — це «внутрішній світ», «радість серця», «міцність душі», «веселість серця». Саме вони є завершенням усього добра та

найвищим благом і для філософів, тобто головною якістю людини є не стільки «теоретичні» пізнавальні здібності, скільки емоційно-вольове ество її духу, серце, з якого виростає і думка, і прагнення, і почування. Подібно до Сократа, Сковорода дотримується тверджень: «пізнай себе», «поглянь у себе». Близьким до традиційних античних поглядів є висування у філософії ідеалу «евдемонії» (щастя, блаженство - найвища мета людського життя), проповіді «автаркії» (самодостатності, незалежності від зовнішнього світу), «аскези» (стриманості, відмови від життєвих благ). Причина людських страждань - у «неправдивому розумінні» суті речей. Зовнішній світ - «швидкоплинна річка», тому гонитва за його благами - безглуздя. Любов до зовнішності робить з людини раба, оскільки видимість засліплює, веде в темряву помилок. А істинне пізнання проникає в незмінну сутність речей, тому воно може стати основою справжнього щастя, тобто Сковорода йде за сократівським принципом тотожності щастя та істини.

«Сродна» або «споріднена» праця є однією з найважливіших передумов досягнення людиною щастя, реалізації справді людського способу життєдіяльності, самоствердження особи. Праця за покликанням, яка відповідає пізнаній внутрішній природі, потребам і вродженим схильностям людини, є найвищою насолодою і справжнім щастям.

«Неспоріднена» («несродна») праця є основним джерелом усіх суспільних бід.

«Спорідненій» і «неспорідненій» праці надається великого суспільного значення, оскільки Сковорода мріяв про таке суспільство, в якому люди зможуть реалізувати свої природні здібності і нахили в «спорідненій» («сродній») праці і отримуватимуть від неї радість і відчуття повноти свого буття. Але природні здібності повинні бути виявлені, розкриті. Освіта і виховання можуть їх лише вдосконалювати, але не створювати. Не освіта та знання роблять людину щасливою, а лише ретельне вивчення себе, що й відкриває шлях до щастя, спокою, душевної злагоди. Кожен повинен пізнати себе, свої природні нахили та здібності. Суспільство складається з окремих людей, і це є шляхом і до спільного блага, тому самопізнання у Сковороди виступає як універсальний засіб перетворення людини та світу, усунення світового зла. Ідея перетворення є центральною у філософській творчості Сковороди, у своїх творах він закликає стати істинною людиною: із зовнішньої — внутрішньою, із тілесної - духовною і в такий спосіб поєднатися з Богом, отже, з природою всього сутнісного. Можливість «сродної» праці для всіх виявляє себе в ідеї «нерівної рівності», тобто в реалізації кожним себе за своїми можливостями. У концепції «сродної» праці і похідної від неї «нерівної рівності» знаходить свій зрілий вияв антеїзм філософії Сковороди (термін походить від давньогрецького міфічного персонажа Антея, який черпав свою життєву силу в постійному зв'язку з матір'ю-землею). Етичні погляди Сковороди базуються також на самопізнанні, яке має остаточною метою

«мистецтво життя». Людина може знайти щастя через самопізнання. Для цього потрібно «жити за натурою», не спотворювати природне, задовольнятися малим. Найвищим усвідомленням цього є «вдячність» як певний ціннісний рівень людського буття, що поширюється на Бога, батьків, благодійників. Сміслова послідовність така: вдячність - благочестивість - самозадоволення. Завдання виховання — зберегти здоров'я та навчити вдячності.

Викладаючи принципи мистецтва життя, Сковорода вказує, що всі неприємності бувають від заздрощів, заздрість - від ремствування, а те - від невдячної долі, що вдень і вночі гризе дух. Невдячність породжує смуток, нудьгу, жадобу, заздрість, а її прагнуть задовольнити улесливістю, крадіжкою, ворожнечею, кровопролиттям. З нею пов'язується вічний смуток, збентеження, зниклої надії, відчай, тому для людського життя надія - у вдячності, яка задовольняється власним змістом, не зазіхає на чуже. У вдячності людина не втрачає власної гідності, а, навпаки, дістає стимул для змістовного спілкування з іншою людиною на основі поважання її особистої самотності.

В основі вчення Сократа лежить вислів дельфійського оракула: «Пізнай самого себе», який став поштовхом, що надихнув великого філософа перейти від питання: «Що я можу знати?» до проблеми: «Що я можу зробити?». Критикуючи релятивізм своїх вчителів-софістів, Сократ намагався сформулювати проблему, увага до якої була б гідна людського пізнання. «Істинне пізнання, з точки зору Сократа, покликане дати людині істинні орієнтири для її повсякденного життя». Все те, що людина відкриває для себе у сфері доцільності облаштування світу, природних і божественних явищ, важливе, в першу чергу, для того, щоб вона могла навчитись розумно і послідовно облаштовувати своє існування. Істинне пізнання, на яке націлені людські пошуки, не може бути нагромадженням фактів про навколишнє середовище, воно має бути націлене на формування справжніх орієнтирів для людського життя. Визнаючи універсальну міць людського розуму, Сократ міцно пов'язує його з людською поведінкою. Пізнання – шлях до розуміння, розуміння – шлях до самовдосконалення.

РЕЛІГІЯ ТА СУЧАСНА КУЛЬТУРА

Погоріла З. В., студентка

*Науковий керівник - канд. філософ. наук, доц. Більчук Н.Л.,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський Авіаційний Інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554168>

Існує ряд різноманітних за своїм змістом позицій відносно релігії і культури. Перша думка - релігія і культура знаходяться в ситуації несуперечливої єдності - співіснування, яке плідно впливає і збагачує їх обох. А інша думка навпаки вважає, що релігія і культура знаходяться в

стані стійкого антагонізму, характерно перманентним настанням один на одного з метою руйнування світоглядних підстав. При цьому культура в цьому протиборстві виявляється в ролі активного нападника, і релігії, як правило, доводиться захищатися аж до відповідних контрударів.

Ця парадоксальна ситуація має два можливих рішення. По-перше, протиріччя релігії і культури виникає з опозиції небесне-земне, чи вічність-історія, в якій культура ототожнюється зі сферою земних, кінцевих матеріальних інтересів, а релігія - з берегиною вічних трансцендентних смислів. У зв'язку з цим релігія вказує смертній людині, яка прагне до земних благ, на вічні, неминущі цінності, на закон відплати за всі скоєні вчинки і думки в майбутньому вічному житті. Від усвідомлення цього у людини відкривається духовний зір: перед вічним майбутнім земне існування здається вже другорядним і значущим тільки настільки, наскільки воно може сприяти вічному блаженству.

Таким чином, ставлення до культури цілком залежить від того, наскільки вона сприяє або перешкоджає духовним, релігійним прагненням людини. У першому випадку це буде релігійна культура, а в другому - світська, що не розділяє трансцендентних мотивацій.

Ситуація співіснування вибору призводить до формування у свідомості людей двох стандартів і способів життя: перший - відповідає релігійному світовідношенню, а інший - світському. Для уникнення ситуації подвійних стандартів, внутрішнього розколу в особистість на християнський і не-християнський спосіб світовідношення в залежності від ситуації, що склалася, необхідно досягти «гармонізації звичайному житті в часі і життя позачасовий, духовної» згідно ідеї літератора Томаса Еліота.

Розглянувши погляди на культуру і релігію в різні періоди історії, можна зробити висновок, що полеміка з приводу їх співвідношення і місця в житті суспільства так і залишилася незавершеною. Все мудро влаштовано, відштовхуючись від людської природи. Аксиоми гарні в природничих науках. Якщо говорити про науки громадські, то будь-яке положення, стає аксіомою, з неминучістю призводить до його догматизації і перетворюється в ідеологічний штамп з усіма витікаючими наслідками.

Сучасна людина іноді підштовхує на думку, що людство втрачає культуру, втрачаючи релігійну віру. І мова йде все ж про віру в Бога, без якого релігія не може бути релігією. Таким чином, завжди будуть актуальні слова Блеза Паскаля: "Якщо Бога немає, а я в Нього вірю, я нічого не втрачаю. Але якщо Бог є, а я в Нього не вірю, я втрачаю все". До сих пір багатьом здається, що для людини неминучий вибір між тим, що Бог є, і тим, що його немає. Вибравши перше, на думку Б. Паскаля, майже нічого не втрачається в разі, якщо вибір помилковий. Зате він може багато чого знайти, в тому числі і вічне блаженство, якщо вибір виявився вірним і Бог є. Зробивши другий вибір, ризикує втратити все, крім деяких вельми сумнівних благ земного життя, в тому випадку, якщо Бог все-таки є. Якщо

Бога немає, то він і при цьому нічого не знаходить. А не вибирати, як вважав Паскаль, не можна. Вибір робиться, хочемо ми цього чи ні.

Б. Паскаль в своєму міркуванні був начебто переконливий. Недарма його думки знову стали цікавими для людей ХХ ст., так як це століття масових сумнівів в цінностях, закладених традиційною культурою. Мова йде не про прямий атеїзм, хоча він і поширений, а про підрив віри в єдиного Бога, єдині цінності (добра, краси, любові).

Стародавні цивілізації мали інший, більш чуттєво-конкретний характер цінностей, в тому числі вищих. Але поступово, до ХХ ст., була досягнута висока ступінь абстракції цінностей в культурі, що визначають сенс життя: абстракції Бога (будь-то Христос, Будда або Аллах), абстракції ідеального типу суспільства, абстракції ідеальної людини. Саме в цей історичний момент з'явилося дивне уявлення про те, що Бог помер. Ф. Ніцше найяскравіше висловивши цю дивину, мабуть, мав рацію навіть більше, ніж сам припускав. Абстрактні боги і абстрактні вічні цінності агонізують протягом усього ХХ ст., Оскільки там, де зазначалося вище добро, виявлялося і вище зло, і воно втілювалося в життя набагато конкретніше, ніж добро. Там, де любов, там і ненависть, де краса - потворність, де розум, там і глупство, де Бог, там і диявол.

Справа в тому, що віра в Бога, Добро, Любов, Красу і Свободу є завжди чиясь віра. Кожна людина знає і цінує свого Бога, своє Добро, свою Красу, свою Свободу. І чим сильніше ця віра, тим вона зазвичай і нетерпиміша. Чим більше людина перебуває в опозиції до іншої віри та до зневіри, тим більш вимоглива його віра, тим більше він може перетворювати цінності своєї віри в їх протилежність для інших. І тоді моя свобода раз у раз обертається чийось рабством, якби тільки в думках і почуттях, але ж і в діях.

Вибір, про який писав Паскаль, не такий простий. Це вибір не просто між вірою і невірою у Бога, а між їх конкретностями. Небезпечна не тільки активна пристрасна віра, а й активна пристрасна зневіра. Як показує історія, крайнощі релігійної та антирелігійної установок варті один одного.

Релігія являє собою невід'ємну частину культури людства протягом практично всієї історії її розвитку. Питанням віри, проблеми існування бога як вищої істоти присвячено безліч філософських праць мислителів різних епох. Релігійні сюжети, або їх безпосередній вплив, простежується у багатьох творах літератури і мистецтва, чимала частина яких входить до скарбниці головних культурних досягнень людства. Все це говорить про те, що проблематика релігійного чинника в духовному житті культури була і залишається актуальною для дослідження.

Релігія на сьогоднішній день залишається дуже значущим чинником в духовному житті сучасного людства. Спроби недооцінки її впливу, також як і спроби переоцінки такого впливу можуть виявитися вельми згубними для культури, про що свідчать приклади зі світової історії.

TRANSLATION AS MEAN OF CULTURAL EXCHANGE

Touihri Aymen, student

Research Advisor – Timanovska Maryna, teacher's assistant

National Aerospace University – “Kharkiv Aviation Institute”

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554170>

The cultural involvement of literary translation may occur in a number of various forms and shapes ranging from lexical and syntactical content to life ideologies in a given culture. In this case, the translator's role is to resolve on the importance of those cultural aspects and decide to what extent it is preferable and desirable to translate them into the target language. The source text also has certain cultural implications for the translator to recognize and keep track of as well before deciding which solution would appear to be the most appropriate for each and every specific case. The following document will take a closer look at the importance of cultural communication and the different cultural implications in translation.

Most scholars and translators define culture and translation in different ways while studying the relationship between them and how culture affects translation and vice versa. For instance, translation according to Toury is “a kind of activity which inevitably involves at least two languages and two cultural traditions”. Taking this statement into account, the translator is permanently facing the problems of how to treat the cultural aspects and elements embedded in the source text and figure out the most appropriate solution of successfully preserving and conveying these elements in the target language. Culture, on the other hand, is defined as “the way of life and its manifestation that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression” - Newmark, thus, he acknowledges that each language group has its own culturally specific features. The notion of culture and its implications in language is crucial to consider for translation despite the differences in opinions whether language is actually part of culture or not, it appears that the two notions tend to be inextricable. Debating over the problems of correspondence in translation with regards to cultural implications, Nida attributes fair importance to both linguistic and cultural differences between the source language and target language, and concludes that “the difference between cultures may cause more severe complications for the translator than do differences in language structure”. Furthermore, it's explained that “cultural parallelism” often provides a mutual understanding despite significant noticeable shifts in the translation, thus the cultural implications in literary translation are of a significant importance as well as lexical concerns. Lotman also states that “no language can exist unless it is steeped in the context of culture; and no culture can exist which does not have at its centre, the structure of natural language”, which Bassnet highlights the importance of both notions with regards to translation stating that “language is the heart within the body of culture”. He further points out that “the translator must tackle the SL (Source Language) text in such a way that the TL (Target

language) version will correspond to the SL version... To attempt to impose the value system of the SL culture onto the TL culture is dangerous ground”.

Hence, it is essential to consider not only the lexical influence on the target language when translating, but also the way in which cultural aspects may be perceived in order to make translation decisions accordingly. We can thus look at both language and culture as being closely related to one another and both notions must be considered for literary translation. When considering the translation of cultural words and notions, Newmark proposes two opposing methods: “transference” and “componential analysis”. According to him, transference gives “local color” keeping cultural names and concepts. Although emphasizing on culture as being meaningful to initiated readers, he claims that this method could cause certain issues for the readership by limiting the comprehension of certain important elements. The importance of translation in terms of communication leads Newmark to suggest “componential analysis” which he describes as being “the most accurate translation procedure, which excludes the culture and highlights the message” Nida’s definitions of “formal and dynamic equivalence” may also be surveyed when considering cultural implications for translation. According to her, a “gloss translation” mainly exemplifies formal equivalence where form and content are correctly reproduced and rewritten and the translated language reader is able to “understand as much as he can of the customs, manner of thought, and means of expression” of the source language context. In contrast, dynamic equivalence “tries to relate the receptor to modes of behavior relevant within the context of his own culture” without the need to “understand the cultural patterns of the source-language context”

A variety of different approaches and methods have been examined with regards to the cross-cultural communication through translation. It is essential to examine these methods bearing in mind the inevitability of loss in meanings when the text is, in some cases, culturally bounded. As it can be concluded from the above analysis, one important aspect is to determine how much missing background information should be provided by the translator using these methods. The cross-cultural communication tends to ensure that content and language present in the source language context is fully acceptable and comprehensible to the translated language readership.

ГІПОТЕЗА КАНТА

Хорощак Катерина Сергіївна, студентка

***Науковий керівник – Більчук Н.Л., кандидат філософських наук, наук
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554176>

У сучасних філософських працях часто став фігурувати термін «хаос». Однак, його значення малозрозуміле для широкого кола дослідників. Одне з визначень терміна «хаосу» в Національній філософській енциклопедії звучить так: chaos – давньогрецьке

космологічне поняття, що означає споконвічний, безформний стан світу. Хаосу протистоїть упорядкований космос.

Кантовська філософська думка, так би повторюючи в своєму розвитку історичний шлях розуму, що пізнає, перш, ніж звернутися до проблем людського духу, поставила і спробувала вирішити питання про походження навколишнього світу.

Фундаментальним філософським працям Канта передували твори природничо характеру. Будучи ще студентом, Кант познайомився з працями Ньютона, які справили на нього дуже сильне враження. Через кілька років після появи у Франції гіпотези Бюффона, а точніше в 1755-му році, в Німеччині відомий філософ Іммануїл Кант, будучи ще молодим домашнім учителем, випустив книгу «Загальна природна історія і теорія неба, або дослідження про склад і механічному походження усієї світобудови, побудоване на основі принципів Ньютона». До 1791-го року книга залишалася невідомою, тим більше, Кант не поставив свого імені на титульному аркуші, залишивши твір анонімним.

У головній праці «докритичного періоду» Кант викладає свою гіпотезу про походження Сонячної системи. Кант приписує Богу лише створення самої матерії і наділення її спостерігаються властивостями. Все інше розвиток Миру відбувається без участі Творця. Ідея створення єдиної теорії виникнення і еволюції Сонця і планет, мабуть, виникла у Канта після ознайомлення у 1751 року з вмістом твору Томаса Райта «Теорія Всесвіту» (1750). Результатом роботи кантовської думки над цим корінним питанням природознавства стала гіпотеза про походження Сонячної системи.

Кантовська космогонія робить спробу з єдиних позицій пояснити як походження Сонячної системи, так і як спостерігаються в ній закономірності руху і будови. Крім закономірності випадковими, Кант робить висновок, що повинна існувати якась єдина причина, що їх породила. Але між тілами Сонячної системи в тому вигляді, в якому вони існують нині, немає матеріальної зв'язку, за посередництвом якої весь механізм міг би отримати загальні риси руху. Кант робить сміливий крок вперед у порівнянні з Ньютоном: якщо такої матеріальної середовища немає зараз, то і немає підстав вважати, що світ був завжди таким, яким ми його спостерігаємо. І отже, у віддалені часи простір на місці Сонячної системи не було порожнім, а було заповнено матерією, здатної передавати свій рух.

Ця матерія являла собою розріджену хмару пилу різної щільності, причому концентрація частинок була тим менше, чим більше щільність їх речовини. Такий стан нестійкий, і щільні частинки починають притягувати інші – матерія концентрується в усе більших згустках. У силу загальності закону тяжіння неминучість цього процесу не викликає у Канта ніяких сумнівів: «Тяжіння є, без сумніву, настільки ж широко поширене властивість матерії, як співіснування, яке утворює простір».

Але наявністю одного лише тяжіння не пояснює утворення не одного, а багатьох тіл, так само як і виникнення обертальних рухів в системі. І з цієї проблеми Кант знаходить вихід, спираючись тільки на властивості матерії – поряд з силою тяжіння він вводить і силу відштовхування між дрібними легкими частинками. Оскільки друга сила не настільки очевидна, як сили тяжіння, Кант вважає за потрібне зауважити, що сила відштовхування приймається «тільки в тому сенсі, в якому її ніхто не оспорує, а саме, для матерії у стані найбільшої розрідженості, як наприклад, для пари».

Отже, наявність двох протидіючих сил призводить до того, що траєкторії падіння легких частинок у напрямку до більш масивних викривляються силами відштовхування. У криволінійному русі виникають відцентрові сили, також утримують частинки від падіння до центрального згустку. Спочатку хаотичні криволінійні рухи викликають зіткнення окремих частинок, і частина їх випадає, на яке притягує тіло, збільшуючи його масу. Залишаються на криволінійних траєкторіях ті частинки, що не стикаються.

Звідси Кант робить висновок, що граничним станом в еволюціонує таким чином системі буде рух частинок в одному напрямку по паралельних траєкторіям. Відповідно до законів механіки рух це буде стійким лише в тому випадку, якщо воно відбувається в площині, що проходить через центр, притягує тіла.

Дане, усталене з двох можливих напрямків, напрямком обертання системи є випадковим. Воно з'явилося як деякий результатний напрямок в процесі виникнення безладних 46 криволінійних рухів численної безлічі частинок. Коли один напрямок отримало перевагу перед іншими, то падаючі на центральне тіло частки повідомляють йому обертання навколо осі. Так утворилося Сонце із системою планет, і так утворилася кожна з систем планета – супутники (мал. 1). Сонце розігрілося завдяки тертю обертових мас матерії.

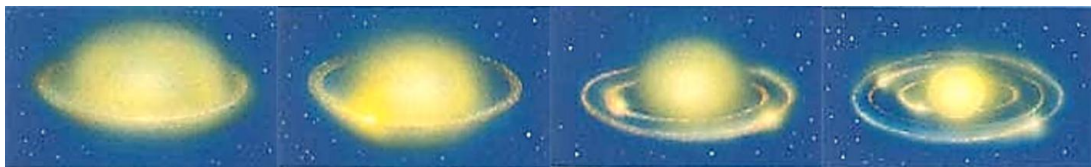

Рис. 1. Виникнення планет за гіпотезою І. Канта

Тобто, Кант вважав, що спочатку матерія була сильно розріджена і становила так званий Хаос. Подібний початок, треба сказати, зустрічалося і в давньогрецьких філософських працях. Хаос Канта складався з дрібних частинок пилу (зараз сказали б «метеорних»), що знаходяться в спокої. Цей спокій міг бути лише на самому початку, відразу після створення Хаосу Богом. Після цього відправного моменту матерія починає рухатися,

підкоряючись законам Ньютона. Найпотужніші частки починають з оточуючого їх простору притягувати до себе легкі пилінки. Так в Хаос з'явилися перші згущення матерії.

Ці згущення росли і об'єднувалися в великі кулі, з яких і утворилися зірки. Кант розумів, що, слідуючи тільки цією логікою, він повинен був завершити розвиток Миру освітою тільки одного кулі. Тому він наділив частки матерії ще й властивістю пружності: при зіткненні частинки могли відскакувати один від одного, змінюючи напрямок свого руху.

В процесі цих зіткнень, як вважав Кант, поблизу кожного великого тіла випадковим чином має почати переважати один напрямок руху. Як вважав філософ, рухаючись по паралельним траєкторіями, частки менше стикаються. Таким чином, у будь-якої кулі невелику кількість речовини втягується в обертання навколо центрального тіла. Траєкторії часток проходять через центр великої кулі і лежать в площині його екватора: центральне тіло розкручується в ту ж сторону, що і велика частина частинок. Так у зірок можуть з'явитися планети, а у планет – супутники, причому обертання всіх тіл однієї системи (такий, як Сонячна) відбувається в одному напрямку.

Початковий «будівельний матеріал» Всесвіту складався не з пилинок, а з водню, гелію і випромінювання. Те ж стосується тих хмар, з яких, за сучасними уявленнями, народжуються планетні системи: зміст пилу в до-планетних хмарах було невелике.

Збираючи все це разом в одну картину, ми можемо спостерігати, що світ – вийшов з «хаосу». А цей, як ми говоримо, «хаос» – тримається не на пісках і порошинках, а ще більше тендітних речовинах. Так що виходить, хаос крихкий? Те, що здавалося жахливим і страшним - породило світ? Виходить, що хаосу це не зло?

Як казав Фрідріх Вільгельм Ніцше: «З людиною відбувається те ж, що і з деревом. Чим більше прагне він вгору, до світла, тим глибше впиваються коріння його в землю, вниз, в морок і глибину, – до зла». Якщо задуматися і не боятися глибини, не боятися зла, не боятися хаосу – то виходить, що, прагнучи до світла – ми прагнемо до хаосу. Іронія світу, чи не так?

THE PHENOMENON OF LONELINESS IN THE CONTEMPORARY CONDITIONS OF QUARANTINE AND SELF-INSULATION

Matiunina Dariia, student

***Scientific adviser – PhD, associated professor S. Shyroka
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554178>

The study of the always relevant experience of loneliness prompts us to consider it in different dimensions of human existence. This problem is especially urgent in the current pandemic, when people are forced to limit social contacts and spend more time alone. Therefore, we consider it useful to

systematize the key issues that arise when approaching the understanding of this phenomenon.

Many thinkers (philosophers, psychologists, writers) have a similar understanding of loneliness, but each of them attaches special importance to this concept. According to Tennessee Williams, "we all serve time in the solitary cell of ourselves". Soren Kierkegaard believed that "this is a closed world of inner self-consciousness, a world that, in principle, no one is able to open except God". Jean-Paul Sartre proclaims that the inner isolation of man is the basis of individual existence: since the relationship between "me" and "the other" is constantly in conflict, there cannot be any variants of any community of individuals. Man will always seek to destroy it, maintaining the loneliness of his "I". Erich Fromm, however, emphasized that human nature itself could not accept isolation and loneliness. He listed and analyzed the social needs that shape the negative attitude of the individual to loneliness, as well as described the consequences of experiencing this feeling and possible ways to overcome it.

Thus, the theme of loneliness is endless. However, its consideration within different approaches contributes to the deeper analysis and holistic understanding of this phenomenon. Of course, a person does not always ask himself deep worldview questions, but gradually, step by step learning more about the problem, finding out the details and typical answers, he or she is able to reach significant definitions. Let's try to systematize the answers to the main questions that arise in a person who is thinking about this problem.

Are all people equally lonely?

There are several aspects of loneliness. *Cosmic loneliness* is a person's experience of distance from the all-encompassing essence, which can be considered nature. *Cultural loneliness* is a person's experience that his or her values and ideas are not understood by other people. *Social loneliness* - a person's experiences due to his exclusion from a particular group or impossible to join a group. *Interpersonal loneliness* is a person experiencing the loss or lack of a spiritual connection with another, close person. It seems that the current situation in the world highlights all these aspects - some are offended by nature, some do not understand why others neglect the value of life, refusing to wear masks, for some it is very difficult not to have direct contact with colleagues, friends and relatives.

Who is more prone to loneliness?

Most often, people experience loneliness in the so-called period of *early adulthood* - from 18 to 26 years. According to popular psychology, the purpose of this period is to find a life partner. But if social contacts are limited, expectations are not met, and the person begins to feel lonely. As Richard Bach wrote, "have you ever felt that you miss someone you haven't met before?" Loneliness is also acutely felt by the *elderly*, which begins at age 60 and lasts until death. The person retires, but he or she has the illusion that he or she is excluded from society, that he or she is no longer needed, and he or she has a fear of death.

Are human self-esteem and loneliness related?

Low self-esteem causes a feeling of loneliness. Constant loneliness, in turn, leads to a feeling of worthlessness and low self-esteem. This feeling of a vicious circle is especially relevant now: isolation provides almost no opportunities to express themselves in various activities, get support from others and increase their self-esteem.

What is the difference between solitude and loneliness?

Everyone sometimes feels lonely. Among people, among relatives, alone with themselves. Loneliness in the most general approximation is associated with human experience, its isolation from the community of people, family, historical reality and harmonious natural universe. On the one hand, loneliness in the modern world occurs and is most common among young people. It can arise from fear and suffering, from an event that happened to a person. This is the period when the person is faced with a choice that decides his or her fate. He or she is left alone with him/herself to understand his/her feelings, what he/she needs and how best to act. So, *any person needs solitude*. When you gather your thoughts, your emotions calm down, you see the world and the people around you differently. Everyone should at least sometimes be alone with himself to relax, to think about life, about the essence of their existence. As they say, it is impossible to change life in one night, but it is possible to change yourself, to change thoughts that will help in this.

On the other hand, when the person completely isolates him/herself from society, stops communicating and does not live among people - it is *loneliness*, which leads to a *disorder of the mental state of human*. This is how people who are severely depressed and need treatment can live. But, in turn, the experience of loneliness and even despair reincarnates a person, it prepares him for change. It makes her stronger in the face of future trials of fate. Therefore, it is very important to "dose" loneliness, to understand both its positive and negative forms and consequences.

СЕКЦІЯ ІІІ

ФІЛОЛОГІЯ. ЛІНГВІСТИКА

ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Галкін О. В.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
“Харківський авіаційний інститут”*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554182>

Переклад – один із елементів навчання та необхідних навичок студентів під час читання науково-технічної літератури. Особливо велика увага приділяється навчанню читання й розуміння науково-технічної літератури мовою оригіналу, матеріалів із фаху в немовних вузах.

Однією з проблем перекладу іншомовних науково-технічних текстів є можливість довільного тлумачення сутності предмета. Це призводить до того, що текст здається малоінформативним. Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є точний і чіткий виклад матеріалу при майже повній відсутності тих елементів, які надають мовленню емоційної насиченості [2, с. 244]. Головний наголос робиться на логічній, а не на емоційно-чуттєвій стороні. На думку деяких авторів, будь-який науково-технічний текст, незалежно від його змісту й характеру, може бути зовсім точно перекладений з однієї мови на іншу [3, с. 62]. Але для того, щоб одержати повноцінний переклад, перекладачеві необхідно врахувати всі нюанси. У сфері лексики це, перш за все, використання науково-технічної термінології й так званої спеціальної лексики. Термінами можуть бути і слова, що вживаються майже виключно в межах одного стилю, і спеціальні значення загальноновживаних слів.

Досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу»), усупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача, перш за все, уміння зробити численні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – з тим, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав усю інформацію, що мається у вихідному тексті, при строгому дотриманні норм мови перекладу [1, с. 190]. Наведемо приклад, який демонструє, що адекватний переклад часто неможливий без використання перекладацьких трансформацій, які конкретизують смисл певних мовних одиниць, роблячи їх значення більш чітким, що повністю відповідає вимогам до науково-технічних текстів:

This method of pumping heat from one place to another served mankind well when refrigerators' main jobs were preserving food and, as air conditioners, cooling buildings. – Цей метод перекачки тепла з одного місця в інше повною мірою використовувався людством у холодильниках, основними функціями яких було зберігання їжі, та у повітряних кондиціонерах, що охолоджували будівлі. У перекладі виділених лексем у

наведеному прикладі було використано прийом конкретизації, що є підбіром слів із більш вузьким об'ємом значення, ніж у поняття, що використовується в оригіналі (“jobs“ – “метод”, а не ”робота”).

Отже, уміння використовувати їх на практиці дають можливість у перекладі змінювати лексичні елементи мови оригіналу з метою адекватного передання їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм мови перекладу. Переклад слів із різним об'ємом значення в мові оригіналу та мові перекладу є лише однією з багатьох нагальних проблем теорії та практики перекладознавства. Розгляд інших може становити перспективу подальших досліджень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : Междунар. отношения, 1975. 240 с.
2. Аристов Е. А. Английские слова и их употребление / Е. А. Аристов, Д. Н. Барская. Львів : Світ, 1972. 390 с.
3. Носенко И. А. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский. М. : Высшая школа, 1974. 152 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

З.І. Гирич, д-р пед. наук, доц.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554184>

Активізація пізнавальної діяльності іноземних студентів не тільки в умовах аудиторної, а й у позааудиторній самостійній роботі є неодмінною умовою формування їх комунікативної компетенції в процесі навчання української мови як іноземної у вищому технічному навчальному закладі. Саме в самостійній роботі найкраще проявляється мотивація студента, його цілеспрямованість, самоорганізованість, самостійність, самоконтроль й інші особистісні якості. Зовнішній контроль за самостійною роботою з боку викладачів повинен поєднуватися з самоконтролем студентів.

Формуванню умінь і навичок самостійної роботи студентів, у тому числі іноземних, присвячені дослідження О. Малихіна, О. Рощупкіної, С. Чічланової, О. Щоголевої й ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених самостійній роботі, чіткого й однозначного трактування цього поняття не існує. До сих пір поки немає ще й єдиного розуміння того, яку одиницю в дидактиці представляє самостійна робота: чи то це метод навчання, чи то прийом навчання або форма організації навчальної діяльності студентів. Автори по-різному інтерпретують види самостійної роботи.

Наведемо найбільш важливі, на наш погляд, методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи іноземних студентів інженерного профілю в процесі навчання української мови. Самостійна робота студентів з української мови може бути ефективною лише в разі її раціональної організації, керівництва з боку викладача. Поняття «самостійність» включає в себе конкретні ознаки: володіння доцільними методами й прийомами роботи, ініціативність, творче ставлення до виконуваної роботи, вміння планувати й організовувати свою діяльність. Завдання організації самостійної роботи поділяються на групи: 1) вузько спеціальні («мовні»), спрямовані на оволодіння лексико-граматичною будовою мови, мовленнєвими вміннями й навичками; 2) професійно-спрямовані, що виходять за рамки цілей практичного курсу української мови й зливаються із загальними завданнями підготовки фахівців того чи іншого профілю. Перші можна класифікувати як завдання вирівнювання й вдосконалення мовного рівня студентів. Для вирішення цих завдань у самостійній роботі студентів необхідно:

1) конкретизувати на основі даних про вихідний рівень мовної підготовки студентів ті навички й вміння, удосконалення яких потребує вся група, підгрупа й окремі студенти; 2) підготувати індивідуальні плани самостійної роботи студентів, координуючи їх навчально-мовленнєву діяльність з робочим планом таким чином, щоб до кінця кожного етапу навчання студенти приходили приблизно з однаковою мовленнєвою підготовкою. Вирівнювання мовленнєвого рівня студентів пов'язано з ліквідацією мовленнєвих помилок у вживанні граматичного матеріалу програмних тем. З метою успішного розв'язання мовних завдань у самостійній роботі студентів викладачам української мови необхідно: підібрати дидактичний матеріал, спеціально призначений для самостійної роботи з усіх розділів програми, і забезпечити ним студентів; розробити форми здійснення контролю за самостійною роботою студентів і здійснювати його так само, як контроль на аудиторних заняттях. Професійно спрямовані завдання організації самостійної роботи студентів з української мови диктуються профілем вишу (факультету), які зумовлюють як змістовну сторону навчального матеріалу (тексти за фахом), так і види навчально-мовленнєвої діяльності: конспектування, тезування, запис лекцій, анутовання, реферування й т. п. З метою вирішення цих завдань рекомендується: 1) підібрати тексти за фахом і суміжних дисциплін; 2) розробити систему завдань, вправ, спрямованих на формування навичок і вмінь самостійно вирішувати мовні й комунікативні завдання; 3) розробити форми контролю самостійної роботи й ступеня сформованості компонентів самостійності в роботі з літературою за фахом українською мовою.

Необхідно відзначити важливість використання алгоритмізованих вправ. Об'єктом алгоритмізованої вправи можуть бути мовні одиниці, що піддаються управлінню (правила словотворення, словозміни, правопису,

зв'язку з іншими одиницями мови й т. п.), тому завдання можуть виконуватися студентами «за зразком» і в разі відсутності викладача.

У зв'язку з розглядом самостійної роботи студентів необхідно зупинитися на компетенції викладача-філолога, що працює у вищій інженерного профілю. Викладач української мови може ефективно навчати іноземних студентів, враховуючи їх рівень володіння українською мовою, особливості рідної мови й рідної культури, специфіку навчання в технічному виші, знаючи зміст навчальних планів, програм з фахових дисциплін і спадкоємність їх вивчення, етапи інженерного пошуку, професійні потреби майбутніх інженерів, а також сферу застосування отриманих професійних знань.

Отже, організація самостійної роботи іноземних студентів інженерного профілю в процесі навчання української мови здійснюється в аудиторній і позааудиторній роботі з обов'язковим виконанням завдань і подальшої їх перевірки викладачем. При цьому велика увага приділяється формуванню навичок й умінь в основних видах мовленнєвої діяльності. Завдання організації самостійної роботи поділяються на мовні й професійно-спрямовані.

DEBATING AS A MODERN METHOD OF LANGUAGE TEACHING

Timanovska Maryna, teacher's assistant

National Aerospace University – “Kharkiv Aviation Institute”

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554187>

In today's modern society, education is becoming crucial and essential in every field of development. One must realize that education helps to define a person's status and role in the world. In addition, it helps to establish contact with society and the people around them in general.

It is worth mentioning that now; Ukrainian educational system has improved over the years with regards to its position within the international education area. That is why, we can notice significant amount of international students coming by every year. Along with that tendency, also increased the demands to learn foreign languages (i.e in most cases Ukrainian, Russian, and English).

Foreign language teachers have a variety of methods to use, however there is three main ones that are being actively applied worldwide:

- The Direct Method.
- The Grammar-Translation Method.
- The Audio-Lingual Method.

The direct method of teaching involves the speaking and listening aspects. This method helps to improve understanding of real life situations and helps students to adapt to their social environment.

The Grammar-Translation Method is the classical way of teaching that are based on grammar rules along with grammar exercises, translation exercises,

reading and comprehension. Such methodology helps to improve the learner's vocabulary and knowing of grammatical rules.

The Audio-Lingual Method combines writing and speaking skills through repetitive working off predefined replies for the prepared real life situations, usually in a form of dialogues.

It is worth noting that the best option is to combine all three methods, as they aim to tackle and improve different aspects of language skills.

However, the practice has showed that teachers must challenge themselves to make these methods work among a group of students. Which is why; here we would emphasize on one approach that can help improve language teaching methods – debating.

According to Collins dictionary, the word “debate” has several definitions: 1) A debate is a discussion about a subject on which people have different views. 2) A debate is a formal discussion, for example in a parliament or institution, in which people express different opinions about a particular subject and then vote on it.

Thus, we can say that debate is a conversation between two or a group of people where they can represent, advocate and oppose the ideas on a certain topic in order for the others to accept or deny their position. Debates are an integral part of social communication; and most of us are familiar with participating in informal debates while discussing a book or movie with a friend. However, if we speak of debates as approach to language teaching, we need to focus on formal debates rather.

Formal debates usually have a set of rules which are regulated by the responsible representative.

In most simple ways, the debate might include a question, idea or statement and at least two opposing advocates (or a group of advocates) that represent their ideas against each other and an inspector who ensures that debates stay on topic. It is also important for the inspector to ensure that the debate does not become personal to eliminate the possibility of any issues. Though, debates can be used for individuals, the group debates have more benefits.

In that way, students learn how to interact in a group and establish better understanding within the group of students. This factor is quite important, as working with international students involve combining one group of people from different countries, cultures and religions.

Such simplicity, allows using that approach for a variety of disciplines. Furthermore, that approach helps students to explore their vocabulary, to improve critical thinking and argumentation skills; also it helps to develop better communication skills. One thing to be mentioned, as debates have two sides, it is not necessary for the advocate to support that idea in a real life situation. On the contrary, encouraging students to study and advocate a position they do not personally agree with, opens a real challenging opportunities to learn something new and thus to enhance their way of thinking.

To conclude, we say, that educational system should not only be focused on teaching the language itself, but rather, it should also teach students how to think freely and logically. Therefore, debate approach teaching can bring a lot of benefits both for the teacher and students.

**НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

Т.В. Фунікова, канд. філол. наук, доц.

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554195>

Невербальні засоби спілкування є предметом вивчення багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Наше дослідження присвячене насамперед аналізу наукових досягнень саме українських учених у цій галузі.

Так, дослідниця А. Слащук висвітлює сутність поняття невербальної комунікації та основні його визначення. Відповідно, важлива роль приділяється характеристиці правил, яким підпорядковується невербальна комунікація та основним проблемам, які виникають при інтерпретації невербального повідомлення. Акцентується увага на тому, що відкритим залишається питання про сутність самого поняття невербальної комунікації, адже у наш час вчені так і не прийшли до його єдиного визначення, а деякі вчені і взагалі звертаються лише до виділення складових частин невербальної комунікації. Автор робить спробу визначити поняття невербальної комунікації як складової мовної комунікації у системі мови, виділяє основні чинники, які становлять комунікативний процес; виокремлює основні підходи до визначення поняття невербальної комунікації; характеризує поняття еквівалентні поняттю «невербальна комунікація»; виділяє основні концепти невербальної комунікації; характеризує правила, яким підпорядковується невербальна комунікація та основні проблеми, які виникають при інтерпретації невербального повідомлення. Найвичерпнішим, на думку дослідниці, слід вважати визначення поняття невербальної комунікації як такого, що об'єднує концепти кінесики, проксеміки, паралінгвістики і позначає усвідомлену або неусвідомлену комунікативну невербальну поведінку, що виявляється через рухи тіла, жести, вирази обличчя, дистанцію, розміщення тіла та просторову організацію, дотик та запах і такі аспекти голосової поведінки, як інтонація, якість голосу, та функціонує в безпосередньому спілкуванні і в текстовій комунікації

Науковець І. Підгородецька аналізує міжкультурну комунікацію, зокрема невербальний аспект, характеризує специфіку невербальних засобів комунікації в українській етнокультурі на тлі інших етнокультур. Визначає ключові проблеми теорії міжкультурної комунікації, її зв'язки з іншими науками. Автор розглядає невербальні й паралінгвальні засоби

комунікації. Головні результати дослідження засвідчують необхідність знання особливостей комунікативної поведінки представників різних етнокультурних спільнот для успішного ведення діалогу культур. Дослідниця зазначає, що українській невербальній поведінці притаманні такі властивості, як емоційність, швидкість і гучність мовлення, нечіткість кордонів комунікативних зон. Носії української етнокультури посідають проміжне місце між культурами Заходу та Сходу, що сприяє їхній здатності вести міжкультурний діалог на засадах толерантності, доброзичливості, поваги до чужих культурних традицій, норм і правил поведінки. Зазначені характеристики, зокрема, є необхідним складником професійної компетентності викладача, важливою умовою успішного навчання студентів, запорукою плідної міжкультурної співпраці. Праці вітчизняних учених присвячені також визначенню особливостей використання вербальних засобів носіями української етнокультури у процесі міжкультурної комунікації.

Інша дослідниця, А. С. Бушинська, аналізує невербальну поведінку українських політиків. У своїй статті автор визначає роль невербальних профілів поведінки політичних діячів. Науковець виявляє взаємозв'язки між особистісними особливостями політика та його невербальною поведінкою. Дослідниця наголошує на тому, що невербальні елементи поведінки є такими, що здатні підсилити сказане політиком, або знівелювати вербальну інформацію. Вони є важливим елементом іміджу політичного діяча. Невербальні прояви можна контролювати, але це вимагає посиленого самоконтролю і використання значного обсягу енергії. Той політик, який контролює невербальну поведінку, має значний вплив на громадян і здатний отримати їх підтримку, адже політики-харизматики сьогодні затребувані в українському суспільстві.

Отже, невербальні засоби комунікації є досить актуальною темою для подальшого дослідження і стають все частіше предметом вивчення не тільки зарубіжних, але й українських науковців у скопусі мовознавчих теорій та у дослідженні питань взаємодії лінгвальної та екстралінгвальної складових у мовній комунікації.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ. КОМП'ЮТЕРНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

І.Г.Івахненко, асистент кафедри 802

***Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554197>

У наш час словник є необхідним інструментом роботи та джерелом інформації. Лексикографія – розділ мовознавства, пов'язаний із створенням словників. Вона виникла з практичних потреб роз'яснення незрозумілих слів. Предметом лексикографії є підбір слів, які належать до тієї чи іншої мови, їх систематизація, опис словникового матеріалу.

Лексикографія тісно пов'язана з лексикологією, тому що складання словників потребує теоретичних знань та розуміння відтінків значення слова, сполучуваності з іншими словами. Словники необхідні як для опанування рідної мови, так і для вивчення іноземних мов, для підвищення рівня усного й писемного мовлення, вони мають велике значення у формуванні фахової компетенції професіонала. Кожна мова постійно змінюється, у ній з'являються ті явища, які відбуваються в житті суспільства. Найпомітніші зміни фіксуються, насамперед, у лексичній системі мови.

Кожен словник складається з ряду компонентів, завдяки яким користувач має змогу достатньо легко знайти у словнику необхідну інформацію. Сукупність цих компонентів утворює макроструктуру словника (загальні принципи структури, синонімічні, антонімічні відношення слів, загальні зв'язки тематичних, лексичних і семантичних груп). У будь-якому тлумачному чи перекладному словнику зазвичай виділяють ліву та праву частини. Ліва частина – це одиниці словника, права частина – це опис одиниць словника, граматична, стилістична, етимологічна інформація.

Для того, щоб використовувати словники, необхідно знати принципи їх укладання, особливості їх будови, мати досвід користування словниками різних типів. Словник повинен мати передмову, де пояснюються загальні принципи побудови словника, подається роз'яснення до його використання. Словники розподіляються на різноманітні типи і категорії.

Лексичні словники: орфографічні, тлумачні, перекладні лексичні, словники синонімів, антонімів, лінгвокраїнознавчі словники.

Фразеологічні словники: словники фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів, стійких сполучень.

За характером розміщення мовного матеріалу словнику можуть бути формально упорядковані (алфавітні) і змістовно упорядковані.

За засобом виготовлення словники бувають книгодруковані та комп'ютерні.

За професійним відбором словники класифікуються на функціонально-галузеві, термінологічні, вузькоспеціальні, багатогалузеві, тематичні, тезауруси. Тезаурус подає спеціальну лексику порівняно зі звичайним словником, надає усю лексику однією мовою, якщо словник тлумачний, або двома і більше мовами – якщо словник перекладний. Кількість термінологічних словників дуже велика, деякі з них мають великий обсяг і містять не лише тлумачення термінів, але й інформацію про сумісність термінів.

За практичним призначенням словники поділяються на наукові, навчальні, перекладні. Існують загальні енциклопедичні словники, в яких подаються відомості з різних галузей науки, техніки, культури. Також є

спеціальні галузеві глосарії, присвячені якійсь одній галузі науки: математиці, економіці, біології, медицині.

Словники можуть мати інформацію про наголос в словах, етимологію (тобто історичне походження слова), випадки вживання, приклади вживання в контексті, стилістичні особливості, зустрічаються також ілюстровані словники. Словники в традиційній книжковій формі зазвичай презентують слова в абетковому порядку.

Фахівець повинен усвідомлювати, до якого словника зручно звернутися. Йому необхідно добре розуміти структуру словників, щоб мати змогу швидко знайти потрібну інформацію. Він повинен знати переваги та недоліки кожного з типів словників, щоб обрати найкращий словник до певної ситуації.

Основними критеріями при створенні словника є великий обсяг (для сучасних розвинених країн це сотні тисяч лексичних одиниць), раціональний спосіб подання матеріалу, швидкий спосіб пошуку необхідного слова.

Проблеми відображення інформації у компактній, лаконічній формі зі швидким доступом до них хвилюють фахівців усіх галузей науки. Перспективним напрямком розвитку процесу укладання словників є комп'ютерна лексикографія. З розвитком комп'ютерної індустрії з'явилася можливість представити словники в електронній формі, що являє собою потужний засіб лінгвістичної обробки тексту з широкими можливостями. Комп'ютерна лексикографія – наукова дисципліна на межі мовознавства та інформатики, яка вивчає способи застосування інформаційних технологій у практиці створення лексикографічних систем.

Переваги розробки словників за допомогою комп'ютера очевидні: це можливість опрацьовувати та зберігати великі обсяги інформації, компактність (навіть словники великих розмірів можна вмістити на портативному носії інформації), можливість розміщення в локальній та глобальній мережах, надзвичайно швидкі темпи обробки великих обсягів інформації, зручний доступ до інформації, можливості пошуку, вибірки. Таким чином, комп'ютерна лексикографія доцільна й необхідна для сучасних фахівців.

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Івахненко І.Г., асистент кафедри 802

***Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554199>

Міжкультурна комунікація – це комунікація між представниками окремих культур, коли кожен учасник розуміє культурну різницю іншого та прагне подолати культурні відмінності. Міжкультурна комунікація – це

обмін почуттями, думками представників різних культур, вона має місце в науковому та освітньому процесах, бізнесі, туризмі, спорті, літературі.

Теорія перекладу досліджує переклад як спеціальний вид міжмовної діяльності, вона бере до уваги соціокультурні та психологічні відмінності між різномовними комунікантами. Переклад – це соціально-детерміноване явище, тобто на процес і результат перекладу впливають соціальні фактори. Здійснюючи переклад, фахівець залучає до перекладеного тексту власне розуміння оригінального тексту і встановлює баланс двох мов. Текст, як знак певної культури, пов'язаний з культурним контекстом минулого, теперішнього і майбутнього, тобто з історичним розвитком. У процесі перекладу дуже складно зберегти семантику й форму оригіналу, тому що читачі належать до іншої культури та мови, є носіями іншої мови й занурені до іншого соціуму. Базова компетенція перекладача – це комплекс навичок і вмінь, який охоплює володіння мовами (рідною та іноземною), а також знання соціокультури, історії, політики країн, мовою яких він володіє. Перекладач сприймає оригінальний текст із позиції іноземної картини світу, а потім трансформує його на рідну мову з врахуванням соціокультурних традицій цієї мови. Необхідна креативність перекладача, щоб зберегти національний колорит тексту оригіналу та доступно донести його до свідомості людини з іншого культурного середовища.

Для досягнення еквівалентності оригіналу й перекладу необхідно вміло застосовувати трансформації, перетворення, що здійснюються при переході від оригінального тексту до перекладного. Моделі перекладу – це схеми процесу перекладу, за допомогою яких зміст, виражений засобами однієї мови, відповідає змісту, який виражений засобами іншої мови, адекватність текстів – це близькість оцінок змісту тексту оригінала та перекладу. Найбільш поширеними є такі моделі перекладу: ситуативна, семантична, трансформаційна, комунікативно-функціональна, інформативна.

Неусвідомлення деяких компонентів міжкультурної комунікації може спричинити непорозуміння. Серед таких компонентів можуть бути соціальні ролі та норми поведінки, стереотипи, цінності, різні рівні культури. Головною метою міжкультурного спілкування є досягнення порозуміння шляхом подолання міжкультурних відмінностей.

**ФОРМИ ЗВЕРТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МІЖСОБИСТІСНІЙ
КОМУНІКАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ
ПРОТОКОЛІ**

*Заверющенко О. Л., к. філол. н., доцент,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
Заверющенко М. П., старший викладач,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554205>

Традиція звертатися один до одного в різних народів є дуже давньою. Звертаючись до кого-небудь, українці вживають іменники (загальні та власні назви) у формі кличного відмінка або у формі називного відмінка множини, часто приєднуючи прикметники *шановний, вельмишановний, викоповажний, любий*, рідше *дорогий* у формі називного відмінка на зразок *високоповажний голово, шановні члени комісії, шановна пані Наталіє, люба сестро*. Також у ролі звертання українці використовують субстантивовані прикметники *любий, люба, коханий, кохана*. Звертання до особи *шановний* без імені та назви посади може бути розцінене як порушення правил етикету.

Міжособистісна комунікація передбачає звертання на ім'я, ім'я по батькові, прізвище, за необхідності використання назви посади, ученого звання, титулу тощо. Іменники (власні та загальні назви) можуть мати у формі кличного відмінка однини закінчення *-о, -е, -є, -у, -ю*, що потребує їхньої чіткої регламентації. Так, закінчення *-о* набувають іменники чоловічого та жіночого роду, які у формі називного відмінка однини мають закінчення *-а* (тверда група першої відміни): *Світлано, Дарино, Миколо, Ірино, Саво, сестро, учителько*.

Закінчення *-е* мають:

1. Іменники чоловічого та жіночого роду, які в називному відмінку однини мають закінчення *-я* (м'яка група першої відміни): *Ілле, Катре, письменнице*.

2. Іменники чоловічого роду другої відміни: безсуфіксні твердої групи (*Артеме, Романе, Даниле, Олександре, Володимире, студенте, генерале*), деякі м'якої групи із суфіксом *-ець* (*кравче, молодче, шевче*) та мішаної групи, зокрема власні назви з основою на шиплячий (*Довбуше, Жорже*) і загальні назви з основою на *р, ж* (*стороже, тесляре, школяре*).

3. Іменники жіночого роду третьої відміни: *Любове, Нінеле, Аделе*.

Закінчення *-є* мають іменники жіночого роду м'якої групи першої відміни, які в називному відмінку однини мають закінчення *-ія*: *Соломіє, Маріє, Лідіє*.

Закінчення *-у* мають:

1. Деякі іменники чоловічого роду твердої групи другої відміни (переважно односкладові), які мають твердий кінцевий приголосний

основи та нульове закінчення або закінчення *-о* в називному відмінку однини: *сину, діду, тату*.

2. Іменники чоловічого роду другої відміни: твердої групи з суфіксами *-к-, -ок-, -ик, -ник*, (*хлопчику, Романчику, Назарчику, будівельнику, монтажнику*), мішаної групи з основою на шиплячий, крім *ж* (*слухачу, викладачу, товаришу*).

3. Іншомовні імена чоловічого роду, які належать до твердої групи другої відміни, на *-г, -к, -х*: *Аристарху, Генріху, Людвігу, Джеку*, а також *Олегу*.

Закінчення **-ю** мають:

1. Іменники жіночого роду (пестливі форми) першої відміни, із закінченням *-я* в називному відмінку однини: *Галю, Наталю, бабусю, доню*.

2. Іменники чоловічого роду м'якої групи другої відміни: з основою на м'який приголосний, у т. ч. з суфіксами *-тель, -аль, -ень, -ань, -ець* (*Віталю, Андрію, добродію, водію, вихователю, скрипалю, учню, видавцю, виборцю, іноземцю, знавцю*), з основою на *-р*: (*Ігорю, токарю, пекарю, друкарю*).

Імена по батькові жіночого роду при звертанні мають закінчення *-о*: *Світлано Іванівно, Ірино Василівно*. Імена по батькові чоловічого роду при звертанні набувають закінчення *-у*: *Петре Івановичу, Степане Васильовичу*.

Останнім часом українці повертаються до своєї традиції звертатися до іншої людини, використовуючи шанобливе слово-звертання на зразок *пане, пані* та ім'я. Синонімічною до цієї конструкції є слово *добродію* (*добродійко*) та ім'я. У звертаннях, що складаються із загальної назви та імені, обидва слова мають форму кличного відмінка: *пане Костянтинне, пані Ірино, друже Максиме, колего Олексію*. У звертаннях, що складаються із загальної назви та прізвища, кличний відмінок має загальна назва, а прізвище виступає у формі називного відмінка: *колего Івченко, пане Чорнобай, добродію Коваль*.

У звертаннях, що складаються з двох загальних назв, форму кличного відмінка обов'язково має перше слово, а друге може виступати як у формі кличного, так і у формі називного відмінка: *пане офіцере (офіцер), добродію опоненте (опонент), пане голово (голова)*.

Знання граматичних норм звертання є запорукою коректності офіційних форм звертання, які використовують при написанні листів, документів дипломатичного характеру, в усному офіційному мовленні. За дипломатичним протоколом, коли вітаються, ім'я та прізвище високих осіб не згадують, лише називають їхні титули на зразок: *Ваша Величносте (Your Majesty), Ваша Королівська Високосте, або Ваша Високосте (Your Highness)*. До Надзвичайного й Повноважного посла звертаються *Ваша Ясновельможносте (Your Excellency)*, до католицького кардинала чи папського нунція – *Ваша Святосте (Your Holiness)*, до президента та його

дружини – *Пане Президенте*, або *Ваша Високодостойносте Пане Президенте*, і *Пані + прізвище*, до міністрів і і послів – *Високодостойний пане Міністре*, *Високодостойний пане Амбасадоре*. До Патріарха звертаються словами *Ваша Святосте (Ваше Блаженство)*. Фразою *Ваше Блаженство* також можна звертатися й до митрополита, коли він є Главою Церкви. В іншому разі до нього звертаються, використовуючи етикетну фразу *Ваше Високопреосвященство*.

У православній традиції залишаються актуальними звертання *отче + означення на позначення посади на зразок Всечесний (Всечесніший отче)* та *отче професоре, отче магістре*, якщо священник має вчений ступінь або звання. До священників, які мають ступінь доктора, застосовують звертання *Всесвітліший отче*. Якщо потрібно звернутися до аудиторії, яка складається з осіб, що належать до духовного сану, застосовують загальну фразу-звертання *Шановне духовенство!* Останнім часом зазнають змін звертання до духовних осіб у католицтві: *пане пасторе, пане священнослужителю* поряд з *Ваша Святосте* та *Святий отче*. До світського кола прийнято промовляти *Шановні пані та панове! Шановне (високоповажне) товариство! Шановні члени Вченої ради (комісії)* тощо.

У такому дипломатичному документі, як особиста нота, вибір форми звертання залежить від того, кому адресовано ноту, та від місцевої практики. Так, прийнятими є звертання *Пане Міністре*, або *Шановний п. Міністре*, *Пане Посол*, або *Шановний п. Посол*, *пане Посланнику*, *Пане Повірений*. Слово *пан* можна писати повністю або скорочено *п.* Таку ж форму звертання обирають і для іншого дипломатичного документа – особистого послання: *Шановний пане Президенте*, *Шановний пане Прем'єр-Міністре*.

Виступ як важливий дипломатичний документ починається зі звертання типу *Шановний пане Голово Конгресу депутатів (Голово Сейму, Голово Сенату)*, *Шановний пане Президенте*. Під час виступу з метою привертання уваги промовець звертається до аудиторії зі словами *Шановні пані та панове!*

У листах уживають увічливе звертання *Шановний / а п.* та ім'я або прізвище, *Шановні панове*, *Дорогий докторе (Дорогий пане)* та прізвище. До австрійського та швейцарського адресата достатньо звернутися *Дорогий п. докторе* без прізвища. В офіційних листах прийнятою є форма звернення на *Ви*, незважаючи на ступінь близькості між адресантом і адресатом.

Отже, знання шанобливих форм звертання є необхідним елементом як вітчизняної міжособистісної комунікації, так і міжнародної дипломатичної. Українські офіційні форми звертання дедалі більше зорієнтовано на традиції, які формувалися протягом століть. При цьому вибір варіанта сучасного звертання часто залежить від формату спілкування (стать, офіційна або неофіційна ситуація, світська або церковна особа, сімейний статус, наявність наукового ступеня, ученого звання, титулу, посади тощо).

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

І. П. Гавриш к. філол. н., доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «ХАІ»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554209>

В умовах інтенсифікації комунікативних процесів, зумовлених розвитком інформаційних технологій, професійна мовленнєва компетентність сучасного фахівця є одним із необхідних складників професійної підготовки, що сприяє його самореалізації та конкурентоспроможності. Професійну мовленнєву компетентність розуміємо як здатність засвоювати закономірності функціонування мовних засобів у мовленні для отримання, розуміння та продукування висловлювань під час професійної діяльності. Важливу роль у формуванні окресленої компетентності відіграє самостійна робота, організація якої зумовлюється низкою чинників.

По-перше, самостійну роботу з української мови за професійним спрямуванням можна умовно розділити на загальнонаукового орієнтування (самостійне опрацювання навчально-методичної літератури з метою поглиблення лекційних тем та вивчення тем, що не охоплені лекційними заняттями) та мовного орієнтування (виконання завдань для оволодіння нормами сучасної української літературної мови для подальшого використання під час роботи за обраним фахом).

По-друге, завдання для самостійної роботи добираються з урахуванням різних рівнів засвоєння навчального матеріалу, зокрема: репродуктивного (творення граматичних форм із подальшим коментуванням; редагування словосполук та фрагментів тексту; виконання тестових завдань проміжного та підсумкового контролю), конструктивного (підбір фахових термінів, їх групування за видами чи запропонованими характеристиками; написання плану майбутньої доповіді на запропоновану тему, збільшення пунктів плану до тезового викладу) та творчого (уведення фахових термінів до наукового тексту за фахом, вибір та розкриття теми за майбутньою спеціальністю, моделювання професійно орієнтованої бесіди, написання анотації, перекладання наукового тексту за фахом тощо).

По-третє, завдання для самостійної роботи групуються за темами відповідно до програми, мети та завдань курсу.

По-четверте, завдання для самостійної роботи підпорядковуються як напрацюванню вміння вільно послуговуватись сучасною українською мовою за будь-якої комунікативної ситуації, так і поглибленню знань за обраною студентом спеціальністю, що зумовлює використання достатньої кількості завдань на набуття навичок вільного оперування фаховою термінологією.

Окрім того, самостійна робота з курсу українська мова за професійним спрямуванням організована з наданням можливості студентам виявляти ініціативу у виборі об'єктів опису в науковому стилі, теми для обговорення під час напрацювання навичок усного професійного мовлення, пошуку цікавої студентів публікації для анотування, добору прикладів фахових термінів з урахуванням їх виду чи певної характеристики, групування термінів під час укладання фахового міні-словника, це дозволяє студентів проявити свою індивідуальність і реалізувати право вільного вибору. Окреслений підхід видається доречним і продуктивним, оскільки це передбачає як роботу із фаховими текстами, із якими студент уже був ознайомлений або з якими студент ознайомиться під час виконання завдання, так і роботу із термінологічними словниками, а це у свою чергу слугує формуванню вміння самостійно здобувати знання, закріплювати їх, оцінювати їх і використовувати ці навички після отримання освіти протягом усього життя.

Варто зауважити, що в умовах дистанційного навчання отримання завдань для самостійної роботи з української мови за професійним спрямуванням та їх виконання через посередництво сучасних інформаційних технологій (використання системи Mentor для закріплення та поглиблення лекційного матеріалу, виконання тренувальних тестів, про користування електронними посібниками у фондах науково-технічної бібліотеки університету, про використання електронних словників, про консультування як у режимі онлайн, так і через посередництво сервісів обміну повідомленнями) слугує поглибленню навичок комунікації в умовах інформатизації суспільства.

Таким чином, самостійна робота з української мови за професійним спрямуванням підпорядковується формуванню професійної мовленнєвої компетентності, а також слугує формуванню навчально-пізнавальної, інформаційної, загальнокультурної та інших компетентностей студентів.

DISTANCE LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

A.S. Chernavin

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

Scientific Supervisor – A.V. Galkin, Senior Lecturer

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554216>

Information technologies have become part of the everyday life of a modern person. Today it is not a luxury, but a means of entering a single world information space in order to receive and process information. The development of modern innovative education has become an integral part of the training of specialists in various fields. This is especially necessary in ensuring the educational process of specialists in the field of information technology.

The use of innovative technologies in foreign language classes in the process of preparing university students is due not only to the desire for novelty,

such training makes it possible to implement a personality-oriented approach, which is a key area of education in the 21st century.

The introduction of modern information technologies such as the Internet, various multimedia devices, electronic learning resources, many audio-video complexes have brought the system of teaching a foreign language to a new level. The advantages of using information technology in comparison with traditional methods are expressed in a combination of audio-video clarity, the possibility of using an interactive whiteboard, ensuring the effectiveness of perception and memorization of educational material, saving educational time.

Distance learning online is an independent system with specific content, organizational forms, principles, means and process of online learning.

One of the popular educational resources at universities right now is Google Classroom. Google Classroom is a free web service developed by Google for a variety of educational institutions that aims to make it easier to create, distribute, and grade assignments in a paperless way, and to make it easier for educators and learners to share files.

With Google Classroom, students can be invited to class. Each class creates a separate folder on the corresponding user's drive where the student can submit work for teacher evaluation. Mobile apps available for iOS and Android devices allow users to take photos and attach them to assignments, share files from other apps, and access information offline. Teachers can monitor the progress of each student, and after the assessment, you can return to work with comments. In addition, this service provides an opportunity to share all the necessary training materials and textbooks. When creating an assignment in the form of a Google document, the platform creates and distributes individual copies of the document for each student in the class.

Google Classroom is a very convenient tool for organizing distance learning, which allows you to provide real-time access to all assignments and materials, even if the student was absent from class. Another positive feature of this platform is that it is a free service. Moreover, there are no ads in it. If you have an Internet connection, Google Classroom can be opened from any gadget.

Google Classroom is one of the leaders as it is completely free and easy to use service. At the same time, it makes the entire learning process more interesting and mobile, which is very important in modern teaching methods.

The advantages of new distance learning forms over traditional forms lie in their efficiency, the possibility of rapid and effective creative self-realization of students due to the new quality of teaching materials. In the new programs, the student is given an increasingly active role, which offers the freedom to choose actions and obtain individual results.

However, it is worth noting that the success and quality of distance learning largely depends not only on the effectiveness of the organization and the quality of the teaching materials used, but also on the leadership and skill of the teachers who take part in this process.

In addition, the use of only distance learning forms may have some disadvantages, namely:

- almost complete dependence on technical means, to which certain requirements are imposed, and, consequently, on the material capabilities of the university and students, since distance learning can function only with the same level of technical provision of all participants;
- development of programs for distance learning requires knowledge of sophisticated modern equipment and labor-intensive programming;
- there is no direct contact between teacher and student;

Thus, we can conclude that the prospects for learning are primarily associated with the development of its distance forms. However, given all these advantages and disadvantages, it should be noted that, in particular, when training specialists in higher educational institutions, distance learning should not compete with the traditional approach, but rather supplement and expand it.

СЕКЦІЯ ІV

ПСИХОЛОГІЯ. ПЕДАГОГІКА. СОЦІОЛОГІЯ

*ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СЬОГОДЕННЯ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ*

Кудлай О. І., асистент

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554218>

В Україні давно говорять про дистанційну освіту, але далі обговорень справа майже не рухалася. Зараз, із запровадженням загальнонаціонального карантину, усі навчальні заклади мусили перейти на освіту в режимі онлайн, тому в Україні немає іншого шляху, як налагоджувати цей, на перший погляд, нелегкий процес.

Є приклади навчальних закладів, які вже успішно перейшли на дистанційне навчання. Зокрема йдеться про ті навчальні заклади, які готувалися – у них уже були онлайн журнали й курси. Але є такі навчальні заклади, для яких перехід на дистанційне навчання став справжнім викликом. Викладачі говорять, що вони намагаються самостійно організувати навчальний процес, але добре було б мати єдину рекомендацію чи інструкцію від держави.

Досить легко перейшли на дистанційне навчання приватні ЗВО: спілкування з викладачами та групою онлайн, відеолекції з поясненнями нових тем, повноцінні презентації, цікаві творчі завдання тощо. А от з державними навчальними закладами все складніше. Зокрема деякі викладачі вважають, що дистанційне навчання полягає у відправленні студентам завдання у Viber, а деякі викладачі дають посилання на якісь відеоуроки або пояснення. Але є й дивні випадки, коли викладачі кажуть скидати фото зробленого домашнього завдання в месенджер або на електронну пошту, а перевіряти їх вони будуть вже після карантину. Це неправильно. Оскільки кожен викладач переживає, чи отримає він заробітну плату, тому він мусить відповідно й забезпечити нормальний навчальний процес. Адже якісне дистанційне навчання – це не лише вправа для самоопрацювання, а, у першу чергу, якісний контент і зворотній зв'язок. Багато завдань без лекцій і пояснень (особливо нові теми) студентам важко зрозуміти і виконати.

Якщо говорити про технічну частину, то найзручнішим для більшості людей є використання Skype або Zoom, де можна проводити лекції інтерактивно. Наприклад, Zoom має властивість виводити на екран того, хто говорить на цей момент. Це одна з переваг цієї програми, яку може використовувати велика кількість людей. Лекції викладати можна також у Google Meet або BigBlueButton.

Багато хто використовує Google classroom, де, крім можливості отримати лекції, студенти мають умовні скриньки, де роблять домашні завдання, а в електронних журналах викладачі виставляють оцінки.

Зараз багато говорять про технічну складову спілкування, та мало – про наповнення. Але це основне в дистанційній освіті. Так от, якщо говорити про наповнення, варто згадати такі програми, як «На урок» чи «Розумники» (яка є безкоштовною на час карантину).

Викладачі мають навчальну програму, тому має бути й відповідне наповнення. Тобто, насправді алгоритм онлайн роботи викладача в режимі карантину доволі не складний: відкрити платформу Google classroom – перевірити, чи усі студенти під'єднані – провести заняття: викладати відеолекції (або власні або шукати вже наявні), давати письмові лекції, задавати домашні завдання, перевіряти їх і оцінювати.

Щоб дотримуватися звичного для студентів режиму, можна проводити уроки в ті самі години, як зазвичай у навчальному закладі. Мабуть, найскладніше має бути з уроком фізичного виховання, але його також можна перевести в онлайн, із виконанням вправ, які можна робити вдома (присідання, планка, відтискання тощо).

Якщо студентам не вистачає неформального спілкування з одногрупниками – можна домовлятися, щоб мати щодня півгодини чи годину такого неформального спілкування.

Звісно, що освіта онлайн не замінить звичайної, але вона має свої переваги. Наприклад, є періоди, коли студенти хворіють і їм потрібно навчатися, щоб потім не наздоганяти програму. Крім того, дистанційна освіта допомагає людям розкриватися – наприклад студентам, які за психотипом є інтровертами. Такі студенти не завжди активно проявляють себе на заняттях, їм простіше навчатися дистанційно.

Тому найкращий варіант – поєднувати. Коли основне засвоєння предметів відбувається в аудиторії, а вдома дистанційна освіта – як додаткова, яка допомагає краще заглибитись у дисципліну або тему. Крім того, дистанційна освіта привчає студентів до самонавчання.

У сучасному світі дистанційна освіта давно зайняла місце нарівні зі звичайною. В Україні карантин рано чи пізно завершиться, і від нас залежить, або ми далі використовуватимемо можливості онлайн-навчання як додаткового, або дистанційна освіта знову піде в небуття.

У ХАІ є всі можливості розвитку дистанційної освіти. У цьому навчальному закладі проводяться заняття зі студентами через сайт дистанційного навчання «Ментор», який виявився дуже ефективним для засвоєння студентами знань, зокрема іноземної мови. За допомогою цього сайту ведеться освітній процес через наповнення курсів дисциплін та через такий сервіс відеотелефонного зв'язку, розроблений компанією Google, як Google Meet. Деякі викладачі ХАІ віддають перевагу такому відкритому програмному забезпеченню для проведення вебконференцій, як BigBlueButton. А ще інші викладачі, зокрема технічних дисциплін,

проводять заняття, використовуючи месенджер з підтримкою відеоконференцій Discord. Насправді, які б ресурси викладачі не використовували для забезпечення навчального процесу, найважливіше те, щоб ці ресурси сприяли продуктивності засвоєння студентами знань та безперервності навчального процесу. Тому в подальшому викладачами повинна бути проведена велика робота над удосконаленням наповнення своїх курсів та використання, відкриття нових можливостей для забезпечення студентів контентом усіх необхідних для них знань.

МОТИВАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

М. Г. Шленьова, доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554220>

Проблема управління персоналом досить широко досліджується в сучасному світі. Одним з важливих її елементів вважається мотивація персоналу, так як її роль – первинна в трудовій діяльності людини і є актуальною для ринку праці України. Проблеми трудової мотивації присвячені чисельні наукові праці з менеджменту та психології, тоді як в бібліотекознавстві дана тема є недостатньо розкритою. В результаті цього сучасні керівники бібліотек не мають повного уявлення про фактори, що впливають на мотивацію співробітників і не володіють комплексними знаннями про управління персоналом.

Аналіз літератури, присвяченій даній темі, показав, що існує кілька видів управління: стимулювання, адміністрування та мотивування. *Мотивування* в контексті управління персоналом бібліотек потрібно розуміти, як цілісність різних факторів (внутрішнього і зовнішнього середовища бібліотеки, за допомогою якої визначається мотивація персоналу бібліотеки і реалізується забезпечення умов для ефективної роботи бібліотеки).

Слід зазначити, що процес реалізації трудової діяльності може ґрунтуватися на двох способах: мотивації та стимулювання. Мотивація – це професійно-особистісний розвиток співробітника, стимул – функціонування в межах бібліотеки. На сучасному етапі стимулювання грає основну роль в управлінні персоналом бібліотек, що демонструє недостатні знання в сфері бібліотечної менеджменту.

Існує кілька напрямків в реалізації «мотивування» персоналу: 1. Впровадження в понятійний апарат термінів «мотивація», «мотив», «самотивація». 2. Вивчення, впровадження та розробка методик мотивації персоналу. 3. Вивчення специфіки мотивації. 4. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на трудову діяльність персоналу бібліотек.

Аналіз літератури з бібліотечного менеджменту дозволяє виділити основні фактори, які впливають на мотивацію персоналу: стиль керівництва, психологічний клімат у колективі, можливість підвищення кваліфікації, можливість кар'єрного зростання, адекватна система оцінки персоналу, економічні гарантії.

Отже, можна зробити висновок, що керівнику бібліотеки, щоб залучити на роботу кваліфіковані кадри і знизити рівень звільнень фахівців, слід акцентувати увагу не тільки на стимулюванні персоналу, але й на мотивації трудової діяльності, як найважливішої характеристики особистості, яка повинна стати основою системи управління персоналом.

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Н. М. Кононенко, старший викладач,

Н. С. Білоус, старший викладач

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554222>

Фізична діяльність є необхідною складовою соціальної діяльності здобувачів освіти. Специфічна функція цієї діяльності спрямована на розвиток фізичних якостей і рухових здібностей, збереження трудового потенціалу молоді, відновлення втрачених функцій організму. Це є необхідною складовою частиною розвитку психо-емоційних та інтелектуальних якостей студентів.

Компонентами технологічної структури фізичної діяльності є:

– сукупність знань та дотримання умов і гігієнічних правил на заняттях з фізичного виховання;

– сукупність знань і умінь з техніки та методики виконання фізичних вправ;

– сукупність знань і умінь застосування методів самоконтролю за функціональним станом організму та фізичною підготовленістю студентів.

Основними напрямками фізичної діяльності студентів є:

– поліпшення фізичного розвитку й фізичної підготовленості, зміцнення здоров'я, досягнення фізичної досконалості;

– фізичне виховання як засіб придбання спеціальних знань і умінь в області фізичного розвитку особистості студента.

До структури фізичної діяльності входять фізична реабілітація, фізична рекреація, загальна фізична підготовка, виробнича фізична підготовка, заняття в різноманітних спортивних секціях. Програмування оздоровчих занять передбачає наявність 3-х етапів: підготовчого, основного, підтримувального. Уважається, що найкориснішими вправами, що добре впливають на загальний стан здоров'я, є вправи на витривалість: ходьба, ходьба на лижах, плавання. Цим можна займатись протягом 30 хвилин щоденно. Рухова активність повинна поєднуватись із процедурами загартування, раціональним харчуванням, які в поєднанні з фізкультурно-

оздоровчими заняттями сприяють зміцненню фізичного й психічного здоров'я людини. Як наслідок цієї діяльності формуються психічні, соціальні, духовні якості людини: сила волі, віра в свої сили, здатність приймати самостійні рішення.

Водночас необхідно зазначити, що дослідження в багатьох вищих навчальних закладах країни показують, що лише 15–20% студентів систематично займаються фізичною культурою. Тому однією з головних задач фахівців фізичного виховання є виховання потреби в студентів самостійно займатися фізичними вправами. Важливо, щоб рекомендовані заняття були цікавими й доступними. Необхідно шукати нові форми та методи організації самостійних занять студентів фізичною культурою у вільний від навчання час, що підвищувало б їх фізичну й розумову працездатність, загальну витривалість.

Фізіологічною основою загальної витривалості та фізичної працездатності є функціональні можливості організму, пов'язані з рівнем максимального споживання кисню (МСК). У стані спокою людина витрачає близько 250 мл кисню за хвилину. При напруженій роботі МСК може збільшитися до 3000 мл у молодих чоловіків, а в спортсменів – до 6000 мл.

Усі циклічні види спорту – біг, плавання, велоспорт, лижні гонки, веслування – сприяють збільшенню рівня максимального споживання кисню. Ациклічні вправи (важка атлетика, гімнастика, теніс та інші) спрямовані на тренування рухового апарату, координації, спритності, швидкості, а на розмір МСК впливають незначно. У цьому зв'язку для збільшення функціональних резервів організму необхідно використовувати циклічні види спорту. Принципової різниці у впливі на організм людини різних циклічних вправ немає. Ефект можна одержати від занять плаванням, ходьбою на лижах, їздою на велосипеді, але найбільшу популярність має оздоровчий біг. Рухова активність, зокрема біг, рятує людей від гіподинамії, яка є причиною захворювань серцево-судинної системи. Техніка бігу доступна всім. Бігати ж можна цілий рік як на стадіоні, так і в парках.

Основні особливості бігу полягають у тому, що в роботу включаються всі основні м'язи ніг, тулуба, верхнього плечового поясу. Під час бігу спостерігається велика рухливість у гомілковостопних, колінних і тазостегнових суглобах, інтенсивно працюють серцева й дихальна системи.

Біг має ще одну унікальну особливість, яка відсутня в інших циклічних вправах: явище біологічного резонансу. Цей ефект полягає в тому, що в момент приземлення на ногу виникає протидія, за якої переміщається стовп крові знизу вгору. Такий гідродинамічний «масаж» кровеносних судин збільшує їх еластичність, перешкоджає відкладенню холестерину; вібрація печінки й інших внутрішніх органів збільшує перистальтику кишечника, сприяє виведенню шлаків, омолоджуючи

організм. Під час регулярних занять повільним бігом або прогулянок парками знижується підвищений артеріальний тиск, збільшуються еластичність і просвіт коронарних артерій, нормалізується вага тіла. Під час ходьби можна виконувати нескладні загально-розвиваючі вправи. Починати потрібно з повільного темпу, а згодом можна переходити до середнього й швидкого темпів. Тривалість занять підвищується до 60 і більше хвилин.

Таким чином, використання засобів фізичного виховання забезпечує задоволення потреб суспільства й особистості в оптимальному виконанні життєвих, трудових, суспільних функцій. Це є кращим засобом підвищення фізичної працездатності та профілактики розумового стомлення. Низький рівень загальної фізичної підготовленості вказує на необхідність спонукати студентів до самостійних занять в позанавчальний час. Неважливо, у який спосіб було залучено молодь: обов'язковий або добровільний, організований або самостійний, тренувальний або змагальний – все це сприяє розвитку фізичних, психологічних, соціальних і духовних якостей студентів.

ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВОГО МЕТОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Н. М. Кононенко, старший викладач,

Н. С. Білоус, старший викладач

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554228>

Тренування є педагогічним процесом, і проводять його відповідно до дидактичних принципів. Щоб правильно застосовувати ці принципи на практиці, слід розуміти діалектику розвитку явищ природи як під час вивчення процесу тренування, так і в практичній тренерській роботі. Дидактичні принципи не можна розглядати окремо один від одного. Вони характеризують закономірності єдиного процесу, визначають побудову цього процесу, тісно пов'язані між собою та доповнюють один одного.

Зміст тренування, його побудова, підбір вправ, методика їхнього застосування має бути індивідуальною для кожного спортсмена залежно від підготовленості, специфіки виду спорту, умов тренування. Однак загальні основи побудови тренувального процесу у всіх випадках залишаються однаковими.

Педагогічні спостереження підтверджують той факт, що існує деяка недооцінка застосування рухливих ігор та ігрового методу у фізичному вихованні й спортивній підготовці студентської молоді. Існує думка, що гра як засіб фізичного виховання може бути використана лише на заняттях з дітьми молодшого шкільного віку. Ігровий метод фактично не застосовується фахівцями на заняттях з фізичного виховання для

здобувачів освіти. Однією з причин такої ситуації є слабка теоретична база цієї проблеми та відсутність спеціальних методичних рекомендацій.

Погіршення стану здоров'я та рівня фізичної підготовленості студентів наштовхує викладачів на пошуки методик фізичного виховання як засобів підвищення рівня загальної й спеціальної фізичної підготовки здобувачів освіти. Проведення практичних занять з використанням ігрового методу створює сприятливі передумови до комплексного вдосконалення рухових здібностей молоді. Це й розвиток сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності та координації рухів. А, отже, це й удосконалювання функціональних можливостей центральної нервової системи, апарату дихання, серцево-судинної системи. Вправи за участю значного числа м'язових груп при швидкій зміні умов і послідовності їхнього напруження будуть сприяти досягненню загального фізичного розвитку, поліпшенню координації й спритності в рухах.

Значне фізичне навантаження потребує чергування роботи й відпочинку. Тривалість відпочинку в кілька разів перевищує тривалість виконання вправ на тренувальних заняттях. Вплив вправ на організм не обмежується періодом виконання, а продовжується й після закінченні тренування, тому відновлювальний період дуже важливий у підвищенні ефективності занять. Особливої уваги потребують симптоми перенапруження організму: погіршення самопочуття, поява загальної слабкості, небажання займатися фізичними вправами, запаморочення в спокої, під час навантаження або зміни положення тіла, погіршення апетиту, поява неприємних відчуттів у ділянці серця тощо.

Цілеспрямоване використання рухливих ігор позитивно впливає на формування не тільки рухових, але й розумових здібностей, що в свою чергу також впливає на оволодіння тактикою гри.

Зміст рухливих ігор складається з ідеї й рухової діяльності, обмеженою правилами. При застосуванні рухливих ігор створюються умови для прояву творчої ініціативи у виборі способів вирішення поставлених задач. Найбільшу зацікавленість викликають ігри, що відповідають можливостям та віку тих, хто бере участь у процесі. Проведення різнопланових ігор сприяє створенню стійкої мотивації до занять фізичним вихованням і спортом, позитивних емоцій, а також вихованню колективності в діях. Важливо вводити рухливі ігри, у яких застосовуються дії з м'ячем, гімнастичною палицею, скакалкою тощо.

Відповідно до фізичної підготовленості студентів та вирішуваних завдань необхідно правильно робити підбір рухливих ігор, систематизувати ігри з урахуванням психофізичного навантаження, виду рухів і дій. Дуже важливим є й той факт, що проведення рухливих ігор формує в студентів моделі психологічного стану, подібного до змагальних умов.

Таким чином, рухливі ігри та ігровий метод, що активно застосовуються в навчальному процесі, удосконалюють загальну й

спеціальну фізичну підготовки здобувачів освіти, а також дають можливість для виховання фізичних здібностей: вольової підготовки, активізації уваги й регулювання психічного стану студентів. Аналіз педагогічних спостережень дає можливість підвищити ефективність занять, унести зміни до навчального процесу. Контрольне тестування також може бути проведене у вигляді рухливих ігор, що дає можливість викладачу вести цілеспрямовані педагогічні спостереження за поведінкою студентів, особливістю їх характеру, темпераменту, фізичного розвитку. У ході проведення рухливих ігор можна спостерігати, як студенти ставляться до власних помилок, до партнерів по команді, до суперників, виявляють ініціативу, наполегливість, дисциплінованість, якості рухової активності в поєднанні з концентрацією уваги при наявності сторонніх подразників.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ШВИДКОСТІ РУХІВ У СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ

О. О. Самохін, старший викладач,

С. М. Криворучко, старший викладач

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554232>

Готуючись до здачі нормативів з бігу на короткі дистанції, необхідно підібрати комплекс вправ достатнього рівня, щоб забезпечити досягнення бажаного результату. До цього комплексу потрібно включити вправи, спрямовані на підвищення міцності суглобів і зв'язок нижніх кінцівок, швидкісної витривалості. Особливе значення надається розвитку сили м'язів в гомілковостопному, колінному й тазостегновому суглобах.

Швидкість є руховою якістю людини. Це здатність виконувати рухи з великою швидкістю й частотою. Швидкість рухів ґрунтується на здатності нервових центрів швидко переходити від стану збудження до гальмування й навпаки. У багатьох видах спорту, таких як легка атлетика, хокей, баскетбол, футбол, бокс, швидкість відіграє велику роль. Удосконалювання швидкості повинне проходити на етапі загальної та спеціальної фізичної підготовки, а також під час змагань. Вирішальним фактором у розвитку швидкості є висока інтенсивність рухів. У тренувальних циклах такі вправи варто включати в тренування від трьох до п'яти разів на тиждень з невеликою кількістю повторень.

На заняттях цілеспрямовано тренуються вміння та навички, що впливають на розвиток всіх критеріїв швидкості: скорочення часу реакції на стартовий сигнал; перший крок стартового розгону; досягнення максимальної частоти бігових кроків. Засобами розвитку швидкості рухів є змагальні та спеціально-підготовчі вправи, що виконуються з максимальною швидкістю; швидкісно-силові вправи; спортивні та рухливі ігри, естафети. Для цього застосовується повторне виконання вправ у максимально швидкому темпі в складних умовах (біг в гору, біг з вагою).

Ефективними засобами тренування здатності до високого темпу рухів є загально-спеціальні вправи, що виконуються протягом 10–20 с за умовними сигналами, зі збільшенням темпу, в умовах змагань на найбільшу кількість рухів в заданий час. Це можуть бути число кроків при бігу на місці, кількість стрибків зі скакалкою за 10, 15, 20 с, а також біг на короткі дистанції (30–60 м). Застосування спеціальних вправ тренує відповідну рухову реакцію на сигнал. Швидкість окремого руху (як і рухових дій в цілому) найбільш ефективно вдосконалюється при застосуванні ігрового й змагального методів. Для поліпшення швидкості реакції в студентів тренується почуття часу, наприклад, послідовними завданнями: студентам після закінчення швидкісної вправи повідомляється час, витрачений на його виконання. Студент повинен виконати швидкісну вправу за найменший час. Іноді процес нарощування швидкості рухів припиняється на якомусь етапі тренувань, виникає так званий «швидкісний бар'єр», і результати перестають змінюватись.

З метою подолання цього «бар'єру» використовують спеціальні методичні прийоми, що дозволяють подолати цю неприємну межу. Це біг під ухил, біг в парах із застосуванням гумового амортизатора або з використанням спеціальних пристроїв-тренажерів, що рухаються спільно з бігуном і штучно полегшують йому умови для розвитку більшої, ніж зазвичай, швидкості. Набутий в результаті таких прийомів навик «швидкого» бігу створює у спортсмена впевненість і призводить до поліпшення результату.

Дуже важливо дотримуватися методичних правил: після кожної серії інтенсивних вправ необхідно робити інтервали відпочинку 3–8 хв. У процесі розвитку швидкості повторні вправи слід виконувати з майже граничною інтенсивністю рухів (95–100% від максимально можливої) за малої тривалості кожної вправи. Повторна робота триває до того моменту, поки швидкість не починає знижуватися. Утома накопичується в організмі, особливо в останні 20–25 хвилин заняття. Це говорить про те, що завдання зі вдосконалення техніки низького старту повинні включатися в першу половину основної частини заняття.

Стрімке реагування на стартовий сигнал і біг зі старту з граничною частотою кроків є важливим завданням для бігуна. Виходячи зі старту з подальшим пробігом в повну силу відтинка 25–35 м слід виконувати серіями по 4–7 разів на занятті. Подолання відтинків у 60–70 м з низького старту повторюють по 4–6 разів. У кожному забігу при цьому повинна досягатися максимальна швидкість. Для розвитку швидкісної витривалості необхідно пробігати відтинки довжиною 100–400 м.

Таким чином, залежно від рівня підготованості в період тренування рекомендовано використовувати певне співвідношення основних, спеціальних, підготовчих і загально-розвиваючих вправ. Під впливом тренування у швидкості рухової реакції час між сигналом і відповідною реакцією зменшується. При досягненні межі він стабілізується, але

залежно від стану центральної нервової системи й рухового апарату може незначно змінюватися. У вдосконалюванні рухових навичок у зв'язку з розвитком швидкості не може бути загального поліпшення рухливості й сили нервових процесів. Воно може тільки в конкретній системі динамічного стереотипу, що обумовлює виконання певного руху або дії. Швидкість може розвиватися лише у певних рухах, у руховій навичці.

У багатьох видах спорту велике значення має швидкість рухової реакції – здатність по можливості швидше реагувати дією на звук, рух супротивника, м'яча, на ситуацію під час гри, на зміну зовнішніх умов. Розвиток фізичних якостей проходить одночасно з оволодінням і вдосконалюванням техніки рухів у кожному виді спорту, тільки в різних співвідношеннях. Високий розвиток однієї фізичної якості може бути досягнутий тільки при відповідному рівні розвитку інших.

ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПОРТСМЕНІВ

***С. М. Криворучко, старший викладач,
Є. Г. Колеснік, зав. лаб.***

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554234>

Важливою інтегральною характеристикою рухової діяльності є рівень обміну речовин і енергії. Обмін речовин і енергії в тренованій людини в стані спокою може бути мінімальним, а при фізичному навантаженні може досягти величин, недосяжних нетренованому організму. При виконанні фізичних вправ підвищується активність дихального центру. У тренованій людини відзначається здатність до більш довгої затримки дихання. Споживання кисню за легкої м'язової роботи збільшується в 2–3 рази порівняно з рівнем, характерним для спокою, а при важкій роботі споживання кисню зростає у 20–30 разів. Реєструється збереження азотистого балансу, який буває позитивним в період розвитку гіпертрофії м'язів. Запаси вуглеводів в тренованому організмі збільшені, а вміст жиру зменшено. Фізична робота сприяє розширенню кровоносних судин, зниженню тонуусу їхніх стінок, у той час як нервово-емоційні перевантаження викликають зворотний процес: звуження судин, підвищення тонуусу стінок.

Основний обмін зазвичай зберігається на рівні стандартних величин. Лише після граничних за інтенсивністю й об'ємом фізичних тренувань він може бути нижче стандартних величин на 10–15% і більше. Безпосередньо в період після інтенсивних навантажень і емоційної напруги період відновлення організму може бути подовжений.

Систематичні вправи приводять до розвитку дихальних м'язів, у результаті чого життєва ємкість легень збільшується (у чоловіків до 6000 см, у жінок до 4500 см³ і більше), частота дихання в спокої зменшується, а

глибина вдиху збільшується, що сприяє поліпшенню вентиляції легень і полегшує роботу серця.

Надмірні фізичні вправи погіршують легеневу вентиляцію. М'язи кінцівок і тулуба, серце, центральна-нервова система споживають найбільшу кількість загального обсягу кисню, що надходить до організму. Рівень споживання кисню в процесі роботи залежить від досконалості координації рухів. Неправильне виконання вправи призводить до підвищення споживання кисню без збільшення потужності й ефективності роботи. При досконалій координації рухів, економній роботі дихальних м'язів і серця можна досягти підвищення потужності без збільшення споживання кисню. Чим інтенсивніше робота, тим більше кисню витрачається на діяльність усіх м'язів. У середньому людина робить близько 15 дихальних циклів за хвилину, щораз вдихаючи близько 0,5 л повітря. Зазвичай легені містять близько 3 л повітря, так що під час кожного дихального циклу відбувається обмін тільки 1/6 частини повітря, що вдихається. Ця кількість значно зростає під час інтенсивних фізичних вправ. Процес дихання регулює центральна нервова система. Зазвичай цей процес відбувається автоматично, однак його можна прискорити або затримати. Тому хороша координація рухів, раціональний вдих і видих у тренуваних осіб роблять роботу м'язів більш економною.

При виконанні тієї чи іншої роботи потрібна визначена кількість кисню, яка називається кисневим запитом (загальний кисневий запит – кількість кисню, яка необхідна на всю роботу; хвилинний запит – кількість кисню, яка споживається за 1 хв при даній роботі). Загальний кисневий запит складається з споживання кисню під час роботи, а також надлишкового споживання кисню в період стартового стану і в процесі відновлення. Він забезпечується активізацією й взаємодією дихання й кровообігу. При тривалій та інтенсивній фізичній роботі легенева вентиляція в тренуваного спортсмена збільшується. Це дозволяє підтримувати максимальний об'єм кисню в легенях на рівні, який забезпечує повне насичення крові киснем. Цьому також сприяють посилення кровотоку через легені й збільшення площі розкритих альвеол, через стінки яких здійснюється газообмін. Усі ці фактори приводять до того, що кров з легень надходить до організму насичена киснем більше, ніж це відбувається в спокої. При навантаженні об'ємна швидкість кровотоку через легені зростає.

Забезпечення працюючих органів і тканин киснем пов'язано також зі зміною кисневої ємності крові і її транспортної функції. Під час роботи в результаті активації рефлексорних механізмів, що регулюють тонус судів, багата еритроцитами кров виходить з депо. Це приводить до збільшення вмісту в кожному її обсязі гемоглобіну й кисню на 25%. Безпосередньо в тканинах також є ряд фізіологічних механізмів, що забезпечують підвищене споживання кисню. Загальна кваліть, швидка стомлюваність, запаморочення, головні болі можуть бути проявом анемії,

що виникає іноді в спортсменів під час великих фізичних навантажень і недостатнього білкового харчування, необхідного для побудови еритроцитів і гемоглобіну. У цих випадках треба звертати увагу на колір шкіряних і слизових покривів. При анемії вони бувають блідими.

Таким чином, систематичні заняття спортом стимулюють органи кровотворення, що приводить до збільшення кількості еритроцитів і гемоглобіну, а також кисневої ємності крові, оскільки гемоглобін транспортує кисень. Збільшення кисневої ємності крові сприяє поліпшенню постачання киснем тканин і органів. За умов перевтоми в спортсменів спостерігається зменшення кількості гемоглобіну й еритроцитів. Під впливом занять спортом також виникають зміни в складі та кількості лейкоцитів. Ці зміни можуть носити як фізіологічний, так і патологічний характер, якщо навантаження надмірне. Регулярні помірні фізичні навантаження й добре харчування сприяють якісній зміні складу крові: збільшується кількість гемоглобіну, що підвищує кисневу ємність крові, прискорює процеси її відновлення, а також поліпшує роботу імунної системи організму.

РАЦІОНАЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ТРЕНУВАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ СПОРТСМЕНА

С. М. Криворучко, старший викладач,

О. О. Самохін, старший викладач

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554236>

Заняття фізичними вправами дають людям почуття бадьорості, викликають позитивні емоції, що добре впливає на функції центральної нервової системи, яка регулює всі життєві процеси. При цьому покращується здатність серцево-судинної, дихальної та інших систем організму до умов фізичного навантаження. З фізіологічної точки зору зміст тренування – у процесі пристосування організму до зміни умов, пов'язаних із систематичним виконанням фізичних вправ.

Раціональне поєднання тренування та відновлення – найважливіший принцип планування підготовки спортсменів. Варто враховувати внутрішні фактори, що викликають травми. До них належать заняття в стані стомлення й перевтоми. Для профілактики травм велике значення мають постійне тренування, зміцнення суглобово-зв'язкового апарату верхніх і нижніх кінцівок і добре проведений розігрів м'язів. Після занять фізичною культурою виникає потреба в додаткових дієвих засобах, що прискорюють відновлювальні процеси в організмі.

Щоб посилити оздоровчі та рекреаційні ефекти, варто широко використовувати благочинний вплив на організм цілющих сил природи: різних кліматичних зон, водних процедур, морських купань, вплив сонячного проміння. Необхідність використання таких засобів

пояснюється постійним збільшенням навантаження, що викликає стан загального стомлення, перенапруження окремих систем організму. У сучасному спорті навантаження є таким великим й інтенсивним, що організму недостатньо в короткий термін самостійно відновитися, як наслідок цього спостерігаються біль у м'язах, порушення координації рухів, травмування й захворювання. Тому знадобляться більш інтенсивні відновлювані процеси, які б повернули рівень працездатності.

Використовувати додаткові відновлювальні засоби слід відповідно до навантажень. У цьому й полягає основний механізм підвищення тренуваності. До додаткових гігієнічних засобів, спрямованих на поліпшення відновлення і підвищення працездатності, належать:

- комплексне використання різних фізичних факторів (масаж, гідромасаж);

- гідропроцедури (плавання, контрастні, сольові, хвойні ванни, душ);

- використання в харчуванні харчових домішок підвищеної біологічної цінності, спеціальних білкових сумішей, що спрямовано впливають на процеси відновлення, а також продуктів проміжного обміну в організмі людини, ферментів і коферментів окремих препаратів, що впливають на протікання біохімічних процесів;

- психогігієнічні заходи, психопрофілактичні й психотерапевтичні прийоми регуляції психічного стану, прийоми та вправи, що сприяють розслабленню; різноманітні й приємні види дозвілля та розваг.

Широко застосовують масаж як засіб відновлення після значних фізичних навантажень, а також при травмуванні зв'язок та м'язів. При обмеженні загальної діяльності починають страждати не лише м'язи рук, ніг, тулуба. Значно погіршується й діяльність серця та внутрішніх органів. Слабкість скелетних м'язів веде до обмеження рухової активності. Спостерігаються серцево-судинні захворювання, які дуже швидко загострюються.

Уплив масажу на організм різноманітний. Ця процедура позитивно впливає на функцію нервово-м'язового апарату, поліпшує лімфодренаж та кровообіг, стимулює обмінні процеси в організмі. Під час масажу м'язів поліпшується постачання їх киснем і живильними речовинами, вони легше звільняються від шлаків, зв'язки стають більш еластичними, поліпшуються обмінні процеси в тканинах, що дозволяє збільшити амплітуду рухів в суглобах.

При лікуванні спортивних травм використовують лікувальний масаж. Найбільше поширення має ручний масаж, але поряд з ним використовують і апаратні види масажу: вібраційний, гідромасаж і різні їх комбінації.

Масаж поліпшує мікроциркуляцію крові в легенях і м'язах, дренажну функцію бронхів, тепловіддачу, потовиділення, нейрогуморальну регуляцію різних функцій. Зниження температури тіла супроводжується поліпшенням самопочуття, сну, апетиту. Під час розтирання відбувається глибока дія, тому що масажують шкіру та тканини. Розтирання сприяє

розсмоктуванню патологічних відкладень, підсилює місцевий кровообіг і поліпшує живлення тканин. Розтирання може мати й місцеву болезаспокійливу дію.

Таким чином, одним із ефективних засобів поліпшення якості життя є оптимальна рухова активність, відновлювальні процедури, заняття різноманітними видами спорту, активне дозвілля. Регулярні заняття фізичними вправами за раціональної організації режимів «навантаження-відпочинок» дозволяють тривалий час зберігати високу працездатність, тонізують центральну нервову систему, підтримують нормальну діяльність серцево-судинної та дихальної систем, активізують обмін речовин. Методика застосування засобів відновлення й правильне дозування визначають їхню ефективність. Постійне тренування та відновлювальні процедури дозволяють тримати своє тіло в добрій фізичній формі без шкоди для організму. Підбір відновлювальних засобів залежить від інтенсивності й обсягу використовуваного фізичного навантаження, ступеню втоми, а також індивідуальних особливостей організму тих, хто займається фізичною культурою.

ФІЗИЧНЕ ТРЕНУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ СТИМУЛІВ АКТИВНОГО ЖИТТЯ

С. М. Криворучко, старший викладач,

О. О. Самохін, старший викладач

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554242>

Чим займатись, студент вирішує самостійно. Здобувачі освіти мають можливість вибору важливих для них видів діяльності, впливати на життя соціальної групи, до складу якої вони входять. Спосіб життя багато в чому залежить від суспільних норм. Ще у вищому навчальному закладі формується свідомий вибір суспільних цінностей здорового способу життя. Неможливо заздалегідь набути прикладних звичок для різних форм діяльності, оскільки вони динамічні, непостійні й обновлюються залежно від багатьох обставин. Добре відомо, що сильна, швидка, спритна, вольова людина, що має багатий запас рухових навичок, значно швидше освоює різноманітні види діяльності, ніж та, що не приділяє уваги руховій активності. Мотивація до занять фізичною культурою може бути спрямована на процес діяльності або на результат. Задоволення потреби в руховій активності, одержання вражень, пов'язаних зі спортивними іграми (почуття азарту, суперництва) – це мотиви, пов'язані з процесом діяльності. Зміцнення здоров'я, поліпшення статури, розвиток фізичних, вольових якостей, набуття знань – усе це мотиви, що виражають прагнення до самовираження, самовдосконалення й пов'язані з результатом діяльності. Кожний з перерахованих мотивів має для будь-якого студента більшу або меншу значущість.

Потреби формуються й розвиваються протягом усього життя людини відповідно до їхньої значущості. Задоволення потреб регулюється свідомістю, що керується переконаннями, моральними ідеалами, характерними для певного періоду часу. Існують розбіжності в мотивах для чоловіків і жінок. Наприклад, у чоловіків сильніше виражене прагнення досягти соціального визнання й самоствердження, у той час як увага жінок більше спрямована на побутові, сімейні проблеми. У чоловіків у першу чергу має місце турбота про розвиток мускулатури, фізичних якостей, а в жінок це проявляється в підтримці «зовнішніх» форм стану (пропорції статури, особливості фігури). Жінки надають перевагу не занадто тривалим за часом заняттям, а чоловікам подобаються більш тривалі заняття.

Ті, які займаються фізичною культурою, стають більш наполегливими, що виявляється не тільки в спортивній сфері, але й в інших видах діяльності. Досягши мети, пов'язаної з фізичним удосконаленням, люди починають вірити: вони можуть досягнути такого ж успіху в особистому житті й у професійній діяльності.

Можливо, відбувається не тільки збільшення фізичних ресурсів організму, але й розширення психічних резервів людини. Емоційна гармонія досягається за рахунок збалансованого фізичного навантаження, раціонального харчування й правильного відпочинку. В основі виховання фізичних якостей зважуються й певні завдання з удосконалювання статури. Досконалість форми тіла відбиває якоюсь мірою досконалість функцій організму. Будучи одним із природних результатів нормального фізичного розвитку людини, риси тілесної краси свідчать про її життєві сили, а в зв'язку з цим становлять і естетичну цінність. Але прагнення до вдосконалювання зовнішніх форм тіла підпорядковується інтересам усебічного розвитку людських якостей і здібностей.

Дуже важливим є свідомий підхід студентів до вибору певного способу життя. Вибір засобів самовиховання залежить від спрямованості цього процесу. Усі досягнення науки й техніки не зможуть уберегти від хвороб людину, яка не піклується про власне здоров'я, не вміє організувати свою роботу, свій побут, не використовує всі наявні можливості для профілактики факторів ризику, попередження можливих захворювань.

Ціннісні орієнтації у молоді різні: інтелектуальні здібності, здоров'я, сила волі та зібраність, вміння спілкуватися, володіння красою й виразністю рухів, а також наявність матеріальних благ, успіхи в роботі, заняття спортом, високий рівень розвитку фізичних якостей, цікавий відпочинок.

Що спонукає студентів підтримувати свій фізичний стан, упевнено почувати себе серед інших людей, викликати в них повагу й одержувати задоволення від рухової діяльності, відчувати радість і красу рухів власного тіла? Метою виконання комплексу вправ може бути набуття або

вдосконалення якої-небудь фізичної якості, метою тривалих занять – досягнення високого рівня фізичного потенціалу людини, формування фізичного здоров'я. Комплекс цінностей фізичної культури особистості формується сукупністю її особистих рухових досягнень. Рівень фізичної культури визначається характером, структурою й спрямованістю мотивацій фізичної активності людини.

Таким чином, саме у фізичній активності людини реалізується потенціал її культури, відбивається здатність до вдосконалювання своєї фізичної природи на основі використання й освоєння накопичених усім суспільством знань, досвіду, технологічних і матеріальних можливостей. Шлях до загальнокультурного розвитку й до здоров'я починається з оволодіння знаннями. Міркування студентів про вплив фізичної культури на розвиток особистості більшою мірою пов'язані з поліпшенням форм тілесного й функціонального розвитку. Основним джерелом інформації для студентів є заняття з фізичного виховання. Важливо пам'ятати, що здоров'я відновлюється повільно, а руйнується під впливом негативних факторів дуже швидко.

BASICS OF PHYSICAL HEALTH SUPPORT AND PSYCHOLOGICAL HEALTH AT HOME DURING QUARANTINE

A. O. Dakhno, assistant

O.V. Slobodyanyuk, senior lecturer

National Aerospace University – «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554244>

It is a matter of maintaining health and maintaining good physical shape without opportunities to visit sports grounds, has been essential since the beginning of physical culture development.

Why do people go in for sports? The answer to this question becomes a motivation and a push to action. One hundred years ago, to get food, the person had to work physically. Nowadays the situation has changed dramatically. Mental activity is not related to physical activity, technological and infrastructure development does not do the body any good. The understanding of this cultivates the desire to improve the general functional state of the human organism through sports. PE helps to keep fit, lose weight, gain muscle and to be awake. That is why there is a proverb: «A sound mind is in a sound body». Regular exercise disciplines, helps to stay in shape, be healthy and avoid many diseases. Everyone, whether man or woman, a child or pensioner can and should do sports.

Nowadays, a healthy lifestyle is a very relevant topic that needs to be focused on. Conditions that promote health are definitely physical culture and sport. At the current stage of development of society, the requirements for physical fitness of a person are growing. After all, often the main factor of human process is the health level. Of course, everyone, especially young people, should take care of their health. This is particularly true for a students who

spend a lot of time learning and conquering new heights, which leads to a sedentary lifestyle. Therefore, teachers of PE within the walls of our university always find new methods and non-standard approaches to promote a healthy lifestyle among students.

Today in terms of pandemic, it was developed quite a few home workout techniques, so far. Each of them is aimed at preserving and improving a person's not only physical state, but also mental health, because in conditions of self-isolation can develop various phobias (depression, stress, mood swings, etc.).

In general, your physical health is important to maintain mental health, your positive thoughts, a good emotional climate around, doing what you love, and do not forget about rest for the soul. So, by monitoring our physical health, we are also monitoring our psychological health. Here are some simple tips to help you stay healthy:

- sleep 7-9 hours, because as we know, healthy sleep is important for physical health as well as for psychological;

- stick to the usual routine of the day, constant change of a mode is stress, for both, an organism and mentality our body as a mechanism that requires a constant work schedule;

- positive thoughts, psychologists say that positive thinking is one of the foundations of mental health. When we are in a good mood, our thoughts are directed in a positive direction, then even the frosty weather outside the window will be a reason for us to smile;

- communication with family and friends, this is another source from which we can take a good mood and impression;

- doing a favorite thing or hobby, spending free time doing what you love, the mood will be good, because when you do something with pleasure, your mood is light and warm;

- there are no specific exercises or tips for maintaining physical health, everyone has their own characteristics and preferences.

To begin, you need to evaluate your physical training, you can perform three simple exercises: push-ups and regular squats. If you push up and squat less than 15 times, then you have extremely poor physical training, but then it will be easier for you to achieve the recovery process. The system of training at home includes three training days. Every day you need to train a certain muscle group, for example in the following order:

- first day: back and triceps;
- second day: chest and biceps;
- third day: legs, deltoid muscles.

First day

- push-ups with the narrowest possible position of the hands (as close as possible to the core), 3 sets of 10-15 reps;

- back push-ups (you have to sit on the edge of the support, while throwing feet on a chair or stool, lean your hands behind your back and holding your balance move the body forward, 4 sets of 15-20 reps

Second day

- push-ups: 2 sets of 15-20 repetitions, the main goal is to warm up the chest muscles;

- push-ups: between the supports (you can use 2 stools and throw your feet on the couch): 4 sets of 15-20 repetitions;

- push-ups with a wide range of arms: 4 sets to the maximum of repetitions;

- one arm push-ups (if you know how to do it and have enough strength): 2 sets 8-10 reps. These push-ups work well not only for the chest muscles, but also the triceps and the entire shoulder girdle.

Third day

- squats with keeping your hands behind your head (involves the biceps femoris muscle, buttocks and quadriceps): 4 sets of 15-25 repetitions;

- lunges (you need to take a big step with your foot and sit down, then change legs): 3 sets 15-20 times;

- lifting on socks (calves): 3 sets to the maximum, legs like a large number of repetitions;

Training the deltoid muscles is a very specific activity, in order to pump them, you need to have dumbbells at home or be able to do vertical push-ups. If you have dumbbells, you can do:

- "Arnold press": 4 sets 7-9 times;

- lifting dumbbells in front of you: 4 sets 7-9 times;

- lifting dumbbells to the side: 4 sets of 7 repetitions.

After each workout, you can spend 10-15 minutes pumping the abdominal muscles (press). The most effective are: twisting lying down and lifting the legs. Number of repetitions is individual.

Therefore, workout at home can be a very effective way to maintain a healthy lifestyle. They are able to keep up with optimal physical shape and improve the psychological state in quarantine.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФУТБОЛУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

М. П. Малашенко, старший викладач,

О. О. Храбров, асистент

***Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»***

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554246>

Футбол є найпопулярнішим і наймасовішим ігровим видом спорту. Для початкового освоєння цієї гри не потрібні унікальні фізичні дані, особливі умови або дороге обладнання. Кілька бажаючих, м'яч і вільний майданчик – ось те, що необхідно для проведення футбольного матчу

місцевого значення. Зазвичай хлопці захоплюються грою в міських дворах поряд з їх помешканням і на шкільних стадіонах. Проте є й такі, хто з раннього віку мріють грати не в дворових об'єднаннях, а займатися футболом професійно, підвищувати свою майстерність у збірних командах рідного міста або країни, брати участь у престижних змаганнях. Не всім удається досягти бажаних висот. Усесвітньо відомий футболіст Пеле зазначав: «Успіх не є випадковістю. Це – важка робота, наполегливість, навчання, вивчення, самопожертвування й передусім любов до того, що ви робите або чому навчаєтесь». Віртуозний майстер шкіряного м'яча Дієго Марадона казав: «Футбол – гра задоволення й радості, гравці не повинні перебувати у стресі. Стрес для тих, хто все життя проводить за робочим столом». У сучасних умовах запобігати стресу, особливо особам напруженої розумової праці, слід усіма доступними способами, одним з яких є заняття футболом (В. Я. Малов, 2009; Л. Ш. Шаймарданова, 2019).

Доступний шлях до освоєння техніки гри – тренування в спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних школах або секціях. Дітям і підліткам доцільно починати заняття у футбольних секціях при загальноосвітніх, а потім – вищих навчальних закладах. Навіть тим, хто раніше не робив спроб грати у футбол, можна почати займатися цим видом спорту під час навчання в університеті. *Метою роботи* є висвітлення деяких аспектів занять футболом на базі спортивного комплексу ХАІ. Цей вид спорту розвиває не тільки фізичні якості (швидкість, витривалість, силу, спритність), а й сміливість, наполегливість, рішучість, почуття товариства, самостійність, ініціативність, творчу активність. Водночас час футболіст не повинен забувати й про взаємодію з партнерами по команді та інтереси колективу (Р. Г. Дубовік, 2013; М. В. Бальчос, 2014).

Футболом можна займатися протягом усього року. На базі НАУ «ХАІ» юні футболісти протягом кількох десятиліть тренуються не тільки на стадіоні просто неба, а й за несприятливих погодних умов – у легкоатлетичному манежі. Фахівці вважають, що тренування спортсменів має бути різноманітним: бігові вправи, кросова підготовка, стрибки, робота з гантелями та гирями, спортивні й рухливі ігри, плавання, лижні прогулянки – усе це сприяє вдосконаленню майстерності футболістів. Фізичні вправи широкого спектра поліпшують перебіг компенсаторно-приспосувальних реакцій організму (Є. В. Столітенко, 2011; В. І. Наумчук, 2014; В. В. Островський, Г. П. Грибан, 2019).

На перший погляд здається, що гра в футбол складається з коротких, різких ривків з м'ячем і без м'яча, що є анаеробною формою навантаження. Вона, на думку вчених, ставить високі вимоги й до аеробних можливостей організму (М. О. Марущак, 2018). Це пояснюється тим, що гравець протягом усього 45-хвилинного тайму перебуває в русі, бігаючи, прискорюючись, пересуваючись іноді кроком у прискореному темпі, передаючи й приймаючи м'яч, виборюючи його. Дуже часто перепочинки під час гри є настільки незначними, що немає можливості

навіть для часткового відновлення (О. А. Колос, Д. Г. Кулик, 2013). Тому для підвищення фізичних можливостей футболіста необхідним є застосування спеціального колового тренування. Щоб досягти вищого рівня загальної підготовленості й стати більш майстерним гравцем, необхідно бігати не менше 5 км тричі на тиждень, виконувати спринтерську й інтервальну роботу під час або наприкінці кожного тренування. Фізичні якості спортсмена мають відповідати високим вимогам до аеробних та анаеробних можливостей. Важливим є розвиток анаеробних здібностей футболіста, який грає в півзахисті або захисті, та аеробних здібностей спортсмена, що грає в нападі (В. Г. Авраменко, О. Е. Бобарико, 2003).

Футбол є контактним видом спорту, тому тим, хто ним займається, не уникнути пошкоджень, зіткнень з іншими гравцями, падінь, болісних ударів м'яча. Крім того, несподівані прискорення з місця, зупинки, різкі обертання, зміни напрямку руху спричиняють травмування м'язів і зв'язок коліна, щиколотки, стегна, паху. Причинами травматизму у футболі можуть стати ігнорування принципу поступовості, форсування фізичних навантажень, порушення правил техніки безпеки й правил змагань у процесі навчально-тренувальної або змагальної діяльності. Опрацювання маневрування на футбольному полі запобігає випадковим переломам кінцівок, що може бути результатом зіткнень або невдалих падінь (О. С. Микитчик, 2015).

Під час проведення тренувальних матчів або чемпіонатів з футболу на відкритих майданчиках у холодну погоду, крім рухів з універсальних розминок, слід виконувати додаткові вправи на розтягування м'язів нижніх кінцівок і спини. Для запобігання травмам важливо працювати над розвитком гнучкості суглобів. Уникнути більшості травм допоможуть щоденні вправи на розтягування м'язів. Для поліпшення загального фізичного розвитку футболісти мають виконувати вправи на зміцнення м'язів спини, рук і плечового поясу. На заняттях за допомогою спеціальних вправ також необхідно зміцнювати чотириграві й сідничні м'язи, м'язи поперекової й пахової областей, шиї, ніг, особливо стегон, литок і щиколоток. Особливу увагу потрібно приділити зміцненню м'язів, що оточують колінний суглоб, оскільки на нього під час гри припадає дуже серйозне навантаження (А. А. Полозов, 2006; В. М. Костюкевич, В. М. Поліщук, 2017; В. К. Велитченко, 2018).

Таким чином, досягти майстерності у веденні гри можна під керівництвом фахівців за допомогою методично грамотно побудованих тренувань. При університеті створено належні умови для спортивної діяльності молоді, що сприяють формуванню функціональної структури організму, яка забезпечує цю діяльність. Використання засобів загальної фізичної підготовки поєднується зі спеціальними вправами футболіста. Під час спортивних тренувань вирішуються різноманітні індивідуальні, колективні та перспективні завдання для досягнення кінцевої мети –

забезпечення відмінної фізичної форми студентів, покращення стану здоров'я, їх здобутків у спорті й навчанні.

**ВПЛИВ СТАТИКО-ДИНАМІЧНИХ ВПРАВ НА ПОКАЗНИКИ
СИЛОВОЇ ВИТРИВАЛОСТІ Й МАКСИМАЛЬНОЇ СИЛИ БОРЦІВ**

О. А. Заїка, доцент,

М. П. Малашенко, старший викладач

**Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554248>

Актуальність вивчення спеціальної локальної м'язової сили й витривалості самбістів високого класу не викликає сумнівів. У роботах Е. С. Перемишлева (1999), В. А. Гаврилова (2001), С. В. Єлісєєва (2003) було показано, що врахування цього чинника в підготовці борців має важливе значення. Досягти максимальної сили спортсменів можна двома основними способами (А. Н. Воробйов, Ю. В. Верхошанський, Ф. К. Хетфілд, 2020). Одним із способів полягає в збільшенні сили шляхом удосконалення внутрішньом'язової та міжм'язової координації. Дослідження показали, що при одноразовому скороченні м'язів навіть при максимальних зусиллях у роботі беруть участь від 30 до 60 % м'язових волокон. Шляхом спеціального тренування можна значно підвищити здатність синхронізувати активність м'язових волокон окремих м'язів, оптимізувати взаємодію в діяльності м'язів та їх антагоністів, підвищити координацію роботи м'язів. Підвищення сили м'язів шляхом удосконалення внутрішньом'язової та міжм'язової координації приводить до приросту м'язової маси. Це важливо для спортсменів, які займаються циклічними видами спорту.

Інший спосіб спрямований на приріст сили внаслідок збільшення м'язової маси. При цьому передбачається така організація тренувань, коли під час виконання вправи відбувається інтенсивне розкладання білків м'язів, що працюють, з подальшою їх суперкомпенсацією. У цьому випадку сила розвивається внаслідок збільшення поперечника м'язів.

При вирішенні завдань довгострокової адаптації слід керуватися критеріями ефективності тренувального процесу. У зв'язку з цим необхідно обстежити спортсменів-борців і визначити ефективність застосування статико-динамічних локальних силових вправ для розвитку сили й витривалості самбістів. Відомо, що застосування статико-динамічних вправ у навчально-тренувальному процесі збільшує силу окиснювальних м'язових волокон, призводить до значного закиснення м'язів. Під статико-динамічним режимом мається на увазі виконання вправи в повільному темпі, з невеликою амплітудою в суглобах, без повного розслаблення м'язів. У цьому випадку спостерігається оклюзія судин, зупинка кровообігу в м'язах, розвиток анаеробного гліколізу, швидке закиснення м'язових волокон, біль і локальне стомлення в м'язах.

Мітохондрії в м'язових волокнах можуть зазнати руйнівної дії іонів водню. Унаслідок цього знижуються аеробні можливості окиснювальних волокон і показники потужності на рівні аеробного й анаеробного порогів. З іншого боку, велика маса мітохондрій в окиснювальних м'язових волокнах може впоратися з надлишком іонів водню, і тоді аеробні можливості можуть зберегтися, що створить умови для збільшення маси як міофібрил, так і мітохондрій в окиснювальних м'язових волокнах.

Для перевірки цих припущень було проведено педагогічний експеримент. Студентів спеціалізації боротьби самбо спортивного клубу «ХАІ» було поділено на 4 групи по 4 особи. Наприкінці навчально-тренувального заняття з підвищення спортивної кваліфікації вони виконували статико-динамічні вправи для м'язів розгиначів рук (віджимання від підлоги) і згиначів рук (підтягування на низькій перекладині заввишки 1 м). Усі вправи виконувалися повільно, 20 циклів за 30 с, до сильного больового відчуття в м'язах. Кожна суперсерія складалася з 3 серій. Віджимання й підтягування чергувалися з інтервалом не більше 10 с. Експеримент тривав 2 місяці. Самбісти виконали такий обсяг силових вправ: група 1 – 4 тренування; група 2 – 8 тренувань; група 3 – 12 тренувань; група 4 – 18 тренувань. Для контролю фізичної підготовки спортсменів перед початком експерименту й після його завершення було виконано такі тести: віджимання від підлоги й підтягування на перекладині у висі до відмови, жим штанги лежачи на лаві й підтягування з навантаженням для визначення максимальної кількості цих вправ. Віджимання й підтягування у висі (без навантаження) виконувалися для визначення показників силової витривалості, а жим лежачи й підтягування у висі з навантаженням – для визначення максимальної сили згиначів і розгиначів рук.

Результати експерименту наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Силова витривалість і максимальна сила спортсменів після силового статико-динамічного тренування протягом двох місяців

Показник	Група			
	1	2	3	4
Максимальна сила, %	4	6,9	13,4	11,4
Силова витривалість, %	40,9	56,9	82,5	118,4

З таблиці видно, що після проведення експерименту в кожній групі було виявлено приріст показників сили й витривалості. Отже, застосування в тренувальному процесі статико-динамічних вправ у вигляді суперсерій приводить до підвищення максимальної алактатної потужності, збільшення споживання кисню й потужності роботи на рівні аеробного й

анаеробного порогів. У зв'язку з цим можна стверджувати, що відбулося як збільшення максимальної сили самбістів, так і підвищення аеробних можливостей окиснювальних м'язових волокон. На основі кореляційного аналізу виконаної силової тренувальної роботи було визначено зв'язок між кількістю серій статико-динамічних вправ і приростом максимальної сили й витривалості. Таким чином, застосування в тренувальному процесі статико-динамічних силових вправ сприяє підвищенню швидко-силових та аеробних здібностей спортсмена.

ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ

В. І. Крамаренко, старший викладач,

М. Д. Крилов, старший викладач

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554252>

Перетворення, що відбуваються в суспільстві, припускають попит на фахівців, які володіють креативним мисленням, особливо в структурах, де розвинута конкурентоспроможність попиту. Креативність – один із способів виживання в сучасному світі, де кожен відчув на собі фізичні та психологічні зміни. Окрім того, попит на креативних фахівців підвищився у зв'язку зі зниженням когнітивних здібностей молоді. У зв'язку з цим ми вважаємо, що одним із важливих завдань закладів вищої освіти (ЗВО) є активне використання всіх можливостей освітнього процесу для формування конкурентоспроможних спеціалістів, які вміють нестандартно міркувати, здатні змінити погляд на звичні речі, висувати оригінальні ідеї, бути відкритими до всього нового. Тому якнайбільше треба стимулювати мозкову діяльність здобувачів освіти, викликати бажання до розвитку, самоосвіти, формуючи креативну особистість.

У філософській енциклопедії креативність визначена як здатність творити, здатність до творчих актів, що ведуть до нового та незвичного бачення проблеми або ситуації.

Американський психолог Абрахам Маслоу вважає, що креативність – це творча направленість, яка вроджена й притаманна всім, але яку втрачають під впливом сучасної системи виховання, освіти та соціальної практики. Дослідники (Єрмолаєва–Томіна, А. Олах, Я. Пономарьов, Ф. Баррон) відзначають, що креативній особистості притаманні такі якості, як цілеспрямованість, терпіння, сміливість, незалежність, спостережливість, ініціативність, завзятість, потреба рухатися та розвиватися, знаходити оригінальні рішення.

Проблему розвитку творчого підходу до рішення завдання можна розглядати з різних наукових позицій. Ми пропонуємо розглянути фізичну активність як один із методів розвитку творчої активності студентів в умовах навчальних занять в ЗВО.

Учені з Liden University дійшли до висновку, що від рівня фізичної активності залежить здібність людини до гнучкості мислення. Проводячи дослідження про вплив фізичного навантаження, доктор Лоренца Кольцатов дійшла до висновку, що люди, які постійно займаються спортом (4 рази на тиждень), краще впорались зі складними тестами на логіку. Постійні заняття фізичними вправами, за словами Кольцатов, дозволяють визволяти енергію для роботи мозку. Ті, які ніколи фізично не навантажуються, витрачають більше енергії на виконання того ж об'єму фізичних вправ, ніж ті, що тренуються, тому що таке навантаження стає досить складним для нетренованих м'язів.

Також давно існує стереотип про те, що спортивні люди не володіють високим рівнем інтелекту. Але існують суперечливі приклади цьому. Ще в стародавній Греції такі відомі філософи Сократ, Платон та Аристотель були активними прибічниками спортивних змагань. Вони бачили ідеал виховання в гармонійному розвитку фізичних і духовних сил особистості. Сократ підкреслював, що, тренуючи тіло, тим самим людина зміцнює свої духовні сили. Сам він займався гімнастикою й танцями до глибокої старості. Давньогрецький лікар Гіппократ приділяв увагу профілактиці захворювань, одним із найважливіших засобів якої вважав фізичні вправи, підкреслюючи корисність вправ для роботи мозку й для гармонійного розвитку всього тіла. Фізична культура Греції була досить динамічна, бо розширила області свого впливу й на інші соціальні сфери, і на культуру інших країн.

Це є актуальним і в наш час. І дослідження вчених з Liden University підтвердили, що фізичне навантаження надає позитивний вплив на мозкову діяльність.

Посилаючись на дослідження вчених, ми також вважаємо, що фізичні вправи є корисними для розвитку креативності, особливо використання ігрової діяльності та спортивних ігор, які розвивають емоції, творче самовираження, здібності до уяви та мислення. Сама по собі гра пов'язана з необхідністю творчого мислення. Ігри допомагають розвитку правої півкулі, яка відповідає за асоціативне мислення, уяву, творчість. Швидкість реакції сприяє швидкості пошуку рішення. Прикладом цього може стати гра у волейбол. Волейбол є командною грою, що потребує злагодженої дії з іншими гравцями, швидкої реакції з набором складнокоординаційних рухів. Але чим швидше потребується прийняття вірного рішення, тим складнішими стають різноманітні рухи, тим активніша стає мозкова діяльність в досягненні позитивного результату. Відомий педагог В.А. Сухомлинський відмічав, що витoki наших здібностей на кінчиках пальців. Від них йдуть тоненькі джерела, що живлять дерево творчої думки.

Таким чином, робимо висновок, що фізичне навантаження має корисну дію на процес мислення, а особливо спортивні ігри, які збагачені складнокординаційними рухами. Виконання цих рухів сприятливо впливає

на розвиток творчих здібностей. Крім того, виконуючи вправи з м'ячем, розвиваємо дрібну моторику рук, що безпосередньо впливає на розвиток мислення, координацію рухів, увагу, спостережливість. І тому ми вважаємо, що заняття з фізичного виховання в рамках навчального процесу є корисним не тільки для покращення фізичної форми, а й для розвитку творчих здібностей і креативності студентів.

***INTERNET TECHNOLOGY FOR ORGANIZING DISTANCE LEARNING:
STATE AND PROSPECTS***

M.M. Fedorinov

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

Scientific Supervisor – A.V. Galkin, Senior Lecturer

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554257>

The Internet, one of the greatest advantages of civilization, has opened the widest road to knowledge, culture, individuals and tolerance.

Internet technologies have confidently entered not only our lives, but are also being successfully introduced into the educational system. Distance learning has become a real element of educational development today.

This educational system provides variety in the choice of the place and time of education. Distance learning involves the use of any databases and libraries providing access to many sources of information over the Internet.

Distance learning is associated with an educational system in which the Internet is the main means of communication, training and information transfer. The ever-growing possibilities of the Internet open up new prospects for the development of distance learning. Lectures, seminars, tests are conducted over the Internet. Students communicate with each other and with lecturers by e-mail, participate in the discussion of various problems in teleconferences.

With the development of society, there is a growing interest in the study of foreign languages. This is explained by the desire to travel, to enrich their knowledge in communication with representatives of different countries and cultures, and without knowing at least one foreign language it is very difficult to do this. English is considered the most popular foreign language, which is spoken by most of the world's population, so it is no coincidence that it is one of the common languages studied at school.

By teaching a foreign language a lecturer uses information technology and computer telecommunications. Today we cannot imagine a lesson without the use of information technology. All this leads to a new system of knowledge. The electronic multimedia textbook *"Let The Music Begin!"* has been developed and introduced into the educational process with the aim of improving the skills of oral speech on the topic "Music", to broaden your mind, increasing motivation to learn English, fostering a tolerant attitude towards foreign culture. *"Let The Music Begin"* includes 7 sections (*"Youth musical culture"*, *"Famous British singers"*, *"Theater: opera, rock-opera and ballet"*,

"Classical music and famous British composers", "Tasks", " Video "and" Music "); developing lessons; tests and keys to them; tasks for independent work; audio and video fragments.

"*Let The Music Begin*" was made in Microsoft Power Paint 2007. The required technical means are Windows Media Music Player, Microsoft Power Paint Viewer. The volume of the manual is 2 GB. This manual can be used both at work on an interactive whiteboard and for work at home at a computer.

Each of the sections of the manual includes authentic foreign language text material, which contains a variety of authentic newspaper and magazine articles and statements by British teenagers about genres of music, composers, performers, theaters of the world. Students are interested in learning the true facts about the country of the studied language, listening and watching audio and video materials with interesting tasks. The students do not have enough knowledge to carry out communication on the topic "*Music*" and experience to conduct a dialogue with foreign people. That is why, when working on the basis of the manual, much attention is paid to the formation of speaking skills in a foreign language. Students answer the questions: "*What do you know about Jazz?*", "*Which jazzmen do you know?*", "*What do you feel, when you are listening to this genre?*"

While creating the manual, we paid great attention to a set of exercises for the formation of communication skills, as well as the information side: video fragments of ballet and theatrical performances of famous British theaters were presented.

In order to assert that this manual is really effective, students were tested, as a result of which, out of 40 students more than half are not familiar with foreign culture, musicians, ballet and theater. And, of course, they do not know how to speak about it not only in a foreign language, but also in their native one. After the lessons on the basis of the manual, a second test was carried out: 35 out of 40 people completed the tasks correctly.

During the repeated testing, the students noted that it became easier for them to express their thoughts in English, they learned a lot about the culture of the country of the target language.

So, the work is based on the use of the electronic-multimedia educational-methodical manual "*Let The Music Begin!*" allows to increase the level of language, broaden horizons, form a tolerant attitude towards foreign language culture, make work in the classroom brighter and more interesting.

ЖІНКА – КЕРІВНИК: СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Виконала: Колодій Діана Валеріївна, група 621лог

Керівник: Прилуцька Алла Євгеніївна

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554259>

Вже досить довго у світі, зокрема в Україні, розглядається питання гендерної рівності, зокрема щодо жіночого підприємництва та ролі жінок і чоловік на керівних посадах. Гендер – це соціальна стать, що формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками. Гендерна рівність – концепція досягнення рівних прав людини між чоловіками та жінками в трудових, сімейних та інших правових відносинах, а також урівнювання ролі в суспільстві загалом, подолання сексизму та інших видів дискримінації.

В Україні жінки та чоловіки мають рівний статус. Положення про рівність усіх людей міститься в ст. 21 Конституції України: «Усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права й свобода людини є невідчужуваними та непероршними».

Але незважаючи на це, жінки до сих пір піддаються дискримінації на керівних посадах. Чому це трапляється? Проаналізувавши поведінку українців, можна виділити такі причини: існуючі стереотипи про роль жінки в суспільстві, низький соціальний статус жінок, нерівноцінний розподіл сімейних обов'язків, відсутність підтримки жінки-керівника з боку чоловіків.

Рівень зайнятості серед жінок в Україні (56%, де 52% – це зайняті, 4% – безробітні) близький до показника в таких країнах, як Хорватія (57%), Італія (52%), Греція (47%) та є нижчим, ніж середньому за країнами ЄС (65%), відповідно до даних Євростату. Висока кількість економічно неактивних жінок пояснюється тим, що вони перебувають на утриманні, мають пенсійний вік чи повністю зайняті хатніми справами. Серед жінок 87% зайнятих є найманими працівниками (проти 82% серед чоловіків). Водночас серед жінок менше самозайнятих (12% проти 16% серед чоловіків) та роботодавців (0,8% проти 1,5%).

Окремі види діяльності, де організації очолюють переважно жінки, – це бухгалтерський облік та аудит, туризм, салони краси, концертні зали, профспілки, заклади соціальної допомоги. Жінки складають 60–76% ФОП у багатьох видах роздрібної торгівлі (насамперед у сфері торгівлі продуктами харчування). Також понад 60% жінок – серед ФОП, що займаються туризмом, виробництвом одягу та текстильних виробів, постачанням готових страв, послугами перекладу.

Серед компаній, які очолюють чоловіки, більша частка припадає на оптову та роздрібну торгівлю, переробну промисловість, сільське господарство та будівництво. Водночас серед компаній, якими керують

жінки, – більша частка освітніх закладів, органів державного управління й адміністрування, закладів обслуговування та охорони здоров'я.

Низка галузей є гендерно збалансованою (44–55% керівників є жінками) – це готелі та ресторани (серед усіх суб'єктів), державне управління, мистецтво / спорт / розваги (серед юридичних осіб), операції з нерухомістю, охорона здоров'я, а також оптова та роздрібна торгівля (серед ФОП).

Серед юридичних осіб у багатьох галузях спостерігається така тенденція: у більших містах гендерний склад керівників більш збалансований, а у менших містах та селах галузі мають більш виражений гендерний профіль (яскравіше виражені «більш жіночі» та «більш чоловічі» галузі за статтю керівника).

Ще одним неприємним моментом гендерної нерівності є те, що чоловіки переважно отримують більший дохід, ніж жінки. У США було проведено дослідження доходів представників юридичних компаній, воно показало, що жінки зі статусом партнера в фірмі в середньому отримують на 53% менше колег-чоловіків (\$959 000 проти \$627 000). З 2010 року це максимальне значення з різницею в 32%. Нерівність також спостерігається в тарифах при погодинній оплаті (\$736 у чоловіків, \$650 у жінок).

Представник українського сайту з пошуку роботи Work.ua розповів, що у списку популярних посад, на яких жінки отримують менше чоловіків: серед менеджерів з продажів – на 26% менше, директори – на 37%, начальники відділів – на 30%, бухгалтери – на 20%, навіть касири-жінки чомусь заробляють менше – 16,7%, дизайнери – на 24%, програмісти – на 41% тощо.

Але є професії, де жінки заробляють більше за чоловіків. І на першому місці – жінки – помічники депутатів, які просять на 84% більше заробітку, ніж чоловіки. Також в топ – кранівники, помічники по господарству, асистенти керівника, картографи, помічники нотаріуса, SEO-оптимізатор, SMM-спеціаліст, категорійний менеджер, завідувач аптеки.

Можемо зробити висновок, що питання гендерної рівності в наш час є актуальним та досить часто саме йому приділяється багато уваги. Це відбувається через те, що зараз все більше жінок не бояться проявляти себе та намагаються довести не тільки собі, але й всім оточуючим, що вони мають право бути кращими за чоловіків не тільки в стереотипних сферах (домашніх обов'язків, догляду за дітьми), але й в ролі людини, яка має та вміє відстоювати свою думку та має всі якості, щоб бути гарним керівником.

WOMEN IN SCIENCE AND GENDER DISCRIMINATION

Kazartseva I., student

Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554263>

Every year scientific and technological progress provides people with more and more opportunities for development in the field of culture, science and technology. However, is everyone in equal conditions? Unfortunately, even now we cannot say so. Science is often considered as a male-dominated field. Moreover, this statement is confirmed by researches.

In fact, according to the United Nations data, less than 30% of scientific researchers worldwide are women. UIS data also show the extent to which these women work in public, private or academic sectors, as well as their fields of research. However, we must go beyond the hard numbers and identify the qualitative factors that deter women from pursuing careers in science, technology, engineering and mathematics (STEM) to truly reduce the gender gap.

Studies have shown that women became less interested in entering the fields of science, technology, engineering and maths beginning at a young age. This indicates that the pressure of patriarchal culture and society affects them from childhood. In addition, according to the Pew Research Center, women remain underrepresented in engineering, computer science and physical science.

Despite challenges of gender discrimination and lack of recognition in the scientific community, countless inspiring women in these fields have made historic contributions to science and helped advance understanding of the world around us. Many of them were not recognized in their own lifetimes, but their achievements have helped generations of female scientists to come.

In response, the UIS is developing a series of new indicators about the dynamics that shape women's decisions to pursue STEM careers – from their educational pathways to the social factors, such as starting a family and workplace environment. The data will then be used as an evidence base to better target policies at the national, regional and global levels through a new project, known as SAGA (STEM and Gender Advancement), financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA).

Numerous studies have found that women in STEM fields publish less, are paid less for their research and do not progress as far as men in their careers. However, there are very few data at the international or even country level showing the extent of these disparities. Through SAGA, the UIS has been working with partners in countries and regional organizations, to develop a toolkit that includes methodologies, indicators and frameworks to produce more data that are precise and make better use of existing information.

For example, a survey has been developed that investigates the drivers and barriers to a career in science and engineering. By comparing responses for men and women, the results will show the extent to which family decisions, financial

considerations, workplace cultures and discrimination can shape their respective careers in STEM fields.

The new toolkit of methodological resources is based on international standards so that the resulting data can be compared across countries. The goal is to integrate these new instruments at all levels – from national surveys to regional data collections and the UIS global survey on R&D statistics. The new toolkit will make data collection more efficient.

Better analytics will allow everyone understand the scale of the problem clearly. Thanks to this, it will be possible to develop new ways to solve it.

In my opinion, these methods will help to solve this problem:

- Introducing more information about women in science into school educational programs. It is very important for young girls to have a role model.
- Investment in educational projects about women in science.
- Equal payment for male and female scientists.
- Special grants and scholarships to motivate female students.
- Introduction of gender quotas for female scientists.

In conclusion, the problem of gender discrimination actually is more extensive and widespread than most of the people think. Women in science publish less, are paid less for their research and do not progress as far as men in their careers. Solution to this problem demands a new approach to the whole scientific activity.

THE CONNECTION BETWEEN EDUCATION AND GLOBAL PROBLEMS OF THE 21ST CENTURY

Kalinichenko S., student

Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554267>

The role of education at the present stage of Ukrainian development is determined by the tasks of its transition to a democratic and legal state, to a market economy, the need to overcome the danger of the country's lagging behind global trends in economic and social development. In the modern world, the importance of education as the most important factor in the formation of a new quality economy and society increases along with the growth of the influence of human capital. Ukrainian educational system is able to compete with the educational systems of advanced countries. Wherein there is a need for broad public support for the educational policy, restoration of responsibility and the role of the state in this area, deep and comprehensive modernization of education with the allocation of the necessary resources and creation of mechanisms for their effective use.

In the 21st century, humanity is being forced to solve new global problems. This awareness of the exhaustion of the world's natural resources, energy crisis, environmental problems, problems of providing humanity with the necessary

resources (food, industrial raw materials, energy, etc.), human health problems, the problem of people's poverty, direction revaluation for the development of industry, a radical improvement in the social conditions of people's life, expanding the physical boundaries of the human environment, ensuring peace for all peoples, regulation of rapid population growth in developing countries, etc. Believable hypothesis is that the 21st century education is the key to addressing these global problems of the modern world.

Normal existence of any society without the full functioning and development of the higher education system is impossible. The place of education in the life of a society is determined by the role that plays in the social development of people's knowledge, their experience, abilities, skills, opportunities for the development of professional and personal qualities.

The development of the economy in the coming decades, according to experts, will be determined by the resources that have two different colors: "black gold" and "gray substance". It is no coincidence that many economically developed and rapidly developing countries, developing national doctrines, concepts and programs of sustainable and safe development include as one of the strategic directions - the development of national education systems. Advisory Committee for Industrial Research and Development of the European Commission of the European Union based on an analysis of the qualifications of the European workforce at the end of the 1980s, to the conclusion that without a competitive education system there can be no competitive economy. Education is the most important and therefore the highest priority function of the state. At the same time, the state should not bind the development strategy of Ukraine, relying only on its natural resources, figuratively speaking, it should not bind the fate of Ukraine only with gas and oil pipes.

The informatization of the world community taking place now is a scientific and real fact. This objective process is also typical for Ukraine. Most increasing role knowledge, social development reflected the concept of information society, the formation of an information civilization. Information, knowledge becomes that fundamental social factor which underlies economic development. So, the knowledge occupies the main positions in economic development, becoming the main source of value in the post industrial information society, radically changes the place of education in the structure of public life, the use of its spheres as education and economy. The acquisition of new knowledge, information, skills that we need for permanent renewal and development become workers fundamental characteristics in the post-industrial economy.

A new type of economic development taking hold in the information society is causing the need for employees to change their profession throughout their lives, to constantly improve their qualifications.

The sphere of education significantly overlaps in the information society with the economic sphere of a society. Educational activities become an important component of economic development. An individual in the

information society receives new opportunities for self-realization and development, but using these opportunities requires citizen education activities. In the social structure of a post-industrial society the sphere of education is closely intertwined with all the elements of this structure, and the course of social development largely depends on the state of this sphere.

***THE PROBLEM OF EFFECTIVE TEACHING-LEARNING PROCESS
AND ITS SOLUTIONS***

Tkachova K, student

Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554269>

Currently, we can no longer ignore the fact that universities and colleges have lost their primary role both in the society and in the education system. But for what reasons did such a reassessment take place? What do we possess nowadays?

Higher education is at present the school extension, graduating from this will not help in the future. The programs in which students study are mostly outdated, and this applies to all specialities. Because of this, many young people after university cannot find a job: information about some industry, despite the spread of the World Wide Web, can merely be learned from professionals. It should be included that it is quite problematic to assess the relevance of knowledge in the field with which you are connected only conditionally: you possess a degree, but do not retain the knowledge and experience to work with what you are going for. How then can you consider out that the information in universities is outdated? This can be noticed in the list of specialities, very slowly updated compared to the emergence of new professions. As well as the dating of manuals and the study of outdated concepts not from the aspect of history, but the aspect of reality and so on.

Today, such a method of teaching as courses has become popular, because they supply young people with what they do not obtain in universities: a direction for development and learning something new.

Courses are more mobile and directly adapt to changes in the modern society, and real professionals can teach the material. The renewal of the role of higher education is also due to its degradation from within. Many teachers do not want to prepare their material or do not know how to. They are uninterested in the situation and position of the subject explained to them, and so on. The programs approved by the ministry are far from reality and are always unimplemented. There is, moreover, a subjective element of transferring personal impressions and feelings to the student to assess his current knowledge. This destroys the objective assessment and undermines its value.

In addition to all the above aspects, it should be noted that the labour market has been crowded for a long time. Those who do not work in the

speciality because there is merely no work in it, occupy space for those who studied for this profession. Also because of the complications of the Independent External Evaluation, the unavailability of higher contract education and the uncertainty of entrants in their profession, there is a so-called "professional shift" and constant migration in specialities. There is, in addition, a problem of forming vacancies in the labour market. They began to describe the ideal candidate with work experience, which now you will not find in everyone. If there is such a person, then there is no doubt that he or she works for one company, and is not planning to change jobs. This, in turn, does not allow young professionals to launch their careers. So, as a result, the following solutions can be offered:

- Encouraging and supporting students to combine study and work;
- Organization of a larger combination of theory and practice in the workplace;
- Periodic organization of meetings with leading specialists for students, it is possible to teach such people additional disciplines;
- Periodic verification of educators' qualifications following the reality of the speciality;
- Providing support for students who have not decided on a profession: career guidance activities, the possibility of 1 year of academic leave to determine the mandatory independent attendance at universities;
- Simplification of the transition between specialities in any higher education course without maintaining the age group;
- Formation of more realistic descriptions of vacancies that will correspond to reality by enterprises and organizations .

THE ROLE OF WOMEN IN IT

Kasapen E.V., student

Scientific adviser – assistant Kudlay O.I.

M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4556883>

More and more modern organizations related to information technology are trying to equalize the number of female and male employees. In society, it is still believed that IT jobs are preferable for men. This is confirmed by Statista's workforce diversity research at GAFAM in 2020. GAFAM companies are the largest and most dominant companies in the information technology market: G - Google, A - Amazon, F - Facebook, A - Apple, M - Microsoft. According to the research, 25% of women are in data management positions at Microsoft, 26% at Google, 29% at Apple, 33% at Facebook, and 27% at Amazon. Directly in the role of technical specialists 20% at Microsoft and 23% at Google, Apple and Facebook (Amazon does not provide such data). As you can see, the majority of the Big Five employees are men. Have women really made very little contribution to information technology? Finding out the contribution of women to IT is the goal of this research.

The path of women in IT begins long before the appearance of the first computer. English mathematician Ada Lovelace, daughter of the poet Lord Byron, is best known for creating a description of a calculating machine and writing a program for it. She also introduced the terms “loop” and “work cell”.

Grace Hopper was born in 1906. She was an American scientist and Commodore of the US Navy. Grace was one of the first programmers of the Harvard Mark I computer. She developed the world’s first compiler for a computer programming language. She also developed the concept of machine-independent programming languages, which led to the creation of the first high-level programming language COBOL.

Hedy Lamarr was an Austrian and American film actress and self-taught inventor who received a patent for a “secret communications system” in 1942. Exactly this work later became the basis for such technologies as Wi-Fi, GPS, Bluetooth.

When it comes to famous women in technology, one cannot fail to mention Margaret Hamilton, an American scientist who headed the software development department of the Measuring Systems Laboratory at MIT that developed the onboard software for NASA’s Apollo space program.

We can talk a lot about the achievements of women in the past, but how are things now? The most famous recent example is Katherine Bouman. The 29-year-old computer scientist from the United States became famous all over the world after the algorithm developed under her leadership that allowed her to create the first-ever photograph of a black hole. Jade Raymond is the developer of The Sims Online and Assassin’s Creed II. Also, she is the founder of Ubisoft Toronto. Cynthia Breazeal is a Doctor of Robotics at MIT. Her research focuses on robotics and Artificial Intelligence. Also known are Susan Wojcicki, the CEO of YouTube, and Sheryl Sandberg, who has been on the board of directors of Facebook since 2012.

Thus, we can say that women have played a significant role in the development of information technology throughout the history. We have enough inspiring stories to motivate girls. In conclusion, we can say this: it is worth hiring girls to work in the IT field not because there is an imbalance between the genders in the company, but because they have proven their worth to the community.

***RENEWAL AND REASSESSMENT OF THE ROLE OF HIGHER
EDUCATION IN THE INFORMATION SOCIETY***

Zmiivsky VS, student

Scientific adviser: assistant Kudlay OI.

National Aerospace University. ME Zhukovsky "KHAI"

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554273>

From the beginning of civilization, education has been the center of concentration of public and individual interests. It is difficult to imagine modern society uneducated. Higher education occupies a leading place among

the factors of economic development of society. Today, higher education acquires new features and expands its functional purpose. Every year, the requirements of employers to the level of professionalism of staff are only growing, which makes higher education not only a means to improve the quality of work, but also a prerequisite for human development, ensuring their material well-being and social status.

The trend of rethinking the role of higher education has been observed for the last few years. Domestic and foreign scientists study the patterns and trends in the development of higher education, but at the same time, the problem of the increased role of higher education still remains an understudied phenomenon.

We believe that the modern, and even more so the future society - is a society where the prominent factors of development are information and knowledge. The information sphere is a self-affirming factor of modern society. It affects all functional components of the modern state. This proves the fact that at the moment in the labor market there is a significant increase in the need for professions related to information and its processing (SHE specialties, journalism, management, etc.), which in turn increases the need for study of these specialties.

Higher education in the information society is an environment of information exchange, assimilation, transmission and generation of information, as well as knowledge production, therefore, the growing role of higher education in all spheres of life is the most important pattern of the modern stage of human society. The essence of the modern educational process consists not only of enriching the individual with a certain system of knowledge and skills of practical activities, but comprehensive human preparation for life in the globalized modern world by creating equal conditions for access to quality education throughout life. However, modernity is not only opportunities and prospects, but also new challenges and threats. With the increase of information, the tendency of fragmentation of assimilation and perception of new information increases, which is a significant problem.

The 21st century makes new demands on education. Globalization, rapid change of technology, the establishment of priorities for sustainable development of society lead to an increasing role of higher education. Life in a democracy, the latest scientific and information technology is becoming a reality. All this is due to the radical modernization of education. In Ukraine, the strategy of accelerated, innovative development of education and science must be approved, and conditions must be provided for the development, self-affirmation, and self-realization of the individual throughout life.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК У ДІВЧАТ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ В ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

В. І. Дубровіна, студентка

*Науковий керівник – канд. психол. наук, доц. Н. Л. Калайтан
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554275>

Трансформація гендерних установок у період активного поширення цифрового простору є неминучою складовою сучасного життя. Інтернет, соціальні мережі, ЗМІ та інші агенти інформаційного простору формулюють та пропонують нові форми та уявлення жіночого та чоловічого образів, а також правила партнерських стосунків, статево-рольових відносин.

З метою вивчення особливостей гендерних установок у дівчат юнацького віку з різним рівнем особистісної зрілості було здійснено дослідження за допомогою опитувальника особистісної зрілості особистості О. С. Штепи, опитувальника «Розподіл ролей у сім'ї» Ю. Є. Альошиної, методики незакінчених речень «Я – жінка» Н. Л. Ожигової та графічної методики «Малюнок чоловіка та жінки» Н. М. Романової.

Найбільш вираженими гендерними установками у дівчат із високим рівнем особистісної зрілості були «опора», «ізоляція» та «співробітництво». Серед цієї групи дівчат поширені як позитивні уявлення про статево-рольові взаємини та емоційне прийняття, так і матеріальний, практичний характер поглядів на гендерні ролі, а також наявність конфлікту, фрустрацій в гендерних відносинах. Дівчата з високим рівнем особистісної зрілості не зазначають при самоописі своїх гендерних ролей та характеристик, проте мають переважно егалітарні погляди на організацію сімейних ролей, віддаючи перевагу таким сімейним ролям, як вихователька дітей, сімейний «психотерапевт» та організатор дозвілля.

Найбільш вираженими гендерними установками серед дівчат із низьким рівнем особистісної зрілості були «ізоляція», «індиферентність» та «незалежність», що свідчить про емоційну та фізичну дистанційованість дівчат, наявність конфлікту та фрустрацій або проблем, пов'язаних з реалізацією зацікавленості в гендерних відносинах. Дівчата з низьким рівнем особистісної зрілості більш схильні до сексуалізації жіночого та чоловічого образів, а також вибору шаблонних гендерних установок при самоописі.

Порівняльний аналіз гендерних установок між групами дівчат показав, що для дівчат із низьким рівнем особистісної зрілості більш характерні недостатня статево-рольова диференціація чоловічих та жіночих образів, а також стереотипні уявлення щодо ролі та функцій жінки у сучасному суспільстві. Вони більш орієнтовані на реалізацію

батьківсько-виховної функції в майбутньому шлюбі, ніж їхні ровесниці з високим рівнем особистісної зрілості. Дівчата з низьким рівнем особистісної зрілості, порівняно з дівчатами з високим рівнем особистісної зрілості, більш схильні сприймати образ чоловіка через призму засудження та ворожого ставлення, а також навантажувати жіночий образ сексуальними маркерами, що може свідчити про схильність до ототожнення жіночності насамперед із сексуальними характеристиками.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПОБУДОВИ НАУКОВОЇ КАР'ЄРИ У ЖІНОК

В. О. Гізов, студент

**Науковий керівник – канд. психол. наук, доц. І. О. Кочарян
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський аерокосмічний інститут»**

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554277>

Психологічні особливості жінок, які займаються наукою, вивчали О. О. Гаврилиця, М. Л. Матіас, Ф. О. Семенова, К. Хорні та ін.

Будуючи та реалізуючи наукову кар'єру, жінки стикаються з різними перешкоджальними та/або обумовлювальними соціальними, психологічними, біологічними і соціально-культурними чинниками.

Соціальні чинники – це чинники навколишнього середовища, які проявляються в процесі формування особистості, тобто громадські та сімейні підвалини, релігія, стратифікаційна система тощо.

Психологічні чинники – це унікальні вроджені якості, притаманні певній особистості, тобто її інтереси, цінності, потреби, інтелектуальні і специфічні здібності, що безпосередньо впливають на вибір кар'єрного шляху.

Соціально-культурні чинники – це традиції і експектації, які інтеріоризуються і впливають в подальшому на мотивацію (до прагнення/уникнення), рівень тривожності і впевненості в собі, систему цінностей і вибір кар'єри, а також погляд на професії як «чоловічі» і «жіночі», що їх навіюють батьки і педагоги.

Економічні чинники – це чинники економічної ситуації в країні, а також положення жінок на ринку праці.

Соціально-економічні чинники – матеріальна забезпеченість, рівень освіти і кваліфікація особистості.

Комплекс суб'єктивних і об'єктивних чинників можна представити у вигляді таких соціально-психологічних бар'єрів, як установка на отримання соціального схвалення, як нормативні, кваліфікаційні бар'єри, невпевненість у власних можливостях реалізувати кар'єрний потенціал, боязнь успіху та/або невдачі, уникнення ризику, а також нереалістичність поставленої мети.

Народження дитини не робить суттєвого негативного впливу на наукову продуктивність жінок, але негативно впливає на вертикальну

мобільність при переході на нову посаду і викликає необхідність освоєння нових методів і даних, накопичених за період відсутності на роботі.

Крім того, варто згадати про чинник «скляної стелі» – соціальний чинник, що перешкоджає кваліфікованим жінкам і представникам національних меншин займати керівні пости.

На думку К. Хорні, специфічно жіночим чинником є мотивація уникнення успіху, оскільки успіх викликає тривогу. Успіх може асоціюватися з втратою жіночності, втратою значущих відносин і соціальним відторгненням.

Професійній діяльності жінки можуть перешкоджати особливості самої жінки, обумовлені генетичними або середовищними чинниками. Питання уявлень про жінку-професіонала в науковій діяльності важливе своїм впливом на їх професійну активність, що впливає на специфіку самосвідомості. Самосвідомість вченого – передумова і результат його наукової діяльності, ресурс функціонування науки і індикатор стану наукової спільноти, покликаною здійснювати її розвиток.

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ЖІНОК У XII СТОЛІТТІ

М. О. Кисла, студентка

Науковий керівник – доц. каф. 704 Ю. В. Свиначенко

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4554279>

Жіноча психологія, як галузь дослідження, виникла в 19 столітті. З того часу було проведено безліч досліджень за участю жінок, щоб підкріпити цю галузь знань науковими фактами. Цими дослідженнями займалися багато західних і вітчизняних вчених (К. Хорні, Маргарет Мід, Джин Шинода Болен, Сандра Бем, Кочарян О.С., Кікінежді О.М. та ін.)

У той час, коли виникла психологія жінок, більша частина представниць жіночої статі повсякденно були зайняті домашнім господарством, вихованням дітей, турботою про старше покоління. Зазвичай жінки були покірні чоловікові, стримані, співчутливі, а також скромні та боязкі. Більшість професій вважалися табу для жінки, а матеріальне забезпечення сім'ї було відповідальністю чоловіка. У сучасному світі жінки не рідко обіймають керівні посади, вони працюють на рівні з чоловіками. Жінки можуть займатися бізнесом, брати участь у політиці, бути вченими. З приходом цифрової епохи у жінки з'явилися нові ролі, нові можливості, інші способи самовираження.

Цифрова епоха - це час швидких змін і рішучих дій. Змінюються цілі і цінності, встановлюються нові стандарти життя в сучасному суспільстві. Щоб їм відповідати, необхідно змінити мислення і поведінку. Тобто пристосуватися до навколишнього соціального середовища.

Сучасні жінки отримують вищу освіту, будують кар'єру, реалізують свої творчі та інтелектуальні здібності. Поєднуючи в собі роль берегині

домашнього вогнища і кар'єристики, жінки в 21 столітті знають, чого вони хочуть і прагнуть до звершень. Психологічні особливості таких жінок полягають у товариськості, рішучості, емоційній гнучкості і стійкості до стресу. Також відзначається соціальна активність і сміливість вираження вербальних і невербальних сигналів. Сучасна жінка встигає набагато більше речей, ніж раніше: вона займається спортом, підтримує в порядку будинок, доглядає за дітьми, вирішує ділові питання, підтримує свою красу на належному рівні та завжди вчиться новому.

Отже, проаналізувавши погляди різних авторів, можна стверджувати, що з настанням цифрової епохи у жінок з'явилися нові можливості самовираження і сфери діяльності. Тепер жінки можуть реалізувати себе і не боятися осуду. У жінок з'явилося більше соціальних ролей, як наслідок, розширилося коло прав та обов'язків, яких слід дотримуватися та виконувати. Для пристосування до швидкоплинних тенденцій життя, жіноча психологія зазнала деяких змін, які допомагають жінкам успішно справлятися з поставленими завданнями.

СЕКЦІЯ V
ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ
В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Захур Аміна, ст. гр. А-25і ХНУБА «Проблема ідентичності особистості у сучасному суспільстві» (відео-есе), Науковий керівник - Кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.

Рахмані Ріда, ст. гр. А-25і « Проблема поваги до життя та свободи людини у фільмі «12 років рабства» (відео-есе) Науковий керівник - Кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.

Бушра Наили, ст. гр. А-28і «Антична філософія в сучасному візуальному просторі» (відео-есе), Науковий керівник - Кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.

Сайлух Каріма, ст. гр. А-26і: «Філософія Ибн Сіни та сучасні проблеми боротьби з вірусом COVID» (відео-есе), Науковий керівник - кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.

Рахбі Ніссерін. ст. гр. А-28і «Проблема необхідності філософського мислення у сучасному світі» (відео-есе), Науковий керівник - Кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.

*Балюк М., магістр «Від першої особи: рекламний ролик як навчальне завдання» (реklamний ролик), Науковий керівник: Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, к. філос. н, доцент
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ІНФОРМАЦІЙНА СПРАВА.....5

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІСТЬ СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ІНФОРМАЦІЙНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, завідувач кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ».....5

СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ПУБЛІЧНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ Васильєва Л. А., доцент кафедри філософії та суспільних наук Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....6

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ Парафійник Н.І. канд.філос.наук, доц. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 8

ПОНЯТТЯ ЕТИКЕТУ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СКЛАДНИКА СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ О. Л. Заверюченко, к. філол. н., доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 10

МЕДІАПРОСТІР УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ М. Ю. Спірідонов, аспірант кафедри філософії Науковий керівник – завідувач кафедри філософії, доктор філософ. наук, професор І. В. Чорноморденко Київський національний університет будівництва і архітектури.....13

ВНУТРІШНІЙ PR ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ Кучер О. М., ст. викл. каф. 801 Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 15

DOCUMENTATION SCIENCE AS AN OBLIGATORY COMPONENT IN TRAINING BACHELOR STUDENTS MAJORING IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES Karpenko O. O., Ph.D., Associate Professor, M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute” 16

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРИБУТТЯ ЯК ЧЕРГОВИЙ КРОК ДО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ О. М. Богдан, старший викладач кафедри документознавства та української мови Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....18

ДІЛОВЕ ЛИСТУВАННЯ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СЕКРЕТАРЯ-РЕФЕРЕНТА Коновченко О. В., канд. філол. наук, доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....20

АРХІВНІ УСТАНОВИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАКТИКАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА О. В. Телюпа, старший викладач Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 24

<i>МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ПОТРЕБА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА</i> <i>А. А. Литвин, студентка Науковий керівник – доц. каф. д. пед. наук Г. А. Дегтярьова</i> <i>Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний</i> <i>інститут» .....</i>	<i>26</i>
<i>ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ</i> <i>СУСПІЛЬСТВА</i> Дмитрієнко Олена Анатоліївна, студентка 835 дс групи Заверющенко О. Л., к. філол. н., доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	<i>27</i>
<i>СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ</i> Путілова Д. С., студентка Науковий керівник – ас. каф. 801, Кушнарєнко О. С. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>29</i>
<i>РОБОТА З КАДРАМИ ЯК БАГАТОГРАННИЙ ПРОЦЕС</i> В. О. Пеліпенко, студентка Науковий керівник – д-р пед. наук, доц. Гирич З.І. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>30</i>
<i>РЕСУРС МЕНТОР ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО</i> <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ КАФЕДРИ</i> Сосновська А. В., студентка Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Карпенко О. О. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	<i>32</i>
<i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У</i> <i>БІБЛІОТЕКАХ</i> А. Т. Шевченко, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Н. І. Парафійник Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>33</i>
<i>БІБЛІОТЕКИ ЯК СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ</i> К. В. Анахіна, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук Н. І. Парафійник Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>34</i>
<i>HR-БРЕНД ЯК СКЛАДОВА HR-МЕНЕДЖМЕНТА ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ</i> А. В. Матвієнко, студентка Науковий керівник – к.п.н., доц. О. О. Карпенко Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>37</i>
<i>ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТООБІГУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ</i> <i>УКРЗАЛІЗНИЦІ</i> К. В. Виродова, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук. М. Г. Шленьова Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>38</i>
<i>ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i> <i>СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК</i> Д. С. Гук, студентка Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Карпенко О. О. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	<i>40</i>
<i>ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ТА УКЛАДАННЯ КОНТРАКТІВ З ЕКСПОРТУ</i> <i>ПІДПРИЄМСТВАМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ</i> А. В. Калугіна, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. І. П. Гавриш Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	<i>41</i>

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОДСТВА В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ А. С. Гордієнко, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медведь О. В. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	43
АВТОМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В ПРИВАТНОМУ АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ «ЕНЕРГОРЕСУРСИ» В. С. Єнчев, студент Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. І. П. Гавриш Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	43
ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Бреус В. М., студентка групи 835 дс Прилуцька А. Є., доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	45
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ В КАДРОВІЙ СЛУЖБІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Ткаль Ю. Р., студентка групи 835 дс Прилуцька А. Є., доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	46
ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ: РЕКЛАМНИЙ РОЛИК ЯК НАВЧАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ Балюк М., магістр Науковий керівник: Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, к. філос. н, доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	48
ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД ЯК СКЛАДОВА РОБОТИ ПАРЛАМЕНТУ М. Ю. Дерев'ягіна, студентка Науковий керівник – к. п. н., доц. О. О. Карпенко Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	49
ІНТЕРНЕТ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ Долгай Р. В., студент 844д Науковий керівник – ст. викл. О. М. Кучер Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	51
АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЕЛЕКТРОННИМИ АРХІВАМИ ТА КОРИСТУВАЧАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВЧЕНИХ ЗАХОДУ Резнік Максим Мирославович Науковий керівник – доц. О. В. Коновченко Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	53
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ О. В. Антонова, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. О. В. Коновченко Національний аерокосмічний університет ім. М. Є Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....	55
ОБЛАСНІ ДЕРЖАВНІ АРХІВИ В СИСТЕМІ АРХІВНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ К. С. Сорокіна, студентка О. В. Телюпа, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	56
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ АРХІВНИХ УСТАНОВ Д. А. Зайцева, студентка Науковий керівник – ст. викл. О. М. Богдан Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	58
СЕКЦІЯ II ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА. ІСТОРІЯ. ПРАВО.....	60

<i>ВЗАЄМИНИ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ Пономарьов О. С., кандидат технічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна</i>	
<i>Чеботарьов М. К., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна</i>	60
<i>ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i>	
<i>Каніщев Г. Ю., канд. іст. наук, доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	64
<i>ІНТЕНЦІОНАЛЬНІСТЬ У ПРЕДМЕТНОМУ ПОЛІ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА</i>	
<i>Н. С. Мурадян, аспірантка Науковий керівник – проф. філософії В. О. Копилов Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	67
<i>СУЧАСНА ЕЛЕКТРОННА МУЗИКА ЯК НОВІТНЯ ФОРМА КОМУНІКАЦІЇ</i>	
<i>Осадча О.С. аспірантка кафедри філософії КНУБА Чорноморденко І.В. д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії КНУБА</i>	69
<i>GENDER PROBLEMS IN MODERN VIETNAM Author:Tran Manh Hung Tutor – Prof. Kuznetsov A. M.E.Zhukovskyi National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”</i>	71
<i>АВТОР ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ</i>	
<i>О.П.Проценко, доктор філософських наук, професор, Г.А. Храбров, аспірант Національного аерокосмічного університету ім. М.Є.Жуковського «ХАІ»</i>	73
<i>РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ У «ФІЛОСОФІЇ СЕРЦЯ»</i>	
<i>Є.Ю. Затуліна, студентка Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Н.Л. Більчук Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	75
<i>INFORMATION LAW: VECTORS OF MODERN SEARCHES</i>	
<i>Parfonov M., student Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I. M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»</i>	78
<i>ЯВИЩЕ ГЕНДЕРУ В КУЛЬТУРОТВОРЕННІ СУЧАСНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ</i>	
<i>Краснопольський Д.Ю., студент Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Л. А. Васильєва Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	79
<i>ФЕНОМЕН СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ В ОСМИСЛЕННІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ</i>	
<i>Байрамова Р. Р., студентка 728-ю групи Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Л. А. Васильєва Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	81
<i>ОСМИСЛЕННЯ ЯВИЩА ЕВТАНАЗІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i>	
<i>Ю. В. Клетьонкіна, студентка Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Л. А. Васильєва Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»</i>	84
<i>THE SPIRITUAL CRISIS OF MODERN MAN</i>	
<i>Pavlenko K., student Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I. M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»</i>	87

<i>ДУАЛЬНА ПРИРОДА ЯВИЩА РЕЛІГІЇ Сніда А. В., студент Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент С. Є. Чмихун Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>88</i>
<i>GOTHIC STYLE AND ITS PLACE IN THE ARCHITECTURE HISTORY Nastya Chistyakova 415 gr.student, National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute" Language advisor: Natalia B. Zjubanova, senior lecturer of Foreign Languages Department, National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute" Ukraine.....</i>	<i>90</i>
<i>INNOVATIVE ATTITUDE TO SCIENCE OF OUTSTANDING WOMEN IN DIFFERENT PERIODS OF OUR HISTORY Nikita Rudenko 219st gr.student, National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute" Language advisor: Natalia B. Zjubanova, senior lecturer of Foreign Languages Department, National Aerospace University named after N. E. Zhukovsky "Kharkov Aviation Institute" Ukraine.....</i>	<i>92</i>
<i>THE PROBLEM OF SPIRITUALITY IN THE MODERN WORLD Saad Osama Hussein Supervisor - Associate Professor Bilchuk N.L. National Aerospace University. ME Zhukovsky «Kharkiv Aviation Institute».....</i>	<i>95</i>
<i>ПІЗНАННЯ ТА СПИРИЙНЯТТЯ САМОГО СЕБЕ Щикно В.Ю., студентка Науковий керівник - канд. філософ. наук, доц. Більчук Н.Л., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>97</i>
<i>РЕЛІГІЯ ТА СУЧАСНА КУЛЬТУРА Погоріла З. В., студентка Науковий керівник - канд. філософ. наук, доц. Більчук Н.Л., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський Авіаційний Інститут».....</i>	<i>99</i>
<i>TRANSLATION AS MEAN OF CULTURAL EXCHANGE Touihri Aymen, student Research Advisor – Timanovska Maryna, teacher’s assistant National Aerospace University – “Kharkiv Aviation Institute” .....</i>	<i>102</i>
<i>ГІПОТЕЗА КАНТА Хорощак Катерина Сергіївна, студентка Науковий керівник – Більчук Н.Л., кандидат філософських наук, наук Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» .....</i>	<i>103</i>
<i>THE PHENOMENON OF LONELINESS IN THE CONTEMPORARY CONDITIONS OF QUARANTINE AND SELF-INSULATION Matiunina Dariia, student Scientific adviser – PhD, associated professor S.Shyroka National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» .....</i>	<i>106</i>
СЕКЦІЯ ІІІ ФІЛОЛОГІЯ. ЛІНГВІСТИКА.....	109
<i>ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ Галкін О. В. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут” .....</i>	<i>109</i>
<i>МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З.І. Гирич, д-р пед. наук, доц. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>110</i>

<i>DEBATING AS A MODERN METHOD OF LANGUAGE TEACHING Timanovska Maryna, teacher's assistant National Aerospace University – "Kharkiv Aviation Institute" .....</i>	<i>112</i>
<i>НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ Т.В. Фунікова, канд. філол. наук, доц. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» .....</i>	<i>114</i>
<i>ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ. КОМП'ЮТЕРНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ І.Г.Івахненко, асистент кафедри 802 Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>115</i>
<i>ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО Івахненко І.Г., асистент кафедри 802 Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>117</i>
<i>ФОРМИ ЗВЕРТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МІЖСОБИСТІСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ПРОТОКОЛІ Заверюценко О. Л. , к. філол. н., доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Заверюценко М. П., старший викладач, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».....</i>	<i>119</i>
<i>ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ І. П. Гавриш к. філол. н., доцент Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «ХАІ».....</i>	<i>122</i>
<i>DISTANCE LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES A.S. Chernavin National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" Scientific Supervisor – A.V. Galkin, Senior Lecturer.....</i>	<i>123</i>
СЕКЦІЯ ІV ПСИХОЛОГІЯ. ПЕДАГОГІКА. СОЦІОЛОГІЯ.....	126
<i>ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ Кудлай О. І., асистент Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>126</i>
<i>МОТИВАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ М. Г. Шленьова, доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» .....</i>	<i>128</i>
<i>ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ Н. М. Кононенко, старший викладач, Н. С. Білоус, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».....</i>	<i>129</i>
<i>ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВОГО МЕТОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ Н. М. Кононенко, старший викладач, Н. С. Білоус, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» .....</i>	<i>131</i>

<i>ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ШВИДКОСТІ РУХІВ У СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ</i> О. О. Самохін, старший викладач, С. М. Криворучко, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	133
<i>ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПОРТСМЕНІВ</i> С. М. Криворучко, старший викладач, Є. Г. Колеснік, зав. лаб. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	135
<i>РАЦІОНАЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ТРЕНУВАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ СПОРТСМЕНА</i> С. М. Криворучко, старший викладач, О. О. Самохін, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	137
<i>ФІЗИЧНЕ ТРЕНУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ СТИМУЛІВ АКТИВНОГО ЖИТТЯ</i> С. М. Криворучко, старший викладач, О. О. Самохін, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	139
<i>BASICS OF PHYSICAL HEALTH SUPPORT AND PSYCHOLOGICAL HEALTH AT HOME DURING QUARANTINE</i> А. О. Dakhno, assistant О. V. Slobodyanyuk, senior lecturer National Aerospace University – «Kharkiv Aviation Institute».....	141
<i>МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФУТБОЛУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ</i> М. П. Малащенко, старший викладач, О. О. Храбров, асистент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	143
<i>ВПЛИВ СТАТИКО-ДИНАМІЧНИХ ВПРАВ НА ПОКАЗНИКИ СИЛОВОЇ ВИТРИВАЛОСТІ Й МАКСИМАЛЬНОЇ СИЛИ БОРЦІВ</i> О. А. Заїка, доцент, М. П. Малащенко, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	146
<i>ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ</i> В. І. Крамаренко, старший викладач, М. Д. Крилов, старший викладач Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	148
<i>INTERNET TECHNOLOGY FOR ORGANIZING DISTANCE LEARNING: STATE AND PROSPECTS</i> М. М. Fedorinov National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" Scientific Supervisor – А. V. Galkin, Senior Lecturer	150
<i>ЖІНКА – КЕРІВНИК: СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ</i> Виконала: Колодій Діана Валеріївна, група 621лог Керівник: Прилуцька Алла Євгеніївна	152
<i>WOMEN IN SCIENCE AND GENDER DISCRIMINATION</i> Kazartseva I., student Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I. M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute».....	154
<i>THE CONNECTION BETWEEN EDUCATION AND GLOBAL PROBLEMS OF THE 21ST CENTURY</i> Kalinichenko S., student Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I. M. Ye. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute».....	155

THE PROBLEM OF EFFECTIVE TEACHING-LEARNING PROCESS AND ITS SOLUTIONS
Tkachova K, student Scientific adviser – assistant, Kudlay O. I. M. Ye. Zhukovsky National
Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»..... 157

THE ROLE OF WOMEN IN IT Kasapen E.V., student Scientific adviser – assistant Kudlay O.I. M.
Ye. Zhukovsky National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute” 158

*RENEWAL AND REASSESSMENT OF THE ROLE OF HIGHER EDUCATION IN THE
INFORMATION SOCIETY* Zmiivsky VS, student Scientific adviser: assistant Kudlay OI. National
Aerospace University. ME Zhukovsky "KHAI"..... 159

*ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК У ДІВЧАТ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНОЇ
ЗРІЛОСТІ В ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ* В. І. Дубровіна, студентка Науковий керівник –
канд. психол. наук, доц. Н. Л. Калайтан Національний аерокосмічний університет ім. М. Є.
Жуковського «Харківський авіаційний інститут»..... 161

*ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА
ПОБУДОВИ НАУКОВОЇ КАР'ЄРИ У ЖІНОК* В. О. Гізов, студент Науковий керівник – канд.
психол. наук, доц. І. О. Кочарян Національний аерокосмічний університет ім. М. Є.
Жуковського «Харківський аерокосмічний інститут»..... 162

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ЖІНОК У XII СТОЛІТТІ М. О. Кисла, студентка
Науковий керівник – доц. каф. 704 Ю. В. Свинаренко Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 163

СЕКЦІЯ V ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ..... 165

*ЗАХУР АМІНА, ст. гр. А-25і ХНУБА «ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ» (ВІДЕО-ЕСЕ), Науковий керівник - Кандидат філософських
наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М. 165*

*РАХМАНІ РІДА, ст. гр. А-25і « ПРОБЛЕМА ПОВАГИ ДО ЖИТТЯ ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ У
ФІЛЬМІ «12 РОКІВ РАБСТВА» (ВІДЕО-ЕСЕ) Науковий керівник - Кандидат філософських
наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М. 165*

*БУШРА НАИЛИ, ст. гр. А-28і «АНТИЧНА ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ ВІЗУАЛЬНОМУ
ПРОСТОРІ» (ВІДЕО-ЕСЕ), Науковий керівник - Кандидат філософських наук, доцент
кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М..... 165*

*САІЛУХ КАРІМА, ст. гр. А-26і «ФІЛОСОФІЯ ИБН СІНИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
БОРОТЬБИ З ВІРУСОМ COVID» (ВІДЕО-ЕСЕ), Науковий керівник - кандидат філософських
наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М. 165*

*РАХБІ НІССЕРІН. ст. гр. А-28і «ПРОБЛЕМА НЕОБХІДНОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО
МИСЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ» (ВІДЕО-ЕСЕ), Науковий керівник - Кандидат
філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА Кунденко Я.М.
..... 165*

*БАЛЮК М., магістр «ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ: РЕКЛАМНИЙ РОЛИК ЯК НАВЧАЛЬНЕ
ЗАВДАННЯ» (РЕКЛАМНИЙ РОЛІК), Науковий керівник: Прилуцька А.Є., проф. ХАІ, к.
філос. н, доцент Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»..... 165*

Наукове видання

Збірник наукових доповідей

ХІІ Міжвузівський науково-практичний семінар

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

Випуск 12

Українською та англійською мовами

Головний редактор – проф. ХАІ Прилуцька А. Є.

Технічна редакція:

Гавриш І. П., Заверющенко О. Л., Карпенко О. О., Коновченко О. В.,
Медведь О. В., Фунікова Т. В., Ігнатова Л. М., Литвинова О. В.,
Богдан О. М., Король Г. С.

Макетування:

Король Г. С.

Підписано до друку 08.02.2021
Формат 60x84/16. Папір офс.
Умовн. друк. арк. 9,9. Облік.-вид. арк. 12,26
Т. 50 прим. Замовлення 1/2021

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17

Видавничий центр «ХАІ»
61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17
e-mail: izdat@khai.edu